

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR	V
KAYNAKLAR HAKKINDA	VI
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

XVI. YÜZYILDA OSMANLI- AVUSTURYA İLİŞKİLERİ

I- Şarlken- Fransuva Mücadelesi, Mohaç Zaferi	
Ve Budin'in Fethi.....	4
A- Şarlken- Fransuva Mücadelesi	4
B- Mohaç Zaferi Ve Budin'in Fethi	6
C- Budin'in Fethi	9
D- Macar Krallığı Sorunu	10
II- İKİNCİ MACARİSTAN SEFERİ ve VİYANA KUŞATMASI.....	11
A- Viyana Kuşatması	11
III- ALMAN SEFERİ ve İSTANBUL ANTLAŞMASI	13
IV- OSMANLI-AVUSTURYA ANTLAŞMASI ve NETİCELERİ	16
A- Osmanlı-Protestan Yakınlaşması	17
B- Osmanlı-İran Mücadelesi	18
V- OSMANLI AVUSTURYA MÜCADELESİ (1533–1562)	19
A- Jan Zapolya'nın Ölümü ve Macaristan Seferi.....	20
B- Macaristan'ın İlhakı	21
VI- 1543 MACARİSTAN SEFERİ	
PEŞTE MUHASARASI VE ESTERGON ZAFERİ	22
A- 5 Senelik Osmanlı Avusturya Anlaşması.....	23
VII- ERDEL MESELESİ	24
A- Osmanlı-Avusturya Antlaşması	24
B- Rüstem Paşa'nın Ölümü ve Semiz Ali Paşa'nın Vezir-i Âzâmlığı.....	26
VIII- 8 SENELİK OSMANLI- AVUSTURYA ANTLAŞMASI	27

II. BÖLÜM

OSMANLI- AVUSTURYA ANLAŞMAZLIĞI ve SİGETVAR SEFERİ

I- OSMANLI- AVUSTURYA ANLAŞMAZLIĞI.....	28
II- SİGETVAR SEFERİ'NİN SEBEPLERİ VE HAZIRLIKLARI.....	30
A- Sefere Çıkılmasını Etkileyen Faktörler.....	30
B- Seferin Hazırlıkları.....	33
1- Askeri Hazırlıklar.....	33
2- Yardımcı Kuvvetler	34
a- Lağımcılar	34
b- Voynuklar	35
3- Mühimmat.....	35
a- Barut.....	36
b- Top	37
4- Ulaşım	37
a- Yol ve Köprülerin Tamiri.....	39
b- Kara Nakliye Vasıtaları.....	39
b-a- Arabalar	40
b-b- Binek Hayvanları	40
c- Deniz Nakliye Vasıtaları	41
c-a- Gemiler.....	41
5- İlaşe	42
a- Hububat	42
b- Ekmek ve Peksimet.....	43
c- Koyun Eti	44
d- Diğer Yiyecekler.....	45
III- ORDUNUN SEFERE HAREKETİ	45
A- Ordunun Sigetvar Kalesi Tarafına Yönelmesi	55
B- Budin Beylerbeyi Arslan Paşa'nın İdamı.....	58
C- Ordunun Sigetvar Kalesine Ulaşması	60
D- Sigetvar Kalesi'nin Durumu	61
IV- ORDUNUN SİGETVAR KALESİNİ KUŞATMASI VE MUHASARANIN BAŞLAMASI.....	63
A- Eski Sigetvar Şehrini Ele Geçirilmesi.....	64
B- Yeni Sigetvar Şehrini Ele Geçirilmesi	64

C- Sigetvar Kalesine Yapılan 1. ve 2. Hücum	65
D- Pertev Paşa'nın Göle Kalesini Fethi	67
E- Sigetvar Kalesine 3. Umumi Hücum.....	68
F- Dış Kalenin Fethi.....	69
G- İç Kalenin Fethi.....	70
H- Sigetvar Kalesinin Fethinin Duyurulması.....	72
V- FETİHTEN SONRA KALENİN TAMİRİ ve SİGETVARIN İDARİ TAKSİMATI.....	73
VI- BOBOFÇA KALESİNİN FETHİ.....	75

III. BÖLÜM

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'IN ÖLÜMÜ

I- PADİŞAHIN ÖLÜMÜ	77
II- PADİŞAHIN ÖLÜMÜNÜN GİZLENMESİ	80
III- PADİŞAHIN CENAZESİNİN BELGRAD'A GÖTÜRÜLMESİ	88
IV- PADİŞAHIN CENAZESİNİN İSTANBUL'A GÖTÜRÜLMESİ	92
SONUÇ	101
BİBLİYOGRAFYA	103
EKLER	

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde en uzun süre padişah olan ve kazandığı zaferlerle batılılar tarafından Muhteşem ve *Büyük Türk* sözleri ile ünlenen, kendi halkı tarafından ise Kanuni unvanına mahzar olan büyük Türk padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi'nde kalenin fethini göremeden ölmesi ile belki de bir devir kapanmıştır. Bu devir öyle etkili geçmişti ki kendisinden sonra olan olaylarda bu dönem hep özlemle anılan ve tekrar o günlere geri dönmek için çalışmalar yapılan bir dönem olmuştur. XVII. Yüzyılda yazılan ıslahat layihalarında Kanuni Sultan Süleyman dönemi dönülmesi gereken “*Altın Çağ*” olarak gösterilmiştir.

Biz de bu dönemin önemine binaen Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü ile bir devrin kapandığı Sigetvar Seferinin sebepleri, hazırlıkları ve kalenin fethi konuları üzerinde akademik düzeyde yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle bu konu ile ilgili çalışma yapmaya karar verdik. Bu çalışmamızdaki amacımız bu konu ile ilgili eksikliğin giderilmesidir. Bu çalışmanın elbette ki eksikliği ve hataları mevcuttur. Bu sebeple bu eser, bundan sonra bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutacak bir ön çalışma niteliğindedir.

Bu çalışmaya başlarken kaynak olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve bu dönemde tutulan başta Mühimme Defterleri olmak üzere diğer defterleri taradık. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin dışında Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan belgeleri inceledik. Arşiv belgelerinin yanı sıra bu dönemde Osmanlı müellifleri tarafından kaleme alınan ve çoğu yazma halinde bulunan eserlere müracaat ettik. Bunların dışında bu konu ile ilgili günümüzde yapılan çalışmalardan da faydalandık.

Topladığımız kaynaklardan, Osmanlıca olarak yazılanların bazı bölümlerini uygun gördüğümüz ve konunun bütünlüğünü sağlayacak yerlerini eserin içerisinde günümüz harflerine çevirerek kullandık. Verdiğimiz hicri tarihlerin yanında miladi tarihleri verdik. Eserde adı geçen bazı yabancı kişi(Mesela; Charles-Quint- Şarlken) ve yer isimlerini (Mesela; Gyula-Göle) kendi dilinde söyleniş şekli ile yazıp yanına da Türkçesini veya Türkçe okunuşlarını verdik.

Eserin 1. Bölümünde; Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışında Avrupa'nın durumu, Osmanlı-Macaristan ve Osmanlı-Avusturya ilişkileri anlatılacaktır.

2. Bölümde; Sigetvar Seferinin sebepleri, hazırlıklar ve kalenin fethi konuları incelenecektir.

3. Bölümde ise Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü, Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü ile ilgili aldığı tedbirler ve cenazenin İstanbul'a getirilişi konuları ele alınacaktır.

Bu çalışmamızda bana yardımcı olan ve bu konuyu seçmemde fikir sahibi olan danışmanım Prof. Dr. Bayram Ürekli hocama buradan şükranlarımı arz ederim. Ayrıca bizden yardımlarını esirgemeyen Yard. Doç. Dr. Alaattin Aköz hocama ve tüm tarih bölümü öğretim görevlilerine, verdikleri maddi ve manevi destek ile bu çalışmanın ortaya çıkmasında rol oynayan aileme, bana her türlü yardımda bulunan Türk-Macar dostluk derneği üyesi Sayın İsmail Tosun Saral Bey'e ve bu tezin ortaya çıkmasında emeği olan ve bana hep destek olan değerli büyüğüm Naci Güccan Bey'e teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Bak	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz	: Hazırlayan
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
KİK	: Konya Büyükşehir Belediyesi İzzeddin Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi
S	: Sayı
Sad	: Sadeleştiren
Terc	: Tercüme
TSMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
V	: Varak
Yay	: Yayınlayan

KAYNAKLAR HAKKINDA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defterleri:

Divân-ı Hümayûn toplantılarında müzâkere edilen dahilî ve haricî meselelere ait siyasî, askerî, içtimaî ve iktisadî önemli kararların kaydedildiği bu defterlere "Mühimme Defterleri" adı verilmiştir. Osmanlı Arşivi'nde H. 961-1333 /M.1553-1915 tarihleri arasında tutulmuş 419 adet Mühimme Defteri mevcuttur.

XVI. yüzyılın ortalarından XX. yüzyılın ilk yıllarına ulaşan bir dönem içinde, küçük zaman bölümleri hariç ortalama 350 yıllık zaman dilimi itibarıyla, hiçbir doğu ve batı devletinde bulunmayan kültür ve tarih zenginliğini ihtiva eden Mühimme Defterleri, Osmanlı Arşivi defter serîleri içinde şüphesiz önemli yer tutar. Ana konularını; devleti ilgilendiren siyasî, iktisadî, kültürel, sosyal ve harp tarihine dair üst düzey kararlar teşkil eder.

Mühimme Defterleri;, hükümlerin sâdır oldukları divânlar bakımından dört ayrı grupta değerlendirebilir:

1-Padişahın payitahtta bulunduğu sırada, Sadrazam başkanlığındaki divân toplantısından çıkan emirlerin kaydolunduğu Mühimme Defterleri.

2-Rikâb Mühimmesi: Sadrazamın sefer veya başka bir sebeple payitahttan ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı Rikâb kaymakamı veya Sadaret kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan Divân'da alınan kararların yazıldığı defterler.

3-Ordu Mühimmesi: Ordu ile birlikte sefere çıkan sadrazamın sefer sırasında akdettiği Divân toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterler.

4-Kaymakamlık Mühimmesi: Padişah ve sadrazamın aynı anda Dersaadet'ten ayrıldığında, devlet işlerini tedvir etmek üzere tayin edilen Sadaret kaymakamının müstakil olarak akdettiği divânlarda alınan önemli kararların yazıldığı defterler.

Bu çalışmamızda 4,5,6 ve 7 numaralı Mühimme Defterlerini kullandık. Özellikle 5 numaralı Mühimme Defteri yukarıda işaret edildiği üzere sefer sırasında tutulan ordu mühimmesidir. Bu defterin 1500 numaralı hükmü ile başlayan ve defterin sonuna kadar devam eden hükümler, yolda sadrazamın akdettiği divanda yazılmıştır. Bu defterde sefer ile ilgili konularda ümeraya, vüzeraya ve beylere yazılan emirler bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Burada bulunan belgeler genellikle serhad boylarındaki ümeranın divân-ı hümayuna gönderdiği arzlar bulunmaktadır. Ayrıca, bu arşivde bazı seferlerle alakalı defterler de bulunmaktadır. Çalışmamızda kullandığımız, bu defterlerden D 9633 numaralı defter de Mohaç Meydan Muharebesi'ndeki kullanılan tüfekler ve kullanılan harp malzemeleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Feridun Ahmed Bey; Nüzhet'ül-Esrar'il-Ahbâr Der Seferi Sigetvar

Sigetvar seferi ile ilgili olarak yazılan en önemli eserlerin başında gelmektedir. Sefere katılan Feridun Ahmed Bey'in bu sefer ile ilgili verdiği bilgiler oldukça ayrıntılı ve doğrudur. Nişancı ve reis'ül-küttâblık vazifelerinde bulunan Feridun Ahmed Bey tarafından yazılan bu eser; Sigetvar kalesinin fethi, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü ve II. Selim'in tahta çıkışını anlatır. Yazma halinde bulunan bu eserin Topkapı Sarayı Hazine bölümünde ve Konya İzzeddin Koyunoğlu Müzesi'nde nüshaları bulunmaktadır.

Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar

Sigetvar kalesinin fethi ile ilgili yazılan önemli bir eserde Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi'nin yazdığı Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar'dır. İstanbul Üniversitesi Tarih Yazmaları No:3884'de kayıtlı bulunan bu eser Sigetvar Kalesinin fethi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü konularını anlatmaktadır. İlgili konularda yer yer ayetler ve hadisler bulunmaktadır.

Selânikî Mustafa Efendi, Tarih

1563-1593 Yılları arasında geçen olayları anlatır. 2 cilt halinde Mehmet İpşirli tarafından yayınlanmıştır. Sigetvar kalesinin fethi ile ilgili orijinal bilgiler vermektedir.

Gelibolulu Mustafa Âli, Heft Meclis

Sigetvar Kalesinin fethini anlatan bu eser 7 başlık olarak kaleme alınmıştır. Ağır bir dille yazılan bu eser İkdâm Matbaası tarafından 1316 yılında basılmıştır.

Heft Dâstân

Müellifi belli olmayan bu eser Sokollu Mehmed Paşa'ya ithafen yazılmıştır. Gelibolulu Mustafa Âli'nin eserinde olduğu gibi ağır bir dil kullanılmıştır. Anlatılan konular sık sık

ayetler ve hadislerle desteklenmiştir. Meryem Kararmaz tarafından transkripsiyonlu olarak yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

GİRİŞ

KANUNİ SULTAN SÜLEYMANIN TAHTA ÇIKIŞINDA OSMANLI-AVRUPA İLİŞKİLERİ

Avrupa'nın siyasi coğrafyası, 1520 ye doğru yıllardan beri görülmemiş şekilde değişikliğe maruz kalmıştı. Bu değişikliğe sebep olan kişi ise 1516 yılında İspanya, 1519'da da V. Karl adıyla Alman imparatoru olan Şarlken idi. Şarlken'in babası Habsburg hanedanından Arşidük Philipp babasından önce 1506 da öldüğü için genç Şarlken büyük bir mirasa sahip oldu¹. Aynı yıl içinde annesinin babası olan Kastilya, Aragon, Napoli ve Sicilya kralı Fernando ölünce 4 krallık tacı birden başında birleşti.

Kısaca İspanya ve İki Sicilya Kralı oldu. 1519 yılında V. Karl adıyla Alman imparatoru seçilmesi ile doğrudan doğruya Avusturya hükümdarı da oldu. Belçika ile Hollanda zaten İspanya'ya dâhil bulunuyorlardı². Ayrıca Sardunya, Lüksemburg, Burgonya, Alsas-loren ve kuzey İtalya gibi yerlerde kısa zamanda Şarlken'in hâkimiyetine geçti. Zaten Almanya, iki Sicilya (Napoli ve Sicilya) Kastilya ve Aragon Şarlken'den önce XV. Asrın sonlarında 4 büyük devlet diğerleri orta ve küçük olmak üzere birçok devleti toplamış oluyordu³. Kastilya ve Aragon krallıkları evlenme yoluyla birleşmişler ve bu suretle Hristiyan İspanya birliğini kurmuşlardı.

XV. asrın ilk çeyreğinde Avrupa'da Osmanlı ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu dışında büyük devlet olarak Macaristan, Fransa, İngiltere, Venedik, Portekiz ve Lehistan gibi devletler bulunmaktaydı.

Macaristan Osmanlı'dan büyük darbeler yemişti. Karadeniz ile alakası kesilen Macaristan'ın Adriyatik'le de bağları Venedik'ten dolayı kopmak üzereydi. Artık bir kara devleti haline dönüşmüştü. Osmanlı devletinin balkanlara ayak basmasından itibaren devamlı sınırları küçülen Macaristan'ın bu sıralarda iktisadi çöküntüde

¹ Charles Seignobos, *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi*, (Terc. Hüseyin Cahid Yalçın), İstanbul, 1939, s. 294-316. Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası İnsanlık Tarihine Giriş*, (Kısaltma: İnsanlık Tarihine Giriş), C. III, İstanbul, 1994, s. 136-138.

² Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, (Terc. Ertürk Demirel), Ankara, 2002, s. 56-63.; Tanilli, *İnsanlık Tarihine Giriş*, C. III, s. 33-50.

³ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara, 1999, s. 11.

bulunması onları Almanya-İspanya ittifakına yöneltti⁴. Genç kral II. Lajos Şarlken 'in kız kardeşi Maria ile evliydi. Bu suretle Macaristan, Almanya-İspanya ile ittifak ederek bu birliğin Osmanlı'ya karşı ileri karakolu görevini alıyordu.

Fransa Kuzey İtalya'yı ele geçirme niyetindeydi. Ancak Şarlken'den de çekiniyordu. Fransa'ya ait olan birçok yerler Şarlken'in eline geçmişti⁵. Ancak I. Francois (Fransuva) hiçbir şekilde Şarlken'e baş eğmek niyetinde değildi. I. Francois'in Şarlken'e karşı mücadelesi Osmanlı-Fransa yakınlaşmasına sebep olacaktı.

İngiltere, o da Almanya-İspanya tehdidinde bulunmakla beraber, denizlerle çevrilmiş olmasının avantajlarına sahipti. Bununla birlikte İngiltere, yüzyıl savaşlarında Fransa'yı ezen gücünü kaybetmişti⁶. İrlanda'yı ele geçirmeye uğraşan İngiltere İskoçya ile de rakip haldeydi.

Venedik, artık eskisi gibi Akdeniz'in tek hâkim donanmasına sahip değildi. Osmanlı devleti de denizcilik sahasında önemli adımlar atmış ve Venedik'le boy ölçüşür hale gelmişti. İspanya ve Portekiz donanmaları da önemli kuvvetler olmalarına karşın onlar Akdeniz dışında faaliyetlerini sürdürdüklerinden Venedik ile çıkar çatışmaları yoktu.

Portekiz, büyük Avrupa devletleri arasında yeni yeni boy gösteriyordu. 1499'da Portekizli denizci Vasco de Gama'nın Hindistan'ı keşfi Portekiz'i büyük devletlerarasına katmıştı. Ancak gücü denizlerde olduğundan Avrupa anakarasında etkinliği yoktu. Sömürgecilikte İspanya ile çatışma halindeydi ancak İspanya-Almanya ittifakının olması ve kara ordusunun etkisiz olması nedeniyle İspanya ile iyi geçinmeye çalışıyordu⁷.

Litvanya büyük dukalığına da sahip bulunan Lehistan'ın Baltık denizi ile alakası Almanya tarafından kesilmek üzereydi. Karadeniz ile hiç alakası kalmamıştı. Bu dönemde Beyaz Rusya'nın tamamına hâkimdi. Ukrayna, Kırım Hanlığı ile Lehistan arasında paylaşılmıştı.

Avrupa da bu büyük devletlerin dışında Rusya, Danimarka Krallığı ve İsveç Krallığı bulunuyordu.

⁴ Geza Perjes, Mohaç Meydan Muharebesi, (Terc. Şerif Baştav), Ankara, 1988, s. 57.

⁵ Seignobos, *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi*, s. 294-316.; Ernest H. Gombrich, *Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi*, (Çev. Prof Dr. Ahmet Mumcu), İstanbul, 1997, s. 292-293.

⁶ Tanilli, *İnsanlık Tarihine Giriş*, C. III, s. 293-294.; Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 6-8.

⁷ Tanilli, *İnsanlık Tarihine Giriş*, C. III, s. 33-50.

Rusya, henüz büyük devlet değildi. Altınordu devletinin yıkılmasından sonra yavaş yavaş kendini buluyordu. Bu dönemde Kuzey Buz Denizi ve Volga'ya erişmek için büyük çaba içerisindeydi ve bir kara devleti konumundaydı. Bu sıralarda Kırım'ın baskısını üzerinde hissediyordu⁸. IV İvan'ın, 1533 yılında Çar unvanı kullanması ile Rusya'ya Çarlık Rusyası denilecekti⁹.

Danimarka Krallığı, Norveç Krallığı'na sahipti. Güney İsveç kıyıları da bu devletin elindeydi İsveç Krallığı da Finlandiya'yı ele geçirmişti.

Denizlerde yapılan keşiflerin yanı sıra ortaya çıkan Rönesans hareketi de Avrupa'yı yeni yeni ufuklara doğru götürmekteydi. Avrupa çok büyük bir iktisadi ve kültürel gelişme yoluna girmişti. Rönesans, süratle İtalya dışında diğer Avrupa devletlerini de etkilemekteydi. İşte Kanuni Sultan Süleyman böyle bir manzarada Osmanlı tahtına oturdu.

⁸ Server Tanilli, *İnsanlık Tarihine Giriş*, C. III, s. 191–200.

⁹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*, s. 4–5.

I. BÖLÜM

I- KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ'NDE OSMANLI-AVUSTURYA İLİŞKİLERİ

A- Şarlken – Fransuva Mücadelesi, Mohaç Zaferi Ve Budin'in Fethi

A- Şarlken – Fransuva Mücadelesi

Yukarıda izah edildiği üzere Şarlken'in Avrupa'nın büyük kesimini çeşitli yollarla ele geçirmesi ve büyümesi, Fransa'yı tehdit eder hale getirdi. Fransa kralı I. Fransuva bu sebeple Şarlken ile mücadeleye girişti. Şarlken-I. Fransuva mücadelesi 1521 yılında savaşa dönüştü¹⁰. Avrupa'nın bölünmüş olmasından yararlanan Kanuni Sultan Süleyman ilk önce Belgrad¹¹, ı sonra da Rodos'u ele geçirdi¹².

Şarlken 1525 yılında *Pavia Savaşı'nda* I. Fransuva'yı yenerek, onu esir edip Madrid'e götürünce¹³, Fransızlar son çare olarak Osmanlı Devleti'nden yardım istediler. I. Fransuva hapiste olduğundan annesi *Louise de Savoie, Jean Frangipani*'yi, acele iki mektup ile Sultan Süleyman'a gönderdi ve oğlunun kurtarılması için Macaristan'a bir sefer düzenlenmesini istiyorlardı¹⁴. Osmanlı Devleti de Fransa ile ittifakı, Avrupa'ya tek bir gücün hâkim olmasını engelleyebilecek bir araç olarak görüyorlardı¹⁵. 1522'de Şarlken'in tek erkek kardeşi olan Ferdinand'ı Avusturya hükümdarı sıfatı ile İmparatorluğun başkenti Viyana'ya yerleştirmesi ve kız kardeşini de Macar tahtında oturmakta olan Lajos ile evlendirmesi ile Macaristan üzerinde önemli nüfuz elde etmesi¹⁶ Osmanlı İmparatorluğu açısından önemli bir sorun teşkil ediyordu.

¹⁰ Ernest H. Gombrich, *Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi*, (Çev. Prof Dr. Ahmet Mumcu), s. 292.

¹¹ Cavit Baysun, "Belgrad", *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul, 1979, s. 478; Divna Djurić Zamolo, "Belgrad", *DİA*, C. 2, İstanbul, 1992, s. 407-409.

¹² Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Dönemi III. Cilt, *Rodos'un Fethi*, Ankara, 1979, s. 16.; Yaşar Yücel – Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, Fatih, Yavuz, Kanuni*, İstanbul, 1991, s. 156.; H. Gazi Yurdaydın, *Kanuni'nin Cülûsu ve İlk Seferleri*, Ankara, 1961, s. 15.; Besim Darkot, "Rodos", *İslam Ansiklopedisi*, C. X, s. 753-758.; Şerafettin Turan, "Rodos'un Zaptından Malta Muharasasına", *Kanuni Armağanı*, Ankara, 2001, s. 57.

¹³ *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, s. 91.

¹⁴ Joseph Von Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, (Terc. Mehmed Ata), C. V., İstanbul, s. 134. ; Jean-Louis Bacque Grammont, "Kanuni Sultan Süleyman'ın I. Fransuva'ya İki Mektubu", (Çev. Refet Yinanç), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, S. 8-12, s. 14-23.

¹⁵ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), İstanbul, 2003, s. 40.

¹⁶ Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, C. III., İstanbul, 1977, s. 312, 365.

Durum bu şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine gelişmeye başlayınca Sultan Süleyman, Macaristan üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Sultan Süleyman, Pir-i Mehmed Paşa'yı Vezir-i Âzamlıktan azletmiş yerine de İbrahim Paşa'yı getirmişti. Yeni Vezir-i âzam da padişahı devamlı surette Macaristan üzerine sefere çıkmaya teşvik ediyordu¹⁷. Macaristan, bu dönemde mali açıdan güçsüz bir haldeydi. Gerekli mali kaynakların sağlanması için paranın değerinin düşürülmesi, devletin iktisadi hayatında yıkıcı etki yapmıştı¹⁸. Ayrıca Avrupa'nın Luther'le uğraşması da sefere çıkılmasında etkili olmuştu.

Sultan Süleyman'ın 1521 yılında yolların buluştuğu önemli bir kavşak, adeta Rumeli'den Avrupa'ya giden yolun kilidi¹⁹ konumunda olan Belgrad'ı ele geçirmişti. Belgrad'ın ele geçirilmesi ile Macaristan üzerine yapılacak akınlarda Osmanlı ordusu daha rahat hareket etme fırsatını yakaladı²⁰. Kanuni Sultan Süleyman, Belgrad seferinden 5 yıl sonra Orta Avrupa'ya sefere çıkması Şarlken'i telaşlandırdı.

Bu sıralarda Şah Tahmasb'ın elçileri Şarlken ile ittifak müzakerelerinde bulunuyorlardı. Şah Tahmasb, Osmanlı'dan çekinmekle birlikte bu tür ittifaklardan da uzak durmuyordu. Macarlar da kendilerinin üzerine yapılacak bir sefer için önlem almaya başlamışlar, Avrupa devletlerinden yardım istedikleri gibi İstanbul'daki durumdan haberdar olabilmek için casuslarını²¹ da İstanbul'a göndermişlerdi.

B- Mohaç Zaferi Ve Budin'in Fethi

Gelişen olaylar karşısında Kanuni Sultan Süleyman, 21 Nisan 1526 (11 Receb 932) tarihinde 100.000 kişilik ordusu ve 300 top ile İstanbul'dan hareket etti²². Yol

¹⁷ M. Tayyib Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Âmilleri, Geçirdiği Safhalar", *Kanuni Armağanı*, (2. Baskı), Ankara, 2001, s. 8. (Kısaltma: Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti); Kemalpaşa-zâde İbn-i Kemal, *Tevarih-i Ali Osman*, X. Defter, (Yay. Haz. Şerafettin Severcan), Ankara, 1996, s. 26.

¹⁸ Geza Perjes, *Mohaç Meydan Muharebesi*, (Terc. Şerif Baştav), Ankara, 1988, S. 57.

¹⁹ Esin Atıl, *Süleymannâme, The Illustrated History of Süleyman Magnificent*, (Kısaltma: Süleymannâme), New York, 1986, s. 110.; Lütüfî Paşa, *Tevarih-i Ali Osman*, (Yay. Haz. Kayhan Atik), Ankara, 2001, s. 151.

²⁰ H. Gazi Yurdaydın, *Kanuni'nin Cülûsu ve İlk Seferleri*, Ankara, 1961, s. 15.

²¹ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, (Kısaltma: TSMA), E. 6443; *Bu casusların içinde Macarların meşhur yüzü yaralı casusu da bulunmaktaydı.*

²² Gelibolulu Mustafa Âli, *Küh'ül-Ahbar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, No: 2161. Varak: 76 vd.; Esin Atıl, *Süleymannâme*, s. 134.

boyunca yer yer padişahın ordusuna, önceden vazifelendirilen kuvvetler katılıyor, beylerbeyi, sancakbeyleri el öpüyorlardı. Kanuni Sultan Süleyman bayram merasimini Belgrad'da yaptı ve oradan Sirem'e geçti. Sultan Süleyman, Tuna nehri kenarında bulunan Varadin Kalesini alması için Vezir-i Âzam İbrahim Paşa'yı görevlendirdi. Varadin kalesinin fethinden sonra İyluk kalesi kuşatıldı.

Padişahın da kuşatmaya katılması ve Macarların dayanmayacaklarını anlamaları üzerine aman dileyip vire ile kale fethedildi. Bundan sonra ordu karadan, donanma nehirlerden ilerleyerek Drava nehrine vardılar ve Ösek kalesini de feth ettiler. Drava nehrini geçmek için köprü yapıldı. 12 Zilka'de / 22 Ağustos günü tüm ordu köprüyü geçtikten sonra Padişahın emri üzerine köprü yıkıldı²³. Padişahın köprüyü yıktırması, Macaristan'ı kesin şekilde fethetmek ve asla geri dönmek istemediğinin açık bir göstergesidir.

Burada Padişah Semendire Sancakbeyi Bâlî Paşa'yı öncü komutan olarak ileri gönderdi. Bâlî Paşa gönderdiği arzda; *Semendire'den Sava nehri yoluyla Sirem'e geçtiğini ve Macarların endişe ve iltifata değer bir kuvvet olmadıklarını seferin büyük bir zafer ile neticeleneceğini* ifade etmesi padişahı sevindirdi²⁴. Drava ırmağından geçildikten sonra hemen orada elverişli bir yerde konaklandı. Burada, Osmanlı ordusu fener alayı düzenledi. Osmanlı ordusu artık hem ağır yürüyor hem de harp tertibatı alıyordu; sağ kolda Vezir-i Âzam ve Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa, sol kolda Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa, merkezde padişah, yeniçeri ağası ve kapıkulu askerleri mutad olduğu üzere yerlerini aldılar.

Osmanlı ordusu artık Macar ovası'nda idi. Mohaç kasabası, Tuna'dan Drava'nın ayrıldığı üçgenin kuzeydoğusunda Tuna'nın batı kıyısındadır. Burası büyük Macar ovasının başlangıcını teşkil eder. Mohaç, Belgrad'ın 180 km kuzeybatısında ve Budapeşte'nin 170 km güneyindedir. Belgrad'dan fazla Budapeşte'ye yakındır. Üstelik Belgrad şehrinden buraya gelebilmek için Sava ve Drava nehirlerini atlamak gerekir.

Düşmana dair elde edilen bilgilerden anlaşıldığına göre Macar kralı Lajos, memleketini Türk tehlikesinden korumak için Alman, Rus, Leh, Çekoslovakya, İspanya, Sicilya, Portekiz, Ceneviz ve Ankona hükümetlerinden destek istedi. Bunlardan gelen kuvvetlerle kendi kuvvetlerini birleştirerek Mohaç ovasına indi.

²³ Celal-zade Mustafa, *Tabakat'ül- Memalik*, s. 72.

²⁴ TSMA E. 6146/2

Osmanlı ordusu İstanbul- Mohaç yolunu 4 ay da geçmiştir. Üstelik Sava ve Drava gibi iki mühim nehir geçilmiş düşman topraklarında yürünmüş ve bazı kalelerin muhasarası ile uğraşılmıştır. İstanbul-Mohaç arasında, Osmanlı ordusu 1500 km yol kat etmiştir. Hâlbuki Macar ordusu Budapeşte-Mohaç arasındaki 170 km’lik yolu 38 günde almıştır. Üstelik kendi ülkesinde ve dümdüz Macar ovasında yürümüşdür. Bu yürüyüş gücü iki ordu arasındaki farkı göstermeye yeterlidir²⁵.

Osmanlı ordusu savaş meydanına intikal etmeden önce Sultan Süleyman’ın isteği üzerine harp meclisi kuruldu. Bosna Valisi Hüsrev Bey söz alarak, “ *Bugüne kadar gördüğüm savaşlarda Macar taarruzunun cepheden kırıldığını görmedim. Onlara karşı az bir zaman saf nizamını muhafaza etmek ve yaklaştıklarında taarruz cephesini onlara açık bırakmak ve akıp gittiklerinde arka ve yanlarına saldırmak daha uygundur*²⁶” dedi. Bâlî Bey’de Hüsrev Bey’in görüşlerini destekler fikir beyan edince ordu yeni bir harp nizamı aldı.

Aylardan beri şiddetle yağan ve araziye yer yer bataklık haline getiren yağmur, hızını kesmişti, fakat çiselemeye devam ediyordu. Mohaç ovasının bir tarafı zaten Türklerin *Karasu* dedikleri bataklıkla çevriliydi. Ovanın batısı ve güneyi 25–30 metre yüksekliğindeki bir teras, kuzeyi ise *Borza* ırmağıyla çevriliydi²⁷. Sultan Süleyman, 20 Zilka’de / 29 Ağustos günü merasimle sabah namazını kılarak dua etmiş ve askerlerine teşci edici bir konuşma yapmıştı²⁸. Öncelikle ordunun ağırlıkları geride bırakıldı ve sonra iki ordunun iki kanadını açarak Macar zırhlı kuvvetlerinin içeri alınıp topların önüne çekilerek geriden ve yandan kuşatılması kararlaştırıldı. Yeniçeriler padişahla birlikte merkezde, sol kolda Rumeli Beylerbeyi ve Vezir-i Âzam İbrahim Paşa, sağ kolda da Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa bulunuyordu. Ordunun öncü kuvveti Bâlî Bey’e ve artçı kuvveti ise Hüsrev Bey’e verildi. Padişah zırhını giymiş ve beyaz bir ata binerek ordunun merkezindeki yerini almıştı.

Sabahtan ikindi vaktine kadar iki orduda hücumla geçmedi. Sadece Osmanlı öncü kuvvetleri ile Macar atlıları arasında yer yer vuruşma başlamıştı. Osmanlı ordusunun yerinden kımıldamadığını gören Macarlar, taarruza geçti. Macar komutanlarından Piyer Pereney ile Papaz Pol Tomori bütün kuvvetleri ile Vezir-i âzam İbrahim

²⁵ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, C. III., s. 368.

²⁶ Celal-zade Mustafa, *Tabakat’ül- Memalik*, s. 73.

²⁷ Gabor Agoston, “1453–1826 Avrupa’da Osmanlı Savaşları”, *Top, Tüfek ve Süngü Yeniçağda Savaş Sanatı 1453–1815*, İstanbul, 2003, s. 173; Caroline Finkel, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Büyük Meydan Muharebelerinde Uygulanan Strateji ve Taktikler”, *XV. ve XVI. Yüzyılları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul, 1997, s. 161.

²⁸ Peçevi, *Tarih*, s. 70.

Paşa'nın kumandasındaki Rumeli askeri üzerine hücum ettiler. Osmanlı kuvvetleri plân gereğince geri çekilip düşmanı içeriye aldılar; bunun üzerine yandan Anadolu kuvvetlerinin tazyikiyle Macar kuvvetleri daha içeri alınıp topların önüne getiriliyordu. 300 topun bir anda ateşlenmesi ve ateşi artık kesmemesi, ağır zırhlı Macar kuvvetlerini dağıttı. Macar kuvvetleri küçük parçalara bölünerek savaşmaya devam etti.

Sultan Süleyman, ordusuna tamamen hâkimdi. Ancak Macar kralı için aynı durum geçerli değildi. Çünkü ordusunda birçok farklı milletten alaylar bulunuyordu. Sultan Süleyman'ın emriyle bir taraftan Bâlî Bey bir taraftan da Hüsrev Bey düşmanı arkadan çevirdiler. Kral Lajos komutasındaki askerlerde Anadolu kuvvetlerinin üzerine yürüdü. Anadolu askerleri de aynı şekilde geri çekildiler. Bunlarda kışkacın içine girdiler²⁹. Bu sırada padişahı öldürmeye yemin etmiş olan Markazili ismindeki birinin komutasındaki askerler padişaha ok yağdırdılar, hatta oklardan bazıları padişahın zırhına isabet etti. 3 Macar askeri padişahın yanına ulaşmaya muvaffak oldu. Ancak padişah, bunları bizzat öldürdü.

Muharebenin ikinci bölümünde tüfekli³⁰ yeniçeriler ve Osmanlı topçuları, önlerine kadar gelen Macar piyadelerini yok etti. Osmanlı kuvvetleri sadece Karasu bataklığı tarafını açık bırakmışlardı. Osmanlı askerlerinden kaçanlar Karasu bataklığında boğuldular. Boğulanlar içinde Macar Kralı Lajos'ta bulunuyordu³¹. Savaş başlayalı henüz iki saat olmuştu ki Macar ordusundan eser kalmamıştı. Macar askerlerinin neredeyse tamamı yok olmuştu. Bu savaşla 600 yıllık Macar Krallığı yok edilmiştir.

Mohaç Meydan Muharebesi Avrupalılara o kadar menfi etki yapmıştı ki bu mağlubiyetten sonra Avrupalılar 1596'da ki Haçova Meydan Muharebesine kadar Osmanlı ordusuna karşı meydan muharebesine girmemeye özen göstermişlerdir. Çünkü Osmanlı ordusunun manevra kabiliyeti, iase ve lojistik sistemleri Avrupa orduları ile kıyas edilemeyecek derecede kuvvetli ve gelişmişti. Bu sebeplerden dolayı yaptığımız bu çalışmanın ileriki konularında bahsedileceği üzere Kanuni Sultan

²⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II., Ankara, 1988, s. 324-325.; Hüseyin Işık, “ Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı-Avrupa İlişkileri Mohaç Meydan Savaşının Nedenleri ve İki Tarafın Askeri Stratejisine Etkileri”, *Uluslar arası Askeri Tarih Kongresi*, Ankara, 1984, s. 5-13.

³⁰ Bu savaşta, Osmanlı ordusunda Harbi, Hass ve Uzun olmak üzere üç tip tüfek bulunuyordu. Bu tüfeklerden 3000'i harbi, 1000'i hass ve 60'ı uzun olmak üzere 4060 adet tüfek bulunmaktaydı. Bkz. TSMA, D 9633, s. 2.; Ayrıca Mohaç Savaşı'nda kullanılan tüfekler için Gabor Agoston, “1453-1826 Avrupa'da Osmanlı Savaşları”, *Top, Tüfek ve Süngü Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815*, İstanbul, 2003, s. 135.

³¹ Peçevi, *Tarih*, C. I., s. 73.

Süleyman, Avrupa içlerine kadar gitmiş ve Ferdinand'ı savaşa davet etmiş ancak ne Ferdinand ne de Şarlken, Osmanlı ordusuna karşı bir meydan muharebesine çıkmayı göze alamamışlardı.

Savaşın kazanılmasına rağmen her ihtimale karşın sabaha kadar savaş meydanında beklenmiş ve sabahta geçit resmi düzenlenerek padişah tebrik edilmiştir. Sultan Süleyman'da her askeri rütbesine göre ödüllendirmiştir³².

C- Budin'in Fethi

Mohaç zaferinin ertesi günü akıncı kuvvetleri Macaristan içlerine gönderildi. Macar ordusu tamamen imha edildiğinden Osmanlı ordusunun önünde bir engel kalmamıştı. Mohaç sahrasında üç gün beklendikten sonra Budin'e doğru hareket edildi. Osmanlı ordusu 13 Zilka'de / 20 Eylül'de Budin'e ulaştı. Hâlbuki bu mesafeyi Macar ordusu 38 günde geçmişti. Şehrin Hristiyan ahalisi kaçmış olup şehirde sadece Yahudiler kalmıştı. Yahudilerin reisi Yasef, Budin kalesinin anahtarlarını Sultan Süleyman'a teslim etti³³. Padişah burada 14 gün kaldı. Tuna üzerine bir köprü kurdurarak Peşte yakasına da geçti. Peşte de padişah Macar asilzadelerinden bazılarını kabul etti ve kendilerine Erdel Voyvodası Jan Zapolya'yı Macar Kralı tayin edeceğini söyledi³⁴. Bu arada *Segedin*, *Tibtel* ve *Macalina* kaleleri Vezir-i Âzam İbrahim Paşa tarafından fethedildi.

D- Macar Krallığı Sorunu

Yagellon ailesine mensup olan son Macar Kralı Lajos'un çocuğu yoktu. Macarların başına bir kral gerektiğinden Macar kont ailesinden Zips Kontu ve Erdel Voyvodası olan Jan Zapolya'nın kral seçilmesi bazı Macar beyleri tarafından uygun görüldü. Zaten Kanuni Sultan Süleyman da Peşte'de bir grup Macar asilzadesine Jan Zapolya'yı kral tayin edeceğini söylemişti. Ancak Jan Zapolya'nın krallığına sadece Transilvanyalı Beyler destek veriyordu ve maktul kral Lajos'u defnettikten sonra Jan Zapolya'yı kral seçtiler (15 Kasım 1526). Yeni kralın makamına oturmasından sonra Osmanlı ordusu İstanbul'a döndü³⁵.

³² Peçevi, *Tarih.*, gösterilen yer

³³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II., s. 327.

³⁴ Peçevi, *Tarih*, s. 74.; Tayyib Gökbilgin, 'Süleyman I', *M.E. B. İslam Ansiklopedisi*, C. 11, s. 108.

³⁵ Jan Zapolya'nın Macaristan Seferi'nde orduya gelerek el öpmesi için yapılan merasim hakkında bak. Feridun Ahmed, *Münşeât'üs-Selâtin*, C.1, İstanbul, 1274, s. 569. (Kısaltma: Münşeât)

Jan Zapolya'ya karşı rakip olarak bir kısım Macar Beyleri de Habsburg hanedanından Şarlken'in kardeşi Bohemya kralı ve Avusturya Arşidük'ü Ferdinand'ı, Macar kralı seçtiler. Ferdinand, maktul kral Lajos'un kız kardeşinin kocası olduğu gibi aynı zamanda Kral Lajos da Şarlken ile Ferdinand'ın kız kardeşleri Mari'nin kocası idi. Şarlken diyet meclisini toplantıya çağırdı. Presburg diyet meclisi'nin kararıyla Ferdinand kral, Jan Zapolya da asi ve din düşmanı ilan edildi.

Jan Zapolya'ya aleyhtar Macar beyleri Viyana'ya bir heyet yollayıp Ferdinand'ı davet ettiler ve *İstolni-Belgrad*³⁶,da bulunan Macar krallığı tacını giydirdiler. Bu durum, biri Osmanlı himayesinde Jan Zapolya, diğeri de Şarlken himayesinde Ferdinand isimlerinde iki kral ortaya çıkardı³⁷.

II- İKİNCİ MACARİSTAN SEFERİ ve VİYANA KUŞATMASI

İstolni-Belgrad'da Macar krallık tacını giyen Ferdinand, Osmanlı ordusunun geri dönmesinden sonra Budin'e hücum etti. Ferdinand'a karşı koymak isteyen Zapolya, Tokay'da mağlup oldu. Önce Erdel'e sonra da kayınpederi olan Lehistan kralının yanına kaçtı. Durumun kendisi için kötü olduğunu gören Jan Zapolya, elçisi Jerome Lazcky'i İstanbul'a gönderdi. Kanuni Sultan Süleyman ile görüşen Lazcky padişah'tan yardım sözünü aldı. Ferdinand ise Osmanlı Devletinin kendisini orada rahat bırakmayacağını bildiğinden Hobordansky Janos ile Sigismond Weichselberger adındaki elçilerini Kanuni Sultan Süleyman'a gönderdi. 29 Mayıs 1528 tarihinde İstanbul'a gelen elçiler padişah tarafından kabul edilmediği gibi vezirlerle yaptıkları görüşmelerden de bir sonuç elde edemediler³⁸.

³⁶ İstolni-Belgrad, Macaristan'ın ilk Başkenti'dir. Bu şehir Macar krallarının taç giydiği ve mezarlarının bulunduğu önemli bir yerdir. İstolni-Belgrad hakkında geniş bilgi için bak. Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristan'ında Kentler, Kaleler*, İstanbul, 2001, s. 35-43.

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II., s. 328.

³⁸ Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 108.; Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti, s. 110-111.

A- Viyana Kuşatması

Zapolya'ya yardım vaadinde bulunan Kanuni Sultan Süleyman, 1529 yılında İkinci Macaristan Seferi'ne çıktı. Mohaç ovasına gelindiği vakit Jan Zapolya, yıllık vergi vermek şartıyla Budin'in kendisine verilmesini rica etti. Padişah'ta, Budin'in geri alınarak kendisine verileceğini teyid etti. Budin kısa bir mukavemetten sonra teslim oldu ve belirli bir miktar vergi karşılığı Jan Zapolya'ya bırakıldı.

Budin alındıktan sonra Osmanlı ordusu yol üzerindeki Estergon'u muhasara edip Ferdinand'ın bulunduğu Viyana üzerine yürüdü³⁹. Viyana üzerine sefer düzenlenmesi Şarlken karşısında zor durumda bulunan I. Fransuva'ya da yardım niteliğindeydi. Yolda alınan esirlerden Viyana'nın 20000 piyade ve 2000 süvarinin savunulacağı öğrenildi.

Osmanlı ordusunun Viyana kuşatması eylül sonuna rastladığı için mevsimsizdi. Bunun dışında amaç Jan Zapolya'yı Macar krallık tahtına tekrar oturtmak ve Budin'i geri almak olduğundan büyük kale topları getirilmemişti.

Yapılan hazırlıklardan sonra kalenin teslimi istendi ise de ret cevabı alındı. Bunun üzerine kaleye hücum edildi. Yapılan hücumlara sonuçsuz kaldı. Toplanan harp meclisinde muhasaraya devam etmek için mevsimin müsait olmadığı, erzakın azlığı, kar yağması⁴⁰ ve soğukların başlaması gibi sebeplerle kuşatmanın daha fazla uzatılmaması gerektiği görüşüldü. Osmanlı ordusu ayrılmadan önce Viyana'da esir bulunan Müslümanlarla 60 kadar düşman esirini mübadele ederek kurtardı⁴¹.

Padişah Budin'e geldi ve buradan ayrılırken, Macar kralının yanına müşavir olarak gerçekte ise kralın durumunu kontrol etmek için Venedikli Luigi Gritti'yi bıraktı ve aynı zamanda kralı korumak amacıyla yeniçerilerle birlikte diğer kuvvetlerden de bir miktar birliği bıraktı⁴².

Osmanlı ordusu geri çekildikten sonra akıncılar tarafından Avrupa'nın içlerine büyük akınlar yapıldı. Malkoçoğlu Kasım Bey'in akıncıları, Avusturya'nın içlerine kadar ilerledi. Bir başka akıncı kolu ise Stirya eyaletinin merkezi olan Graz'a kadar

³⁹ Mücteba İlgürel, "Political History of the Era of Sultan Süleyman the Magnificent", *The Ottoman Empire in the Reign of Süleyman the Magnificent*, İstanbul, 1988, s. 138-140.

⁴⁰ Rubina Mohring Herold, *Türk Viyana*, (Çev. Müjdat Kayayerli), Konya, 1999, s. 27-29.

⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II., s. 329-330.; Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti", *Kanuni Armağanı*, s. 112.

⁴² Feridun Ahmed, *Münşe'at*, C. I., s. 571.

ilerledi. Diğer bir akıncı kolu ise Hırvatistan ve Slovenya'ya kadar ilerlemişler ve birçok bölgeyi yakıp yıkmışlardır⁴³.

Kanuni Sultan Süleyman'ın bu seferle amacı, Şarlken ile bir meydan muharebesi yapmak ve en güçlü rakibine boyun eğdirmektir. Sefere çıkılırken Viyana'nın kuşatılması düşünülmemişti ki bu sebepten dolayı kale muhasaralarında kullanılan büyük toplar getirilmemişti. Ancak Şarlken, bu durumda Kanuni Sultan Süleyman'ın karşısına çıkmadı. Çünkü Mohaç Savaşı'nda güçlü Macar ordusu, Osmanlı ordusu karşısında iki saat içinde yok olmuştu. Kendisi de aynı akıbeti uğramaktan kaçındı.

Şarlken 1527 yılında Roma'yı yağma edip, Papa'ya Barselona Muahedesi ile bütün İtalya üzerindeki yüksek hâkimiyetini tasdik ettirmişti. Artık Fransa'yı tamamen ezmek üzereydi ki Osmanlı ordusu Viyana'yı kuşattı. Bu durum Fransa'yı kurtardı. Şarlken I. Fransuva ile *Cambrai Antlaşmasını* imzaladı ve Burgonya'yı Şarlken'e bırakmak zorunda kaldı⁴⁴.

II. Macaristan Seferi'nden sonra 17 Ekim 1530'da Alman elçileri Nicolas Jurischitz ile Joseph Von Schneeberg, sulh istemek üzere İstanbul'a geldiler. Elçiler, Szapolya'nın sultan tarafından azlini ve Macaristan Krallığına Ferdinand'ın tayin edilmesini isteyerek Szapolya'nın hangi şartlarla Osmanlı'ya tabi ise bu şartları Ferdinand'ın da kabul ettiğini bildirdiler.

Vezir-i Azam İbrahim Paşa ise “ *Eğer Şarlken bizimle sulh yapıp, şartlarımıza boyun eğerse, yalnız o zaman gerçek imparator olur; zira Fransa ve İngiltere krallarına, Papa'ya ve Protestanlara biz Şarlken'i, imparator sıfatıyla kabul ettiririz*⁴⁵.” Demesi Osmanlı dış siyasetinin o dönemde ki gücünü göstermesi açısından önemlidir. İbrahim Paşa, elçilere son olarak Macaristan işlerinden tamamen el çektiği takdirde Divan-ı Hümayun'un Ferdinand'ı Bohemya kralı ve Avusturya Arşidükü olarak tanıyabileceğini söyledi.

Ferdinand'ın elçilerinin istekleri görünüşte Osmanlı açısından olumlu gibi gözükmekteydi. Ancak Macaristan tahtının talibi olan Ferdinand'dı. Yani Şarlken'in kardeşi aynı zamanda vassalı idi. Ferdinand'ın Budin'e yerleşmesi demek Şarlken'in

⁴³ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V., s. 165-166.

⁴⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 504.; Yaşar Yücel- Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni Sultan Süleyman*, s. 166-168.; Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, s. 65, 67, vd.; *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, s. 91.

⁴⁵ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V., s. 167. ; Tayyib Gökbilgin, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti, s. 110-111.

hâkimiyetine bırakmak demektir. Bu sebepten dolayı Ferdinand'ın Macaristan tahtına oturmasının Osmanlı tarafından kabul edilmesi mümkün değildi.

Bu şekilde Alman elçileri elleri boş geri döndüler. Ancak Şarlken ve Ferdinand, Macaristan gibi önemli bir yerin Osmanlı'nın elinde kalmasına tahammül edemiyorlardı. Bundan dolayı Ferdinand yeniden Macaristan üzerine müdahale etmeye hazırlanıyordu.

III- ALMAN SEFERİ ve İSTANBUL ANTLAŞMASI

1530 sonbaharında Ferdinand İstanbul'a bir elçilik heyeti gönderdi. Nicolas Juricis ve Joseph de Lamberg adlarında ki bu elçilerin vazifesi, Osmanlı devleti ile bir barış anlaşması yapmaktır. Elçiler vergi vermek koşulu ile Macaristan'ın Ferdinand'a verilmesini talep ettiler⁴⁶. Kanuni Sultan Süleyman ise bu isteğe karşılık Ferdinand'ın Macaristan'dan vazgeçip, orada henüz elinde bulunan kaleleri teslim etmesini, Zapolya'ya verilen Macar krallığına tecavüzde bulunmamasını ve Şarlken'in bu işlere müdahale etmemesini istedi. İstanbul'da ki bu müzakereler cereyan ederken Macaristan'da durum Zapolya'nın aleyhine döndü.

Macar kralı Zapolya memleketinde tamamen hüküm ve nüfuzunu tesis edememişti. Macar beylerinin birçoğu Ferdinand'ı destekliyorlardı. Hatta kendisinden memnun olmayan Sigetvar banı diğer Macar beylerine önyak olarak isyan etti. Zapolya bu isyanı bastırmak için on bin Macar askeriyle Budin'de kendisini müdafaa etmek için bırakılmış olan üç bin kadar yeniçeri ve diğer Türk askerini Sigetvar üzerine gönderdiği sırada Ferdinand'ın Budin üzerine gelmekte olduğunu duyunca acele Semendire sancak beyi Bâli Beyoğlu Mehmed Bey'e haber göndererek yardım istedi.

Ferdinand, Osmanlılara ait Estergon, Vişegrad ve Vaç kalelerini aldıktan sonra Budin'i muhasara etti⁴⁷ ; Sigetvar üzerine giden kuvvetler Budin'e geldilerse de orayı muhasara edilmiş bulup İstolni Belgrad' a gitmişler ve sonra Budin muhafızları ile anlaşarak bir gece ansızın kaleye girmişlerdi. Bu arada Semendire Sancakbeyi Yahya paşa torunu Mehmed bey ile Bosna sancakbeyi Gazi Hüsrev bey Kumandası ile gelen akıncı ve deli kuvvetlerinin Budin'e yaklaştığını duyan Ferdinand iki ateş arasında kalmaktan korkarak çekildi. Bu muhasara elli yedi gün sürdü.

⁴⁶ Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 125.

⁴⁷ TSMA, E. 5436.; Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 125.

Ferdinand'ın Budin'i muhasara ettiği duyulur duyulmaz Kanuni Sultan Süleyman 25 Nisan 1532 (19 Ramazan 938) de Macaristan'a sefere hareket etti. Tarihçiler bu seferi İspanya kralı kasdına Alaman seferi olarak nitelerler⁴⁸.

Osmanlı ordusu 100.000'i aşkın olarak İstanbul'dan ayrıldı. Osmanlı ordusu Niş'e vardığında Ferdinand'ın elçileri ordugâha gelerek önceki tekliflerini yenilediler ve Macaristan'ın Ferdinand'a verildiği takdirde senelik yüz bin duka vergi verme teklifinde bulundular. Fakat bu teklif reddedildi ve Osmanlı ordusu Ferdinand'ın topraklarına doğru ilerlemeye başladı.

Ferdinand'ın memleketine girildikten sonra sırasıyla Egersizek ve Sikloş kaleleri padişaha itaatlerini arz etmiş, Belovar, Berzence ve diğer birçok kaleler ele geçirilmiştir⁴⁹. Bu sırada orduya öncü tayin olunan Semendire Sancak beyi Yahya Paşazade Mehmet Bey, Güns (Köszeg) Kalesi yanından geçerken bu kale muhafızlarının pususuna düşmüş ve aralarında büyük bir çarpışma olmuştu. Peçevi'nin de işaret ettiği gibi bu sefer de kale fethine önem verilmeyip, Ferdinand'ın memleketinin tahrip ve yağma ve onun, Zapolya'yı tanımasını temin etmek düşüncesi hakim olduğundan kale döğen büyük toplar getirilmemiş, fakat bu açık tecavüz ve tehdit karşısında önlem almak gerekmiş ve böylece Güns Kalesi'nin muhasarasına başlanmıştır⁵⁰.

Serdarı takiben iki gün sonra Kanuni Sultan Süleyman'da bu kalenin muhasarasına yetiştii. Muhasara tertibatı alındı. Kaleyi evvelce İstanbul'a elçi olarak gelen Nicolas Juricics müdafaa ediyordu. Ağustos ortalarından itibaren muhasara bütün şiddetiyle devam etti. Son hücumda yaralanan ve askerlerinin yarısını kaybeden Juricics kaleyi teslim etmek zorunda kaldı⁵¹. Bu esnada Ferdinand'ın elçilerine bin nâme verilerek Ferdinand savaşa davet edildi. Ancak Ferdinand ve Şarlken, Osmanlılarla bir meydan muhaberesi yapmaktan çekiniyorlar, onlara karşı oyalama ve yıpratma taktiği izliyorlardı.

Osmanlı ordusu ileri harekâta devam ederek Sopron'u aldı. Avusturyalılar Osmanlıların Viyana'yı muhasara edeceklerini zannederken, Osmanlı ordusu Graz

⁴⁸ *Tarih-i Sefer-i Zafer-i Alaman*, Kadızade Mehmed Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, No:557.; Feridun Bey, *Münşeat I*, s. 577-584.; Celalzade , *Tabakat'ül-Memalik*, s. 75 , Peçevi, *Tarih*, s. 159.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V, s. 113-118; Tayip Gökbigin, "Süleyman I", s. 125.

⁴⁹ Feridun Bey, *Münşeat I*, s. 577 vd.; Peçevi, *Tarih* s. 159 vd.

⁵⁰ Peçevi, *Tarih*, gös.yer.

⁵¹ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V, s. 116; Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s.114.; Eyyûbi, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman (Risâle-i Padişâh-nâme)*, (Yay. Haz. Mehmet Akkuş), Ankara, 1991, s. 83.

önlerine geldi. Şehir muhasara edilmedi, yalnızca etrafını yakılıp yıkılması ile yetinildi. Oradan Maribor yakınlarından Drava vadisine ulaşıldı. Öte yandan Slovenya arazisindeki bazı şehir ve kaleler itaatlerini arz ettiler ki bunların arasında Podgogonce ve Zagreb de bulunmaktaydı⁵². Bu arada Kasım Bey, 12000 akıncı ile Baden'e kadar ilerlemiş, ancak pusuya düşerek şehit olmuştu. Kanuni Sultan Süleyman ise Ösek yolu ile Belgrad'a hareket etmişti. Böylece Ferdinand ve Şarlken ile meydan muharebesi mümkün olmamakla birlikte, Osmanlı orduları Macaristan'da Ferdinand'a ait topraklar üzerinde bir müddet ilerlemiş, birçok şehir ve kasabayı elde etmiştir. Ayrıca bu sefer sonunda Ferdinand Padişahın arzularına uygun bir antlaşma istemeye de mecbur kalmıştır.

Bu arada Şarlken'e intisab etmiş olan Andrea Doria komutasında ki filo Mora yarım adasında ki Koron'u almış, ardından da Patras ve İnebahtı'yı ele geçirmiş, içlerine asker koyarak geri çekilmişti. Hatta Alman Seferi sonunda İstanbul'a gelen Avusturya elçisi Cornellius, bu yerleri koz olarak öne sürmüştü. Fakat buralar 1534 martında girişilen bir harekât neticesi Semendire Sancakbeyi Mehmed Bey tarafından yeniden ele geçirilmiştir.

IV- OSMANLI-AVUSTURYA ANTLAŞMASI ve NETİCELERİ

Padişah İstanbul'a gelir gelmez Ferdinand yeni bir elçilik heyeti için izin istemişti. O sırada Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında bir savaş ihtimali mevcut olduğundan bu istek uygun karşılandı. Müzakereler için elçi olarak Güns Kalesi'ni savunan Juricicis'in kardeşi Jerome de Zara, Ferdinand tarafından görevlendirildi.

14 Ocak 1533 de padişah tarafından kabul edilen Avusturya elçilik heyetinden, kesin bir antlaşma için Ferdinand'ın bağlılık alameti olarak Göle (Györ) Kalesini⁵³ teslim etmesi istendi. Antlaşma gereğince Ferdinand Macar kralı Jan Zapolya'nın arazisine tecavüz etmeyecekti. İki taraf arasındaki sınırı Osmanlı temsilcileri

⁵² Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I" s. 115. ; Feridun Emecen, "Kanuni Sultan Süleyman", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.X, İstanbul, 1989, s. 325–326.

⁵³ Bu kale 1529 Viyana seferinde fethedilip sonradan Almanlarca geri alınan kaledir. Bu kale Osmanlı kaynaklarında Yanıkkale, Alman kaynaklarında Raab şeklinde geçmektedir. Viyana Budapeşte yolunun ortasındadır ve kaleyi elde bulunduran taraf, Macaristan topraklarının önemli bir kısmını elde tutar.

⁴³ Peçevi, *Tarih*, C. 1, s. 172; T.Gökbilgin, "Süleyman I", s.115; Feridun Emecen, "Kanuni Sultan Süleyman", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.X, s. 326–327.

belirleyecekti⁵⁴. Macar kralı ile Ferdinand arasındaki antlaşmaları Osmanlı Hükümdarının görüp onaylaması şarttı. Ferdinand elinde bulunan Macaristan toprakları için Osmanlı hazinesini her sene 30.000 altın verecekti. Ferdinand ile yapılan anlaşmadan sonra Alman İmparatoru Şarlken de anlaşma için elçi olacaktı. Alman İmparatoru Şarlken ile antlaşma olmazsa Osmanlı devleti ona karşı serbestliğini muhafaza edecekti. Antlaşma sene ile sınırlanmayıp Ferdinand anlaşmaya uyduğu sürece yürürlükte kalacaktı. Protokolde Ferdinand, Veziriazamla eşit sayılacak ve İbrahim paşa ile yazışmalarında karşılıklı birbirine “*Kardeşim*” şeklinde hitap edeceklerdi.

Bu antlaşma sonunda biri Osmanlı devleti himayesinde Zapolya’ya, diğeri vergi vermek şartıyla Ferdinand’a ait iki Macaristan ortaya çıkıyordu. Osmanlıların Avusturya ile mücadelelerinin bu ilk devresi, Macaristan’ı Avusturya’ya karşı kendilerine bağlı bir Macar kralı idaresinde, himaye altında tutması çabası içinde geçti. 1526’da sadece Sirem bölgesi Osmanlı ülkesine katılmıştı 1529 Viyana kuşatması ve 1532 Alman seferi, Zapolya’nın durumunu korumak maksadını taşıyordu.

Yukarıda anlatılanların hepsinden daha mühim olmak üzere Ferdinand şimdiye kadar iddia ettiği Macaristan krallık tacından vazgeçiyor, kendisi gibi Osmanlının bir tabii olan Zapolya’yı Macaristan kralı olarak tanıyor ve Bohemya krallığı ile yetiniyordu. Bu durum Osmanlı diplomasisi için gerçek bir zafer mahiyetinde sayılabilir çünkü Alman İmparatoru Şarlken’in Macaristan üzerindeki emellerinin iflas ettiğinin bizzat kendi tarafından kabulüdür. Sadece Macaristan’ın kuzeybatısındaki bir şerit halindeki arazi, Ferdinand’ın elinde idi. Osmanlı bu arazinin Bohemya krallığında kalmasını aynı Zapolya’nın idaresindeki Macaristan ve Erdel gibi Osmanlı İmparatorluğunun himayesi altından bu imparatorluğu teşkil eden bir parça olarak kalacaktı, bu sıfatla bu hukuki statü ile “*Ferdinandoş Kral*”⁵⁵ tarafından idare edilecekti⁵⁶.

A- Osmanlı-Protestan Yakınlaşması

Osmanlı-Avusturya mücadelesi sadece iki tarafın birbirlerine karşı mücadele şeklinde geçmiyordu. Osmanlılar, Şarlken (Şarlken)’e karşı savaşan Alman Protestan

⁵⁵ Avusturya’ya yazılan nâmelerde “*Ferdinandoş Kral*” olarak geçmektedir. Bak: *Die Schreben Süleymans Des Prachtigen An Karl V., Ferdinand I. Und Maximilian II.* (Editör: Anton C. Schaendlinger), Wien, 1983, s. 66.

⁵⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 336; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V, s. 193–200.

prenslerinin *Schmalkalden*⁵⁷ ittifakını da doğal bir müttefik olarak görüyorlardı. Fransa'nın isteğiyle Kanuni Sultan Süleyman, Lutherci prenlere yaklaşıp, bir mektupta Papa ve imparatora karşı Fransa ile işbirliğini sürdürmelerini teşvik etmiş, ayrıca Osmanlı orduları Avrupa'ya girerse prenlere genel af çıkaracağına ilişkin güvence vermiştir. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman Protestanlara yazdığı mektupta, putları yıkıp papaya karşı çıktıkları için Protestanları Müslümanlara yakın gördüğünü bildiriyordu.

Katolikliğe karşı Luthercilerle Kalvencileri desteklemek ve korumak Avrupa'da politik birliği önlemek, Habsburgları güçsüz düşürmek ve birleşik bir haçlı ittifakını engellemekti. Osmanlı himayesinde bulunan Macaristan'da Avrupalıları Kalven-Türkçülükten söz etmeye başlatacak kadar etkin bir Kalvencilik kalesi olacaktı.

Martin Luther ve yandaşlarının, Osmanlı tehlikesini tanrının bir cezalandırması sayarak başlangıçta tarafsız bir tutum takındıklarını, ancak Osmanlı tehlikesi Almanya'yı tehdit etmesi ve Viyana'yı kuşatması üzerine askeri ve mali yardımlarla Ferdinand'ı desteklemekte tereddüt etmediklerini bunun karşılığında Luthercilik için her zaman ayrıcalık elde ettiklerini söylemek gerekir. Dolayısıyla, Osmanlılar yalnız Fransa'daki gibi ulusal krallıkların değil, Avrupa'da Protestanlığın da yerleşmesinde önemli bir etmen olmuştur. Bu sebeple Avusturya, üzerindeki Osmanlı baskısı yüzünden Protestanlığı bir mezhep olarak resmen tanımak zorunda kalmıştır⁵⁸. Osmanlıların Protestanlara gösterdiği bu tolerans Alman topraklarında yaşayan Protestanlar için bir ideal olacaktı⁵⁹.

B- Osmanlı-İran Mücadelesi

Şarlken (Şarlken) de Kanuni Sultan Süleyman'ın Protestanları kışkırtma hareketine karşılık Osmanlı İmparatorluğuna karşı Safevi tehdidini kullanmak istemiş ve Safevilerle elçi göndererek diplomatik ilişkiye girmişti. Kanuni Sultan Süleyman hem doğuda hem de batıda savaşmak zorunda kalmamak için, Safevilerle çatışmaktan

⁵⁷ İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ*, s. 42.

⁵⁸ Feridun Emecen, "Kanuni Sultan Süleyman Dönemi", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, s. 327.: Karl Vocelka, "Avusturya-Osmanlı Çekişmelerinin Dâhili Etkileri", *Tarih Dergisi*, C. XXXI, s. 13–16.

⁵⁹ Bu tolerans, Osmanlı hâkimiyeti altındaki Tolna şehrinde oturan bir Protestan'ın, Protestanlık hareketinin ilginç simalarından Hırvat asıllı İbranice profesörü Matthias Flacius Illyricus'a gönderdiği ve onun tarafından daha o sıralarda yayınlanan mektupta açık olarak belirtilmektedir: Mektupta Osmanlı hakimiyeti altındaki Macaristan'da yaşayan Protestanların serbestçe dini ayinlerini yaparken Alman topraklarındaki şiddetle takibe uğradıklarına, Türklerin gerçek Hristiyanlık öğretisine (yani Protestanlık) izin vermekle kalmadıklarını aynı zamanda gerçek Hristiyan olmayan Katolıklara karşı onları kılıç ile savunduklarını anlatmaktadır. Klaus Schwarz, "16. yüzyılın Ortalarında Protestanların Umudu: Türkler", *Tarih ve Toplum*, C. X/59, Kasım, 1988, s. 9–13.

kaçınmaktaydı. Hatta sınır boylarında meydana gelen bazı olayları bile görmezden gelmişti. Ancak Bitlis Beyi Şeref Hanın 1533'te İran himayesine girmesi, aynı zamanda şahın Bağdat Valisi Olama Han'ın Osmanlılarla bir antlaşmaya vararak Osmanlılara iltica etmesi üzerine savaş kaçınılmaz bir hal aldı. İşte bu yüzden Kanuni Sultan Süleyman Avusturya ile ateşkes antlaşması yaparak yönünü İran üzerine çevirdi.

Tarih kitaplarında Irakeyn seferi olarak da geçen bu sefere iki ordu halinde çıkılmıştı. İlk ordunun başında vezir-i azam İbrahim Paşa bulunmaktaydı. Kendisine yardımcı olarak da defterdar İskender Çelebi görevlendirildi. 1533 yılının Eylül ayında İstanbul'dan hareket eden bu ordunun ardından Kanuni Sultan Süleyman da 1534 yılının haziranında İran üzerine sefere çıktı. Kanuni Sultan Süleyman'ın Eylül ayının ortalarında Tebriz ile Hoy arasındaki Ucan bölgesine ulaştı. Sefer mevsimi geçtiğinden dolayı Kanuni Sultan Süleyman kışı Tebriz'de geçirdi. 1535 yılında Kanuni Sultan Süleyman Bağdat'ı ele geçirdi. Azerbaycan ile Irak'ı ilhak etti. İpek üreten Geylân (Gilan) ve Şirvan bölgelerinin yerel beyleri bölgelerinde Osmanlı hâkimiyetini tanıdılar⁶⁰.

V- OSMANLI AVUSTURYA MÜCADELESİ (1533–1562)

1533 Osmanlı Avusturya Anlaşmasından sonra Macaristan Ferdinand ile anlaşma yapıldıktan sonra Osmanlı devleti İran ile savaş yapmış ve denizde Şalken ile çarpışılmıştı; Osmanlıların denizde Venedik ve müttefikleri ile savaştığı sırada aradaki anlaşmaya rağmen Kaçıyaner kumandasındaki Ferdinand kuvvetleri sınırı tecavüz etmiş ise de Osmanlı kuvvetleri bu kuvvetli orduyu imha etmişlerdir.

Venedik ile anlaşma yapıldığı sırada Ferdinand da elçi göndererek anlaşmayı yenilemek istediğini bildirmişti; çünkü anlaşma şartlarına aykırı hareketlerde bulunduğundan dolayı kendisine karşı bir sefer düzenlenmesinden korkarak telaşa kapılmıştı.

Osmanlı himayesinde bulunan Jan Zapolya'ya gelince oda Osmanlılardan kurtulup kayın pederi olan Lehistan kralının yardımıyla Macaristan da kendi hâkimiyetini tesis etmek istiyorsa da karşısında Şalken gibi bir düşman varken ister istemez Osmanlı devletinin himayesini tercih etmekteydi. Fakat Jan Zapolya'nın

⁶⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C: II, s. 345-361.; Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ*, s. 42-43.;

Ferdinand ile gizli bir antlaşma yapmış olduğu hakkında daha önce Jan Zapolya'nın hizmetinde bulunmuş olan Laçki ile Aloise Gritti⁶¹ tarafından verilen bilgilerden sonra yeni bir Macaristan meselesi ortaya çıktı⁶².

Bu arada Ferdinand Kanuni Sultan Süleyman'ı Irakeyn seferinden dönüşünde tebrik için elçi göndermiş ve Zapolya'nın elindeki Macaristan'ı istemişti ancak bu teklifi tekrar reddedildi.

A- Jan Zapolya'nın Ölümü Ve Macaristan Seferi

1540 yılında Jan Zapolya vefat etti. Karısı İzabella kocasının ölümünden önce bir erkek çocuk doğurmuş olduğundan Macaristan işinin halledilmesi zorunlu bir hal aldı ve bu sırada kraliçe İzabellanın elçileri İstanbul'a geldi. Kraliçe, oğlu Sigismund'un Macar kralı olmasını gönderdiği heyet vasıtası ile istemiş ve bu hususta kendisine teminat verilmişti. Zapolya'nın ölümünü duyan Ferdinand ve Şarlken kuvvetleri Budin'i kuşattılsa da başarılı olamayıp çekildiler.

Durumun Osmanlı Devletinin aleyhine gelişmesi üzerine Macaristan üzerine yeni bir sefere çıkıldı Padişah sefere hareket etmeden önce Budin'in Ferdinand'ın eline geçmemesi için Rumeli beylerbeyi ve üçüncü vezir Sokollu Mehmet Paşa'yı 3000 yeniçeri ve süvari kuvvetleri ile önceden gönderdi bundan sonra bizzat sefere katıldı. Budin'i kurtarmaya giden Sokollu Mehmet Paşa, Ferdinand'ın kuvvetleri ile başa çıkamamışlar ancak Ferdinandın da Budin'i ele geçirmesine engel olmuşlardı. Budin'i ele geçirmekten ümidini kesen ve asıl ordunun yaklaşmakta olduğunu duyan Ferdinand kuvvetleri bir gece ansızın kaçmak istedilerse de hemen hepsi imha edildiler. Ordugâhları bizzat Türklerin eline geçti ve başkumandanları olan Rokendorf yakalanarak Komaron mevkiinde öldürüldü.

⁶¹ Aloise Gritti; *Venedik Dojunun oğludur Osmanlı kaynaklarında Beyoğlu diye de bilinir 1533 antlaşmasından sonrada Macaristan'da resmi bir ajan oraya ve hatta bütün orta Avrupa'ya ait bilgileri divanı Hümayüna arz eden bir temsilci gibi idi . Grittinin nüfuz ve otoritesi oldukça sağladı amacı Erdel voyvodası olmağı ancak Zapolya'nın Macar kralı sıfatı ile Erdeli başka bir asilzadeye vermesi üzerine Gritti bu adamı ortadan kaldırdı. Bu suikastın ardından Erdel ve diğer bölgeler Gritti ye karşı ayaklandı ve topladıkları kuvvetlerle Grittiyi Magyes kalesine sığınmaya mecbur bıraktılar. Diğer Türk kalelerinden yardım gelmeden Gritti öldürüldü.*; Tayyib Gökbilgin, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti, s. 120.

⁶² TSMA, E. 5496.

B- Macaristan'ın İlhakı

Kanuni Sultan Süleyman 25 Ağustosta Budin önlerinde geldi ve Kraliçe ile oğluna kıymetli hediyeler gönderdi. Bir yaşındaki küçük kral zâde Sigismund annesi ve piskopos Martinuzzi Osmanlı ordugahına gelerek bağlılık arz ettiler. Bundan sonra Kanuni Sultan Süleyman Kraliçeye küçük kral Sigismund büyüyünceye kadar Budin'i Osmanlı devleti hâkimiyeti altında bulundurulacağı söylenilerek altın ve lacivert damgalı ahitname⁶³ ile Sigismund kendisine naip olan validesi ile birlikte Zapolya'nın eski beylik yeri olan Erdel'e gönderilmişlerdi⁶⁴.

İşte bu suretle Zapolya'nın elindeki Macaristan doğrudan doğruya Osmanlı topraklarına ilhak olunup 12 sancaklık Budin beylerbeyliği teşkil edilmiş ve Beylerbeyliğine Bağdat valisi olup aslen Macar olan Süleyman Paşa tayin olunarak Macaristan'da arazi tahriri yapılmıştır⁶⁵.

VI- 1543 MACARİSTAN SEFERİ PEŞTE MUHASARASI VE ESTERGON ZAFERİ

Budin'den dönen ve kışı Edirne'de geçiren kanuni sultan Süleyman İstanbul'a geldiğinde Ferdinand'ın elçileri gelerek eski isteklerinde ısrar ettiler. Avusturya elçisi Macaristan'ın tamamen terki karşılığında senede 50.000 eğer bu yeterli gelmezse 100.000 Duka altın vergi verilmesi teklifini yeniden gündeme getirdi. Ancak bu istekleri de reddedildi. Elçi bir şey elde edemedi 1542 de geri döndü. Bu arada Ferdinand çeşitli milletlerden büyük bir ordu toplamış bulunuyordu. Fransız elçisi vasıtası ile Ferdinand'ın bu büyük hareketini haber alan Osmanlılar derhal Budin'e yardım göndermek için hazırlıklara geçtiler. Brandenburg elektörü II. Joachim idaresindeki büyük ordu Tuna'yı takiben Peşte önlerine gelip kaleyi muhasara altına

⁶³ ... Fethettiğim Ongürüs vilayetinin dar'ül-mülkü olan Budin tahtı ki ol zamanda Memalik-i islamiyeden mait ve zaptı asir olup Yanos Kral haracı iltizam itmeyin... Ongürüs krallığı mezbure tevcih olunup alın vefatından sonra oğlu İstefan krala inayet eylemişim Ongürüs memleketi ile hemcivar olan Nemçe kralı Ferdinanduş ehli İslam ile buğz ve adavette ısrar üzere sahibi kin bir müfsid ve Fesat karindir Ongürüs iklimlerinde dahi kral olmak sevdasına düşüp karındaşı ıspanya kralı Karlo ittifakı ve sair kefare muavenetleri ile diyarı dalalet asarlarından mubala askeri küffar cem eyleyip tuna suyu üzerinde dahi bi nihaye gemiler ile topraklar ve bayraklar tertip eyleyip Budin şehrini hisar etmişlerdi... asıl muradım muradı hümayunu budin tahtını darı islam edip düşmanı reh-sen def olunduğu gibi budin'de olan yanoş kralın oğluna atasının ocağı olan erdel vilayetinin banlığını ihsan eyleyip Hızaneyi Amire'ye bir miktar mal vermek üzere ol canibe gönderildi ongürüs beylerinden sair sadakat üzere olanlara sancaklar verilip budin şehrini tevabii ve levahiki ve muzafaat ve ekalimi ile feth ve teshir eyledim. Feridun Bey, Münşeât C. I, s. 487; Uzunçarşılı Osmanlı Tarihi, C II, s. 338–339.

⁶⁴ İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ, s. 42.

⁶⁵ Gyula Kaldy-Nagy, Kanuni Devri Budin Tahrir Defteri, Ankara, 1971.; Budin Kanunnamesi (Yay. Haz. Sadık Albayrak) Tercüman 1001 temel eser, Eser No: 28; Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri, C. 6, s. 425–427.

aldı ancak yedi günlük bir kuşatmadan sonra bozguna uğrayarak geriye çekilmek zorunda kaldılar.

Peşte Muharasasının duyulması ile gerekli hazırlıkları tamamlayan Kanuni Sultan Süleyman 23 Nisan 1543 de İstanbul'dan hareket etti ⁶⁶. Bu sırada önden gönderilen Osmanlı kuvvetleri ve hudut beyleri Pojega civarındaki bazı kaleleri ile Nana ve Valpo gibi mühim iki kaleyi ele geçirdiler ve Şikloş'u kuşattılar. Kanuni Sultan Süleyman ise bu sırada Ösek'e gelmiş bulunuyordu. Kanuni Sultan Süleyman Şikloş'un kuşatılmasına yardıma gitti ve bu kale 8 Temmuz 1543 de alındı. Bu arada Peç şehri de teslim olmuştu.

Kanuni daha sonra Budin'e geldi arkadan gerekli malzemenin de buraya ulaşması ile Osmanlı kuvvetleri Estergon üzerine yürüdü. Tuna kenarında bulunan bu Macar şehri daha önce ele geçirilmiş ancak Avusturyalılar tarafından geri alınmıştı. Kuşatılan kaledeki müdafiler, teslim teklifini kabul etmediler. Şiddetli muhabere sonunda kaledekiler bir heyet göndererek teslim oldular (10 Ağustos 1543).

Buranın fethinden sonra Zapolya'nın ölümünden beri alman işgali altında bulunan ve Macaristan'ın Osmanlı hâkimiyetinde kalabilmesi için pek mühim yerlerden birisi olan İstolni Belgrad üzerine yüründü Kanuni Sultan Süleyman İstolni Belgrad'ı da fethedip Macaristan'ı Osmanlı idaresinde birleştirmek amacıyla Estergon'dan kuzeye inmiştir. Osmanlı ordusu buraya geldikten sonra kaleyi kuşattı 3. umumi hücumda 4 Eylül'de kale düşürüldü. Daha sonra bir sancak merkezi olarak Budin'e bağlandı sancak beyliğine ise İnebahtı sancak beyi Ahmet Bey getirildi ⁶⁷.

Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'a döndükten sonra Budin'in emniyeti için ele geçirmesi gereken kalelerden olan Vişegradın zaptına Budin ve Bosna beylerbeyi tayin edildi. Bunlar 1544 baharında harekete geçerek stratejik ve siyasi öneme sahip olan bu kaleyi aldılar. Ardından Budin beylerbeyi Yahya paşanın oğlu Mehmet Paşa Novigrad ve Hatvanı zaptetti Bu arada Olama Paşa Bosna ve Hırvatistan taraflarında fütuhatta bulunarak Slovenya ve Hırvatistan'daki bazı kaleleri aldı 1544 harekatı ile Osmanlı Devletinin Macaristan üzerindeki hakimiyeti perçinlendi.

⁶⁶ Estergon Seferinin sebepleri, sonuç ve askeri hazırlıkları için bak. Mehmet İpçioğlu, “*Kanuni Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi*”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1989.

⁶⁷ Celalzade, Tabakât'ül-Memâlik, s. 85; Peçevi, *Tarih*, C I, s. 248-263; Feridun Emecen, “Kanuni Sultan Süleyman”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.X, s.373-375.

A- 5 Senelik Osmanlı Avusturya Anlaşması

Osmanlı devleti ile başa çıkamayacağını anlayan ve her seferde elindeki önemli şehir ve kalelerin bir kısmını kaybeden Ferdinand hemen İstanbul'a bir elçilik heyeti göndererek barış teklifinde bulundu. İran ile harp ihtimali göz önüne alınarak Avusturya'nın anlaşma isteği kabul olundu ve 10 Kasım 1545'te anlaşma imzalandı. Elçilik heyeti Avusturya'ya döndükten sonra Şarlkenin elçisi 1546 yazının sonlarında İstanbul'a geldi Osmanlı vezirleri elçi ile yapılan görüşmelerde Fransızlarında bulunmalarını istemişti. Nihayet 14 Ocak 1546 da Şarlkenin elçisi Veltwick'i kabul eden Kanuni Sultan Süleyman, aylarca süren müzakereden sonra anlaşmayı imzaladı⁶⁸. Bu beş yıllık anlaşma; Macaristan'ın Osmanlılar tarafından ele geçirilen yerlerinin Osmanlı idaresinde kalmasını ve Avusturya'nın elindeki Macar krallığı arazisine karşılık 30.000 altın haraç ödemesini karara bağlamıştır⁶⁹.

VII- ERDEL MESELESİ

Kraliçe İzabella ve oğlu Yanoş Sigismund, Erdel banlığı ile Lipva'ya gönderilmişlerdi ayrıca idarede söz sahibi Turda adlı mecliste bulunuyordu. Bu mecliste yer alan Macar tahtının varisinin vasisi Martinuzzi kendisini küçük kralın naibi olarak seçtirmiş ve idarede söz sahibi olmuştu. O'nun amacı Erdel'i Osmanlı himayesinden çıkarmaktı. Bir taraftan Osmanlı ile iyi ilişkiler kurulmuş diğer taraftan da Ferdinand ile anlaşmıştı ancak Martinuzzi'nin ihaneti Budin beylerbeyi tarafından devamlı olarak İstanbul'a bildirilmekte idi bu durumla ilgili olarak Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmet paşa Erdel üzerine yürümekle görevlendirildi

10 Temmuz 1551 de Sofya'dan hareket eden Sokollu Mehmet paşa 7 Eylülde Beçeyi ele geçirdi ayrıca Beçkerek Çanad daha on iki kaleyi ele geçirerek Lipva üzerine yürüdü burayı kolaylıkla ele geçirdikten sonra Temeşvar'ı kuşattı. Ancak iklim şartları yüzünden burayı alamadı Martinuzzi durumu kendisi açısından kötüleştiğini görünce kendini affettirmeyi düşündü ancak onun hareketinden haberdar olan Avusturyalılar onu ortadan kaldırdılar Avusturya kuvvetleri önce Lipva'yı kuşattılsa

⁶⁸ Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 131.; Tayyib Gökbilgin, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyaseti, *Kanuni Armağanı*, s. 32, 33.

⁶⁹ ... ben ki Sultan Süleyman Han Romalıların ve ana tabi olanların kralı olan Frenduş benim izzetli azametli dergahıma yarar elçisin ve adamın gönderip babı saadet meabım canibi ile sulh ve salah rica edip gönderdiği elçi dahi anın karındaşı vilayeti ispanya kralı karlo tarafından dahi vekil idiğün bildirip bil fiil Ongürüs vilayetinden hristiyan tayifesinin ellerinde olan yerler mukabelesinde her yıl dergahımıza 30000 duka Macar altını vermek üzere ..., Feridun Ahmed, *Münşe'at*, C. I, s. 341.

da başarılı olamadılar. Daha sonra Segedin üzerine hücum ettiler ancak Osmanlı kuvvetleri tarafından geri püskürtüldüler⁷⁰.

A- Osmanlı-Avusturya Antlaşması

Kanuni Sultan Süleyman 2. Vezir Kara Ahmet Paşa'yı Erdel meselesini halletmek için Macaristan Serdarı tayin etti. Belgrad'da Sokollu Mehmet paşa ile buluşan Ahmet Paşa 27 Haziran 1552 de Temeşvar'ı kuşattı çok şiddetli geçen çarpışmalarda Osmanlı kuvvetleri çok zayıt vermekle birlikte sonunda kaleyi fethetti. Buranın fethedilmesi ile Banat arazisi Osmanlıların eline geçmiş, fethedilen yerlerde Temeşvar beylerbeyliği kurulmuştur Erdel hareketinin ardından Ferdinand diplomatik faaliyete geçmiş ve İstanbul'a elçi yollamıştır bu sırada İran seferi ile meşgul olan Kanuni Sultan Süleyman, Avusturya elçisi Busbecq'i Amasya'da kabul ederek altı aylık mütareke yapılmasını kabul etmişti⁷¹. (2 Haziran 1555)

Ancak bu mütareke sınır bölgesindeki olayları önleyememişti. Avusturya tarafından Hırvatistan başkumandanı Baron Ungnad, Osmanlılar tarafından Toygun Paşa ve Hadım Ali Paşa gibi Budin Beylerbeyileri ve diğer sancakbeyleri arasında gerek münferit gerekse karşılıklı akınlar olarak sınır tecavüzleri aralıksız olarak devam ediyordu. Osmanlı kuvvetleri bu taarruzlar sırasında elden çıkmış olan Tata Kalesi ikinci defa alınmış ve yine daha önce alınan ancak daha sonra Avusturyalıların eline geçmiş olan Şikloş'da tahrip edildi⁷².

Bu sıralarda Avusturyalıların büyük önem verdikleri ve stratejik bir mevki olarak yığınak yaptıkları Szigetvar Kalesi, 1556'da Budin Beylerbeyisi Hadım Ali Paşa tarafından başarısız olarak kuşatıldı. Buna karşılık Avusturya kumandanlarından Pallavicini bazı ufak palankaları ele geçirdi. Diğer yandan Bosna Sancakbeyi Malkoç oğlu Ali Bey de Kruppa ve diğer civar kalelere karşı harekete geçti. Unna ve Kulpa nehirleri arasındaki yerler ve Kostanicza zapt olundu.

Sınır boylarında bu olaylar gerçekleşirken imparator Ferdinand devamlı elçiler göndermek suretiyle Erdelin kendisine verilmesi hususunda Kanuni Sultan Süleyman nezdinde çaba sarf etmekteydi. Buna karşılık Kanuni Sultan Süleyman'da Busbecq'in Amasya'dan avdetinden sonra yeni bir Nâme-i Hümayun ve bir elçiyi Viyana'ya

⁷⁰ Peçevi, *Tarih*, C.I, s. 285 vd; T.Gökbilgin, "Süleyman I", s. 133–134.

⁷¹ Ogier Ghiselin De Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, (Terc. Zeynep Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, Eser No: 29, s. 80.

⁷² Peçevi, *Tarih*, s. 91–96.

göndererek Szigetvarın kendisine terkini istemişti. Diğer yandan Erdel diyet meclisi bu bölgedeki karışıklık ve kararsızlığa son vermek amacıyla daha önce Lehistan'a kaçmış bulunan kraliçe ve oğlunun 1556 da Erdel'de iktidarı almak üzere davet etmişti. Padişahın emri ile Eflak ve Boğdan beyleri daveti kabul ve Padişahın emrine itaat eden kraliçe İzabella ve oğlu Yanoş Sigismundu Lehistan'dan alarak Erdele getirmişlerdi. Bu tarihten sonra Kraliçe İzabella ve oğlu Yanoş Sigismund bu bölgeyi Kanuninin himayesinde idare etmişlerdir.

Bu sırada Kraliçe İzabella'nın elçisi Bebek İstanbul'a gelerek padişah'tan bir taraftan Lipva ve Temeşvarın kendilerine bırakılmasını istemekte diğer taraftan da hâlihazır vaziyetin devamını isteyen Avusturya elçilerinin gayretlerini sonuçsuz bırakmaya çalışarak Avusturya aleyhine yeni bir harbi teşvik etmekteydi istediği kalelerin kendisine bırakılmayacağı bildirildi⁷³. Arkadaşlarının Viyana'ya gittiği⁷⁴ sırada İstanbul da bekleyen Busbecq, Viyana'dan aldığı yeni bir talimat gereğince Avusturya'nın Szigetvar'ı terk edemeyeceğini divanı hümayuna bildirdi ise de Edirne'de 7 aylık yeni bir mütareke imzalandı (1558).

Ancak 1559 da bu mütarekenin müddeti dolunca müzakereler kesildi ve zaten hiçbir zaman eksik olmayan sınır mücadeleleri artarak devam etti. Askıda kalan bir mütareke olmasına rağmen Osmanlı tarafından sınır bölgelerine gönderilen emirlerde, Avusturya tarafından sınır bölgelerine bir tecavüz olmadığı takdirde müdahale edilmemesi, ancak tedbirin de elden bırakılmaması konusu ısrarla bildirilmişti⁷⁵. Kanuni Sultan Süleyman sınır bölgelerine bu emirleri gönderirken Szigetvarın da Osmanlıya terk edilmemesi halinde anlaşmanın olmayacağını açık ve kesin bir dille belirtti.

⁷³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (Kısaltma: BOA), *Mühimme 3*, s. 63, hüküm 147, (19 Şevval 966); *Freduş Kral üzerlerine asker göndermek üzere olduğunu bildiren kral oğlu ve kraliçeye ahitnameye aykırı hareketle bulunulmamasına dair hüküm*.

⁷⁴ BOA, *Mühimme 3*, s. 96, Hüküm, 243, (20 Zilkade 966); *Freduş Kralın avdet eden adamlarına yolda zarar verilmemesi hakkında Semendire beyine hüküm*.

⁷⁵ BOA, *Mühimme 3*, s. 488, hüküm, 1451, (23 Zilkade 967), *Freduş kral tarafından dahl ve taarruz olunmadığı müddetçe onlar tarafına dâhil olunmamasına dair Erdel ve Macar kralı İstefan'a hüküm*; *Mühimme 3*, s. 509, Hüküm, 1513, (13 zilhicce 967), *Kral-ı bed failin bazı niyetleri hakkında istilaat münasebeti ile gaflet etmemesi için Bosna Beyi Malkoç Bey'e hüküm*. Ayrıca; Bak. Hüküm No: 1305, 1524, 1525 vd.

⁷⁶ BOA, *Mühimme 3*, Hüküm, 1121, (9 Şaban 967), *Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa Kralı II. Fransuva'ya iki devlet arasındaki dostluğun devamına dair hükmü*

⁷⁷ Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 140–141.

Bu tarihlerde padişah nezdine Venedik, Fransa⁷⁶ ve İspanya elçileri geldiği gibi Kanuni Sultan Süleyman'da Rus hükümdarına bir mektup göndererek onu ilk defa Çar unvanı ile anmış ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında dostça münasebetlerin geliştirilmesi hatırlatılarak Osmanlı-Rus ticaretinin geliştirilmesi istenmiştir⁷⁷.

B- Rüstem Paşa'nın Ölümü ve Semiz Ali Paşa'nın Vezir-i Âzâmlığı:

Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve iki defada on beş sene gibi uzun bir dönem veziri azamı bulunan Rüstem Paşa şehzade Beyazıtın teslimi ile ilgili muhabereleler sırasında öldü. O şahsiyeti ve icraatı ile padişah ve bu devir üzerinde gerek müspet gerekse menfi olarak derin bir tesir bırakmış olan iki veziri azamdan biri sayılabilir hatta Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatını İbrahim ve Rüstem paşaların birbirini tamamlayan başlıca iki büyük sadaret devri olarak görülebilir⁷⁸.

Rüstem Paşanın yerine Semiz Ali lakabı ile maruf Ali Paşa Veziri azam oldu o Rüstem Paşa'nın tam zıddı bir karakterde iyi kalpli, cömert, halk adamı idi⁷⁹. Amasya'da 1555 de yapılan mütarekede askıda kalmış olan ihtilaflar devam etmiş ve Busbecq'in uzun süre bir anlaşma akti hususundaki tüm gayretleri Rüstem paşanın sadrazamlığı devrinde boşa gitmişti. Ali Paşa iktidara gelince Avusturya içerisine yumuşak davrandı. Bu müzakereler sonunda 8 senelik bir barış anlaşması yapıldı⁸⁰.

VIII- OSMANLI- AVUSTURYA ANTLAŞMASI

Bu antlaşmaya göre;

- 1- Bu antlaşmanın 8 sene ile geçerli olacağını,
- 2- Ferdinand elindeki Macaristan arazisi için her sene 30.000 düka altın vermeyi,
- 3- Transilvanya'dan tamamen el çekmeyi,
- 4- Macar bölgeleri hakkında Erdel kralı Stefan Sigismund ile anlaşacağını

⁷⁸ Tayyib Gökbilgin, "Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar", *Tarih Dergisi*, Sayı: 11/12, İstanbul, 1956.

⁷⁹ Semiz Ali Paşa ile ilgili geniş bilgi için bak: Tayyib Gökbilgin, "Ali Paşa, Semiz" *İslam Ansiklopedisi*, C.I, s. 341-342.

⁸⁰ BOA, *Mühimme 3*, s. 46, (8 Şevval 966). *Frenuş Kral'a Ahimamenin gönderildiğine dair hüküm*.

- 5- Tuna'nın öte tarafındaki kaleleri rahatsız etmemek şartı ile Tata kalesinin Osmanlı devletinde kalmasını sınır anlaşmazlıklarının tayin edilecek komiserler vasıtası ile hallini
- 6- Önceden beri her iki tarafa vergi verenlerin yine önceki gibi vergilerini vermelerini kabul ediyordu⁸¹.

Recep 969 (1562) tarihli bu ahitname tercüman İbrahim Beyin refakati ile Busbecq tarafından imparatora götürülmüş ve imparator tarafından Prag'da imzalanmıştı⁸².

⁸¹ Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 143.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 496-497.

⁸² *Die Schreben Süleymans Des Prachtigen An Karl V., Ferdinand I. Und Maximilian II.* (Editör: Anton C. Schaendlinger), Wien, 1983, s. 66-71.

II. BÖLÜM

OSMANLI- AVUSTURYA ANLAŞMAZLIĞI ve SİGETVAR SEFERİ

I- OSMANLI- AVUSTURYA ANLAŞMAZLIĞI

Antlaşmanın imzalanmasından iki sene sonra yani 1564’de imparator Ferdinand ölmüş ve yerine oğlu Maksimilyan imparator olmuştu. Bunun üzerine Osmanlı hükümdarı imparatorun cülusunu tebrik için Bâli Çavuş adında bir divan çavuşunu yolladığı gibi aynı zamanda iki seneden beri verilmeyen vergi ile anlaşmanın geriye kalan altı senesinin yeni imparator tarafından onaylanmasını istedi⁸³. Bu esnada Erdel kralı Stefan Sigismund karşı tarafa ait olan Zatmar’ı almıştı. Gerek bu hadise ve gerekse diğer ihtilaflı konular hakkında izahat vermek üzere Padişah nezdine yeni bir Avusturya elçilik heyeti geldi. Mişel Çernoviç, Jori Albani⁸⁴ ve Ahazçaçi’den oluşan bu elçilik heyeti geldiği vakit Vezir-i Azâm Semiz Ali Paşa ona anlaşmanın sekiz sene müddetle uzatılmasına Kanuni Sultan Süleyman’ın izin vereceğini ancak Osmanlı devletinin Tisa nehrinin öte yakasında bulunan toprakları muhafaza arzusunda olduğunu bildirdi.

Elçiler bu konularda antlaşmaya memur olmadıklarını bildirdiklerinden, elçi Çernoviç Hidayet Çavuş’la birlikte Avusturya’ya döndü. Ahazçaçi İstanbul’da kaldı. Çernoviç henüz Çorlu civarında iken İmparator Maksimilyan’ın Tokay üzerine saldırması ve asker toplaması üzerine tevkif edildi. İmparatorun, Erdel kralı tarafından ele geçirilen Zatmar’ı geri istediği bir zamanda Tokay’ı zaptetmesi Kanuni Sultan Süleyman’ın hiddetlenmesine sebep oldu.

Vezirler Çernoviç’e Kanuni Sultan Süleyman’ın hoşnutsuzluğunu iyice imâ ettikten sonra, Hidayet Çavuşla birlikte Viyana’ya gitmesine izin verdiler. Yapılan müzakerelerin akabinde elçinin yeni talimat almak üzere Viyana’ya dönmesi sırasında Veziri azam Semiz Ali Paşa vefat etmiş yerine Sokullu Mehmet paşa veziri azam olmuştu (1565). Yeni vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa’nın bu konudaki tutumu ve

⁸³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 497-499.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, , s. 1761.

⁸⁴ Bu elçi müzakereler başlamadan İstanbul’da ölmüştür.

siyaseti Semiz Ali Paşa'dan hayli farklı idi. Müzakerelere devam için tekrar gelen Avusturya elçisi Czernoviçi ilk kabulü esnasında Maksimilyan'ın yıllık vergisini vermesini, Tokay ve Serençi iade etmesi gerektiği gibi Zatmar anlaşmasının da Padişahın muvafakati alınmadan yapıldığı için hükümlerin yerine getirilmesinin asla mümkün olamayacağını bildirerek şöyle demiştir⁸⁵.

“Yıllık vergiyi Ale'l-istical Hızâne-i Amire'ye irsal ve isal eylemek gerektir. Vilayet-i Erdel havf-ı şimşir-i kişver gir hüsrevani ile meftuh olmuş memâlik-i mahmiyeye dâhil olmuş memleketdir. Ana tabi olan bilâd ve kıl'a ve reayasına ve berayasına dahl olunmamak gerektir ve andan gayri Budun havalisindeki semtler hisarlar kaleler ve mevzilerin hepsi sultan-ı cihan-sitanındır.”

1566 senesi başlarında da vaziyet gerginliğini muhafaza ediyordu imparator Maksimilyan bir yandan muhabereye hazırlanıyor diğer yandan da Kanuni Sultan Süleyman nezdine yeni elçiler gönderiyordu. Fakat yeni elçi Albert dö Vis ihtilafı konulardan biri olan Kruppa kalesinin iadesini talep ettiği halde önceki senelere ait olan vergiyi getirmemiş ve başka bir ihtilaf konusu olan Tokay kalesi hakkında da tatminkâr bilgiler vermemişti. Ayrıca eski elçi Çernoviç ile birlikte gönderilen ve orada tutuklanan Osmanlı elçisi Hidayet Çavuş'un serbest bırakılması konusunda da net bir cevap vermemişti. Tokay kalesinin Avusturyalılarınca zapt edilmesi dolayısıyla Osmanlı hükümeti de Budin ve Temeşvar beylerbeyine orayı kurtarmak için emir verdiği sırada Erdel'den gelen mektuplarda vaziyetin önemi gösteriyordu bu mektuplarda eğer padişah yardım etmezse Erdel'in elden çıkacağı yazılıyordu⁸⁶.

Görünüşte bir savaş ihtimali olduğundan Osmanlı devleti diğer devletlerle antlaşmalar yaparak diğer devletlerin bu savaşta tarafsız kalmasını ya da en azından Avusturya ve İspanya devletlerine yardım etmelerini engellemek istemişti. Bu sebepten dolayı Fransa⁸⁷ ve Portekiz⁸⁸ devletlerine aradaki dostluğun geliştirilmesi hususunda antlaşmalar yapılmıştır.

⁸⁵ BOA, *Mühimme*, 6, Hüküm: 762. Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Esrar'il Ahbar der Seferi Sigetvar*, Konya İzzeddin Koyunoğlu Kütüphanesi, No: 14622. Varak: 5/a- 5/b; Tayyib Gökbilgin, “Kanuni Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları”, *Tarih Dergisi*, Sayı:21 (İstanbul 1966) s. 1-4. (Kısaltma: Sigetvar Seferi)

⁸⁶ Tayyib Gökbilgin, “Sigetvar Seferi”, s. 5.

⁸⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 93.; BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 93, *Fransa ile İngiltere arasında yapılan antlaşmadan memnurluk duyulduğu ve Fransa gemilerine dokunulmaması için Mağrib hakimlerine emirler verildiği hakkında hüküm ve Hüküm; 215.; Bu hüküm; Bazı levendlerin Fransa sahillerini talan etmesi üzerine*

II- SİGETVAR SEFERİNİN SEBEPLERİ VE HAZIRLIKLARI

A- Seferi Çıkılmasını Etkileyen Faktörler

Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi olan Sigetvar Seferi ile çağdaş ve çağdaş olmayan birçok eserde yer almasına rağmen müstakil olarak bu seferi işleyen Türkçe eserlerin sayısı oldukça azdır⁸⁹. Münşe'at'üs-Selâtin müellifi Feridun Ahmed'in Nüzhet'ül-Ahbâr'il-Esrar der Seferi Sigetvar⁹⁰, Ramazan-zâde Agehi Mansur Çelebi'nin Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar⁹¹, Gelibolulu Mustafa Âli'nin Heft Meclis⁹², müellifi belli olmayan Heft Dâstân⁹³ ve Merahi'nin Fetihname-i Sigetvar⁹⁴ ile Mehmed Çelebi bin Ali'nin Sigetvarnamesi bu konuda yazılmış müstakil eserlerdir. Ancak Babinger, Merahi'nin Fetihname-i Sigetvar isimli eseri'nin tek nüshasının Viyana'da (Nat. Bib. 1002) bulunduğunu⁹⁵ belirtmektedir. Mehmed Çelebi bin Ali'nin Sigetvarnamesi'nin ise bugüne kadar herhangi bir nüshasının varlığı hakkında bir bilgi mevcut değildir⁹⁶.

Gelibolulu Mustafa Âli, Heft Mecliste seferin sebepleri ile ilgili olarak; Sigetvar kalesindeki kuvvetlerin hudutlarda yağma ve çapulculuk yapıp ve her tarafa taarruz ederek reayayı rencide etmelerini gösterir⁹⁷. Feridun Ahmed, Nüzhet'ül Esrar'il- Ahbâr der Seferi Sigetvar isimli eserinde; Sigetvar ve havalisindeki eşkıyaların Budin ve civarında bulunan dar'ül-İslam olan kaleleri ve hisarları ele

Fransa ile iyi ilişkiler içerisinde olduğundan Cezayir-i Garb Beylerbeyinin bu gibi durumlara müsaade etmemeleri hakkındadır.

⁸⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 161.

⁸⁹ Avrupa'da Malta ve Sigetvar seferlerinin ardından 148 adet eser yazılmıştır (Bak: Nejat Göyünç. "16. Yüzyılda Avrupa'da Türklerle İlgili Yayınlar", *Cogito, Osmanlılar Özel Sayısı*, Sayı:19, İstanbul, 1999.) Bizde yazılan eserlerin sayısı ise günümüze ulaşan ve ulaşmayan kaynaklarda dâhil olmak üzere 6 adettir.

⁹⁰ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Esrar'il Ahbar der Seferi Sigetvar*, Konya İzzeddin Koyunoğlu Kütüphanesi, No: 14622.; Kemal Çığ, "Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser", *Tarih Dünyası*, İstanbul, 1950, C.I, Sayı: 9, s. 370-372.; Zeynep Tarım Ertuğ, "Minyatürlü Yazmaların Tarihi Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhet'ül-Esrar", *Tarih Boyunca Türk Tarihini Kaynakları Semineri*, İstanbul, 1997, s. 31-46.

⁹¹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, İstanbul Üniversitesi Tarih Yazmaları, No: 3884.; M. Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarihi Yazarları*, İstanbul, 2002, s. 20.

⁹² Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1312.

⁹³ Kâtip Çelebi, *Keşf'üz-Zünûn*, C. II, s. 2045. İstanbul, 1943; Babinger bu eseri yanlışlıkla Gelibolulu Mustafa Âli'ye atfetmektedir. Müellifi belli olmayan bu eser hakkında bak: Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân* isimli eserin transkripsiyonu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez No: 54567

⁹⁴ Hüseyin Gazi Yurdaydın, "Sigetvarnamesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II-III, Ankara, 1952, s. 124-136.

⁹⁵ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Ankara, 2000, s. 67.

⁹⁶ Agah Sırrı Levent, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara, 1956, s. 59-60 Hüseyin Gazi Yurdaydın, "Sigetvarnâmeleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II-III, Ankara, 1952, s. 124.; Erhan Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* C.I, Sayı: 2, İstanbul, 2003, s. 130-131.

⁹⁷ Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 1-4.

geçirdikleri buralarda bulunan insanları kaldırıp Sigetvar Kalesine götürdükleri ve bu insanları ya köle olarak diğer kale beylerine sattıklarını ya da fidye karşılığı salıverdiklerini anlatarak bundan dolayı yıllık 100.000 filori kazandıklarını belirtir⁹⁸. Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi ve Peçevi de aynı yönde bilgiler vererek Sigetvar Kalesi ve etrafındaki eşkıyaların serkeşliklerini ve halka zarar verdiklerini anlatırlar⁹⁹.

Müellifler bu seferin sebeplerini zikrederlerken halen yürürlükte olan antlaşmaya, Avusturya tarafının aykırı harekette bulundukları ve yıllık vergiyi getirmedikleri, getirdikleri para ve eşyaları da hediye adı ile verdiklerini belirtirler¹⁰⁰. Gerçekten de Sigetvar Kalesi ve etrafındaki kaleler birer fesat yuvası haline gelmişti. Bu sebeple bu kale ile ilgili önlem olarak Sigetvar ve Bobofça kalelerinin faaliyetini kontrol etmek amacıyla Mohaç Beyi uyarılmış ve Mohaç'a 40 martolos gönderilmişti¹⁰¹. 3 numaralı Mühimme Defterinin 510, 699, 714, 960 hükümlerinde Sigetvar kalesi eşkıyalarının te'dib edilmesi hakkında serhad beylerine devamlı surette ikazlar bulunmaktadır.

1526 ile 1566 arasındaki dönemde Mohaç'tan başlayarak halka halka genişleyen askeri faaliyetler ile ele geçirilen toprakların bir diğeriyle savunma zorunluluğunu da beraberinde getiriyordu¹⁰². Ferdinand'ın Osmanlı ordusunun her çekilişinde tekrar kaybettiği kaleleri kuşatması Macaristan topraklarının güvenlik altına alınmasını zorunluydu. Kanuni Sultan Süleyman'ın bu sefere bizzat iştirakini bazı tarihçiler o tarihe kadar başarısızlıkla sonuçlanan ve Avusturyalıların çok müstahkem bir kaleleri bulunan Sigetvar ve Eğri kalelerini alarak Macaristan'da bir mukavemet yuvası bırakmamak arzusuna atfederler. Ancak Kanuni Sultan Süleyman'ın bu kararında bir sene evvelki Malta seferi başarısızlığının izlerini silmek olduğu kadar on seneden fazla bir zamandır padişahın sefere çıkmamasını tenkit edenleri tatmin ve teskin etmek amacı da bulunmaktaydı. Bu tür eleştirileri açığa vuran Şeyh Nureddin isimli biri bizzat cihat vazifesini yapmayan bir hükümdarın

⁹⁸ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 4-a/4-b.

⁹⁹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 3/a; Peçevi, *Tarih*, s. 290.

¹⁰⁰ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname Kala-i Sigetvar*, V. 3/b; Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, v. 5/b- 6/a

¹⁰¹ BOA, *Mühimme*, 3, Hüküm: 960, Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, İstanbul, 1990, s. 87.

¹⁰² Ferenc Eckhart, *Macaristan Tarihi*, (Çev. İbrahim Kafesoğlu), Ankara, 1949, s. 149.

eleştirilebileceğini söylüyor ve padişahı sefere teşvik ediyordu. Aynı eleştirileri padişahın kızı Mihr-ü Mah Sultan'da yapıyordu¹⁰³.

Diğer yandan Macaristan'daki beylerbeylerinden ve Erdel Voyvodasından gelen arizalar da devamlı surette Kanuni Sultan Süleyman'ı böyle bir sefere çıkmaya teşvik ediyordu¹⁰⁴. Peçevi'ye göre Budin Beylerbeyi Yahya Paşa-zade Arslan Paşa “*bid-defa’at rikab-ı hümayuna mükatebat gönderip Macar serhaddinde olan melâin ziyade bozulup gün be gün şekavetleri eîzun ve fesadları iştidad bulmuştur, diye arz ettikten gayrı Erdel oğlu Yanoş Beç kralından feryad ve ... nice def’a yazub istimdad etmişti*”¹⁰⁵.

B- Seferin Hazırlıkları

1- Askeri Hazırlıklar

Yapılan elçi teatisinden bir sonuç çıkmamasından dolayı artık sefere çıkılması zaruri bir hal almıştı. Bu sebeple Anadolu¹⁰⁶, Budin¹⁰⁷, Karaman,¹⁰⁸ Rum ve Van¹⁰⁹ Beylerbeylerine ferman gönderilerek yapılacak sefer için hazırlanmaları emredildi. Avusturya tarafından gelebilecek bir saldırıya karşı askerlerini hazır bekletmeleri için Mohaç¹¹⁰, Budin¹¹¹ ve Rumeli¹¹² Beylerbeylerine emir verildi. Ayrıca Kırım Hanına¹¹³, Eflak Voyvodasına¹¹⁴ ve Boğdan Voyvodasına¹¹⁵ sefere katılmalarını ve bu

¹⁰³ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1766.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, İstanbul, 1971, s. 342.; Mücteba İlgürel, “Political History of the Era of Sultan Süleyman the Magnificent”, *The Ottoman Empire in the Reign of Süleyman the Magnificent*, İstanbul, 1988, s. 174.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 5-6; Feridun Emecen, “Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti”, *Türkler*, C. IX, Ankara, 2002, s. 517. Karaçelebizade Abdülaziz Efendi *Süleymannamesi*’nde (s. 186) farklı bir görüş ileri sürerek şunları söyler. “Şeyh Muslihiddin kadir gecesi Hz. Peygambere vuslat ider ve kendisine Süleymana benden selam edüp fariz-i cihadı niçün terk eyledi diyü söyle ihtarı üzerine Sultan Süleyman Hatime-i ömründe sefere çıkar.

¹⁰⁴ TSMA E. 5473. Bosna valisi Hamza’nın arzı ; 2000 süvari 3000 piyade ve 18 topla Sigetvar’a giren Zırnıkoğlu’nun hareketi hakkında malumatı varsa da maiyetinde 70 sipahi ve 185 kişiden başka kuvvet bulunmadığına dair arızası.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 6-7.

¹⁰⁵ Peçevi, *Tarih*. S. 290-292. ; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 6-7.; Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, (Yay. Haz. İsmail Erünsal), C.II, Eser No: 37, s. 585–586.

¹⁰⁶ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 516,573.

¹⁰⁷ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 577

¹⁰⁸ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 569,699,732.; BOA, Kamil Kepeci Tasnifi, *Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri* No:299.

¹⁰⁹ BOA, Kamil Kepeci Tasnifi, *Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri*, No: 297.

¹¹⁰ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 53.

¹¹¹ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 54.

¹¹² BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 56.

¹¹³ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1199,1200,1201.

¹¹⁴ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1242.

görevlerine ilaveten Nemçelilerin askerlerini geri çekmeyip *Bana Kalesini* ve *Mankaç Hisarını* kuşattıkları haber alındığından Erdel Beyine yardım etmeleri emredildi¹¹⁶. Erdel'in muhafazası için, Erdel beyine bu yardımların dışında 4000 yeniçeri gönderildi¹¹⁷.

Kanuni Sultan Süleyman sefere hareket etmeden evvel ikinci vezir Pertev Paşa 1500¹¹⁸ yeniçeri, ulufeciyan bölüğü ve silahdarlardan 600 kişilik seçme bir kıt'a, 63 nefer çavuş ağası ayrıca 1500 nefer sipahi ile Temeşvar serhaddinde bulunan Göle kalesini fethetmek üzere aynı yılın mart ortalarında gönderildi¹¹⁹. Pertev Paşa'ya yardımcı olmak üzere de Temeşvar Beylerbeyi memur edildi¹²⁰. Pertev Paşa Göle Kalesi'nin fethi ile gönderildikten sonra Kırım Hanı Devlet Giray ile Erdel Voyvodası Sigismund Tokay ve Serenç kalelerinin geri alınması için görevlendirildi¹²¹.

Sefere hareket edilmeden evvel düşmanla ilgili bilgi toplanması için emirler gönderilerek Avusturyalıların kuvvetlerinin ne kadar olduğu hangi kalelere yığınak yaptıkları hakkında bilgi istenmiştir. Bu sebeple Bosna¹²² Budun, Kopan, Mohaç¹²³ beylerine emirler yazılarak düşman hakkında bilgi verilmesi Solnok¹²⁴ ve Peçuy¹²⁵ beylerine de hükümler yazılarak düşman tarafından esir yakalanarak bilgi edinilmesi ve bu bilgilerin dergâh-ı muallâ ile paylaşılması istenmekteydi.

Akıncı beylerine emir verilerek sefere çıkılacağından akıncı beylerinin adamları ile hazır bir şekilde beklemeleri istendi¹²⁶. İnebahtı Beyi olup Turhanlu Akıncıları beyi

¹¹⁵ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1241.

¹¹⁶ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1712.

¹¹⁷ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 686.

¹¹⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1427. Pertev Paşa'nın maiyetindeki yeniçeri sayısı ile ilgili olarak farklı rakamlar verilmektedir. Selânikî (*Tarih*, C.I, s. 12) yeniçerilerin 3000 kişi olduklarını bildirirken, Gelibolulu Mustafa Âli (*Heft Meclis* s. 26-27) 2000 kişi olarak belirtir.

¹¹⁹ Pertev Paşa'nın, Göle (Macarca: Gyula) Kalesine gidiş tarihi Peçevi'de 7 Şevval (27 Nisan) olarak gösterilmiştir. Selânikî Tarihi'nde ve Feridun Ahmed Bey'in Nüzhet'ül -Ahbar'ında mart ortası olarak gösterilir.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 7. ; *TSMA E. 5875; Ferman mucibince Prakete kasabasına geldiği zaman Temeşvar beylerbeyinden mektup geldiğini Rumeli sipahilerinden bazılarının o tarafa vardığını asker yetiştirmek ricasında bulundukları kendisinin ileri yürüdüğü hakkında Vezir Pertev Paşa'nın rikab-ı hümayuna arzı*. Göle Kalesi Macaristan topraklarını elde tutmak için önemli bir mevki idi. Göle kalesinin önemi hakkında bak: Bu çalışmanın Osmanlı- Avusturya Antlaşması ve Neticeleri bahsine bakınız.

¹²⁰ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 502.; Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Süleymanname*, s. 194.

¹²¹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1925; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.II, s. 342; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C.VI, s. 1767; Peçevi, *Tarih*, s. 291.

¹²² BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 100.

¹²³ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 898.

¹²⁴ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1033.

¹²⁵ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1178.

¹²⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1305.

olan Mustafa'ya emir verilerek İzvornik'te Bosna Beyi Mustafa ile birleşip Hırvatistan üzerine akın yapmaları istendi¹²⁷.

Ordu batı bölgesinde sefere çıkacağından hem doğu bölgelerinin emniyet altına alınabilmesi hem de İç-il Sancağında Kürt ve suhte¹²⁸ isyanlarına karşı Konya Sancağındaki askerlerin bir kısmı Adana Beylerbeyinin yanına gönderilerek Kayseri ve İç-il Sancaklarının korunması emredilmişti¹²⁹.

2- Yardımcı Kuvvetler

a- Lağımıcılar

Muharebe zamanında muhasara edilen kaleleri yıkmak için lağım yapan ve atan bir ocak olup iki sınıf idiler. Bir kısmı cebeci başının emrinde ve cebeci ocağına mensup olup devletten maaş alırlarken diğer kısımdakilerin ise zeamet ve timarları bulunmaktaydı¹³⁰. Timarlı olanların amiri Lağımıcı başıydı. Seferlerde mevcut ordu ile beraber giden lağımıcıların sayısı yeterli gelmezse dışarıdan da lağımıcı alınırdı. İşte Sigetvar seferinde mevcut lağımıcılar yeterli bulunmadığından dışarıdan lağımıcı istenmiştir. Novobarda, Kratova, Sirepreniçe, Vulçitrın, Plasce ve Zilane¹³¹ kadılarına yazılan hükümde taht-ı kazalarında ne kadar ur yarar¹³² ve lağımıcı var ise acilen gönderilmesi istenmişti.

b- Voynuklar

Voynuk Slavca bir kelime olup asker anlamına gelmektedir¹³³. Osmanlı devletinin ilk dönemlerinde askeri hizmetler görmüş ancak daha sonradan geri hizmet işiyle meşgul olmuşlardır. Önceleri ordu içinde muharip sınıf olarak bulunup derbend ve geçitleri muhafaza ederlerken Rumeli'de Türk nüfusu çoğalınca Voynuklar muharip sınıf olmaktan çıkıp geri hizmetlere verilmişlerdir. Voynuklar iki sınıf olup

¹²⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1550.

¹²⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 479, 1022, 1064, 1067,

¹²⁹ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler* (Kısaltma: MAD) *Defter no*: 96. s. 1-28.; BOA. *Mühimme*, 7, Hüküm: 1626.

¹³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, II*, Ankara, 1988, s. 133.; Abdülkadir Özcan, *Osmanlı Askeri Teşkilatı, Osmanlı Devleti Tarihi*, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), C. I, İstanbul, 1999, s. 348.

¹³¹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1820.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, II*, s. 348-349.

¹³² Ur yarar: Hendek kazıcı

¹³³ Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, Ankara, 1989, s. 1.

savaşa gidenler savaş zamanında ahırları temizlemek, atları ve arabaları sürmek gibi görevleri bulunmaktaydı. Diğer sınıf ise Has Ahıra ait çayırları biçmek ve saraya ait atları buralarda otlatmak görevleri vardı. Bunlardan başka celeplik gibi görevleri de yapmaktaydılar¹³⁴. Sigetvar seferi içinde voynuk talep edilmiş ancak istihdama yaramayan kocaların ve genç oğlanların yerine hizmete kadir ve kabil olanların gönderilmesi istenmişti¹³⁵.

Seferde bunlardan başka orducu esnafı olarak tabir edilen kasap, başçı, aşçı, ekmekçi, bakkal, çukacı, attar, saraç, papuççu, kazaz, terzi, hallac, çağşirci, demirci, semerci, eskici, mumcu, nalbant ve nalçacı bulunmaktaydı¹³⁶.

3- MÜHİMMAT

a- Barut

Barut, temel hammaddesi olan güherçile ile kükürt ve odun kömürünün belirli oranlarda karıştırılması ile elde edilir. Özelliği yapısındaki oksijen sayesinde havadaki oksijene ihtiyaç duymadan yanabilmesi ve yandığı sırada bulunduğu dar hacimlerde büyük bir basınç oluşturmalarıdır¹³⁷. Bu basınç ateşli silahlar için vazgeçilmez bir özelliktir.

Osmanlı ordusu sefere çıkmadan önce mutad olduğu üzere her türlü levazımatı kontrol ettiği ve eksiklik var ise bu eksikliğin giderilebilmesi için çalışma yaptığı bilinmektedir. Özellikle kale muhasaralarının olmazsa olmazı olan top ve barut için gerekli çalışmalar yapılmıştı. Bu sebeple Semendire ve Belgrad beylerine yazılan emirde mevcut bulunan barut, top ve top mühimmatının ne kadar olduğunun bildirilmesi istenmişti¹³⁸. Bununla birlikte Yemen’de bulunan 500 kantar barutun Mısır aracılığıyla ve Trablus ta bulunan barutun 150 kantarının orada bırakılarak geri kalanının gönderilmesi istenmişti¹³⁹.

Ayrıca gönderilen hükümlerde sadece barut değil barutun hammaddesi olan güherçile ve kükürtte istenerek gerekirse bunlardan barut yapılması istenmiştir.

¹³⁴ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1088. Voynukların isterlerse hem celep hem de voynuk olabilecekleri ancak istemezlerse voynuk görevini bir başkasına devredebilecekleri hakkındadır.

¹³⁵ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1380.; Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, s. 18.

¹³⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1040.

¹³⁷ Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Barut Sanayi 1700–1900*, Ankara, 2001, s. 5.; V. J. Parry, “Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harb Malzemesinin Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1972.

¹³⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 45,55.

¹³⁹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1176,1193.

Semendire beyine gönderilen hükümde kükürde ihtiyaç olduğundan her kimde kükürt varsa satın alınması istenmiş ayrıca Semendire kalesinde olduğu bildirilen güherçile ve kükürtten 15'er kantarının derhal Kocaeli Beyi Ali Portuk Beye verilerek istenen yere ulaştırması istenmiştir¹⁴⁰. Mora beyine¹⁴¹ de aynı minval üzere emir gönderilerek 40 kantar güherçilenin saklanması ve bundan sonra da güherçile işlemeye devam etmesi mümkün ise işlenen güherçilenin barut haline getirmesi istenmiştir.

b- Top

Yukarıda da izah edildiği üzere sefere çıkılmadan evvel eksiklerin tamamlanması için sefere çıkılacak bölgedeki beylere emirler yazılarak mühimmat, levazım vb. ihtiyaçlarının olup olmadığı sorulurdu.

Kale muhasaralarının en etkili silahı olan top Osmanlı ordusunda attığı güllenin ağırlığına göre muhtelif sayılarda bulunmaktaydı. Mesela şahi denilen ve İstanbul'un fethinden bu tarihe değin kullanılan bu top cinsinin belirli bir şekli veya formu bulunmamaktadır. Ancak çok büyük ve uzun menzilli toplara verilen bir addır. Sigetvar seferinde de 18 adet çok büyük ve uzun menzilli top bulunmaktaydı. Kaynaklarda bunlara şahi adı verilmektedir¹⁴².

Bundan başka bacaloşka denilen toplar bulunmaktaydı. Bu toplar büyüklükleri ve attığı güllerle kale duvarlarını yıkabilecek güçteydi. Aşağıda da bahsedileceği üzere Pertev Paşa, Göle kalesinin fethi ile görevlendirilmiş ancak elinde kale bedenlerini dövecek büyük bacaloşka topları olmadığından başarılı olamamıştı. Daha sonra kendisine 2 bacaloşka topu verilmiş ve böylelikle Pertev Paşa bu kaleyi fethetmeyi başarmıştı.

Ayrıca darbuzen adı verilen ve uzunluğu yedi karış her biri 56,5 kg ağırlığında ikisi bir ata yüklenen bir top cinsidir. 50–100 dirhemlik (160 gram) küçük mermiler atabildiğinden devrinin hafif toplarındandı. Darbuzen topları çap ve gülle küçüklüğüne rağmen çağına göre seri atış yapabildiğinden oldukça yaygın bir biçimde kullanılmıştır¹⁴³. Büyüklüklerine göre Şahi Darbuzen, Miyane Darbuzen ve Darbuzen

¹⁴⁰ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1868, 1896.

¹⁴¹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1044.

¹⁴² Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 18-a/18-b. ; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 21–22.

¹⁴³ Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Ankara, 1988, s. 70.

olmak üzere üç çeşitti¹⁴⁴. Sigetvar Kalesi'nin muhasarası esnasında Pojega Sancakbeyi Nasuh Beyin emrinde 200 darbuzen bulunmaktaydı¹⁴⁵.

4-ULAŞIM

Yollarda coğrafi şartlara göre değişen mesafelerde, haberin yerine bir an önce ulaştırılması maksadıyla konaklama noktaları, yani menziller kurulmuştur. Menziller, seri haberleşmeyi sağlamak, ordunun sefere çıktığı zaman dinlenmesi ve her türlü iaşenin temini gayesiyle tesis edilmiştir. Bu sebeple gerek Anadolu gerekse Rumeli'de ihtiyaç ölçüsünde menziller kurulmuştur.

Bir yerin menzil olarak tayin edilmesinde normal zamanlarda yani ulakların zahmet ve sıkıntı çekmemesi ve seri haberleşmeyi önleyecek derecede iki menzil arasının birbirine çok uzak mesafede bulunmaması ya da ordunu sefer esnasında dinlenmesi ve iaşenin temini hususları rol oynamaktaydı¹⁴⁶. Bir yerin menzil tayin edilmesi o bölgede bulunan menzilcilerin arzlarıyla olduğu gibi kaza ve sancak kadısının arzı ve devletin tasdiğiyle mümkün olurdu. Ancak ordunun sefer için kullanacağı yol haberleşmede kullanılan yoldan farklı olabilirdi.

Ordu sefere çıkmadan önce hangi yolu kullanacağı kararlaştırılırdı. Bunu için çeşitli yollar üzerindeki kadılıklara gönderilen birer fermanla yolların durumu sorulur, onlardan gelen cevaplara göre karar verilirdi¹⁴⁷. Sigetvar Seferinde de buna benzer durum söz konusu olmuştur. Belgrad ve Zemun kadılarına ve dizdarlarına gönderilen emirde Zemun'dan Varadin'e kaç menzilin bulunduğunu her menzilin uzaklığının ne kadar olduğunu ve Tise suyu hizasından gidildiğinde Segedin'e kaç menzilde varılacağını bildirilmesi istenmişti¹⁴⁸.

Osmanlı İmparatorluğunda ordunun geçeceği yol güzergâhının seçilmesinde birçok unsur dikkate alınmıştır. Bu unsurların başında su kaynakları, güvenlik, yolların düzlüğü, iaşenin kolaylıkla sağlanacağı yerler gelmektedir. Bu durumların dışında bazı özel durumların varlığı sebebiyle önceden tespit edilen menzillerin yerine başka menzillerde seçilmiştir. Sigetvar Seferinde Kanuni Sultan Süleyman'ın hastalığı

¹⁴⁴ Nejat Eralp, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Silahlar*, Ankara, 1993, s. 117.

¹⁴⁵ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 18-a/18-b.

¹⁴⁶ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002, s. 3.

¹⁴⁷ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, s. 29.

¹⁴⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1830.

nedeniyle önceden geçilmesi planlanan menzillerin yerine başka menzillerde kalınmıştır. Mesela; Sigetvar Seferine hareket edilmeden önce gönderilen emirlerde 6. menzil olarak Silivri, 7. menzil Araplu, 8. Menzil Çorlu, 9. Menzil Elvanbeyli, 10. Menzil Karışdıran olarak geçerken sefere çıkıldıktan sonra 6. Menzil olan Silivri'den 10. Menzil Karışdıran'a direk olarak geçilmişti. Yine aynı şekilde 10. menzil Karışdıran'dan diğer menzillere uğranmadan 14. menzil Hasköy'e varılmıştı.

Özellikle XVI. Yüzyıldan itibaren Rumeli'de ortaya çıkan menzilhane ağı İstanbul ve Edirne'den başlayan ulu yollar adı verilen üç ana yol üzerinde şekillenmiştir¹⁴⁹. Sağ kol İstanbul ve Edirne'yi Özi'ye bağlayan kuzey yoludur. Orta kol ise İstanbul ve Edirne'yi Belgrad'a bağlayan ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde Macaristan'a yapılan seferlerde hayati önem taşıyan yoldur. Sol kol da Gelibolu, Arnavutluk ve Mora'ya uzanan yoldur¹⁵⁰.

a- Yol ve Köprülerin Tamiri

Sefer organizasyonu içerisinde en önemli problemlerden birisi de ordunun geçeceği yolların ve köprülerin tamir ve bakımı idi. Bu yüzden sefere hareket edilmeden gerekli ve düzenleme yapmak için geçilecek yerlerin beylerbeylerine, sancakbeylerine ve kadılarına emirler verilirdi. Sigetvar Seferinde hem ordunun hareketini kolaylaştırmak hem de hasta padişahı rahatsız etmemek için çeşitli yerlerin kadılarına ve beylerine emirler gönderildiği gibi bizzat Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa ordudan bir menzil önde giderek bu çalışmaları kontrol etmişti.

Edirne'ye kadar olan kadılara verilen emirde yol ve köprülerin teftiş edilerek tamiri gerekli olanların tamir edilmesi istenmiştir¹⁵¹. Ayrıca Akkilise ve Ralya Konakları ile diğer mahallerde bulunan azmak ve bataklıkların kontrol edilip köprü ve geçitlerin tamiri emredilmişti. Sirem Beyi Bali Beye emir verilerek Vulkovar köprüsünün iki araba geçecek şekilde tamir ettirmesi¹⁵², Semendire Beyine Vidak köyünde köprü yaptırması¹⁵³, Zemun'un karşı kıyısında köprü kurulması¹⁵⁴,

¹⁴⁹ Mehmet İnbaşı, *Ukrayna'da Osmanlılar Kamaniçe Seferi ve Organizasyonu (1672)*, İstanbul, 2004, s. 62.

¹⁵⁰ Colin J. Heywood, "Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17. Yüzyıl sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Koldaki Menzilhaneler", *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1280-1699)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1999. s. 138-157.

¹⁵¹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1097.

¹⁵² BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1488.

¹⁵³ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1744, 1746.

¹⁵⁴ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1788.

Böğürdelen yakınlarında Kalanka köyünde köprü yapılması¹⁵⁵, Ösek'te yapılacak köprüden vazgeçildiğinden Varadin'de köprü yapılması¹⁵⁶ ve Turye adlı azmak üzerinde üç köprü¹⁵⁷ yapılması emredilmişti.

b- Kara Nakliye Vasıtaları

Kara ulaşım ve nakliye vasıtaları binek hayvanları ve arabalardır. Tek atla çekilen arabalar Kırım Türkleri arasında yaygındı. Altı atla çekilen arabaya Hinto adı verilirdi. Yaylı, kapanlı ve dört tekerlekli olup, tek atla çekilenler koçu dört atla çekilen ve genelde Rumeli'de yaygın olan arabaya da Boğdan arabası denirdi¹⁵⁸.

b-a- Arabalar

Anadolu ve Rumeli'de yük taşımacılığı genellikle uzun mesafeler için deve, kısa mesafeler için ise arabalar kullanılırdı. Arabalardan askeri faaliyetlerde daha fazla istifade edilmiştir. Rumeli bölgesinde taşımacılık genellikle Tuna nehrine kadar arabalarla Tuna nehrinde ise gemilerle yürütülmüştür. Sigetvar seferinde bu iki taşımacılık da kullanılmıştır. Köprülü kadısına gönderilen emirde emrolunan zahirenin beygirlerle değil arabalarla gönderilmesi ve yeteri kadar araba tedarik olunması istenmişti¹⁵⁹. Tuna nehrinin kıyısında bulunan kadılardan istenen zahirenin hem gemi hem de arabalarla ulaştırılması istenerek bunların acilen gönderilmesi aksi takdirde sorumlu kişilerin cezalandırılacakları konusu dile getirilmiştir.

b-b- Binek Hayvanları

At, özellikle ortaçağda kuvveti ve hızı ile en çok kullanılan binek hayvanı idi¹⁶⁰. Seferlerde bilindiği üzere atlı ve yaya sınıfları mevcuttur. Belgelerde bargir olarak geçen atlardan Sigetvar Seferinde taşımacılıktan ziyade askerlerin bindiği bir araç olarak kullanılmıştır.

¹⁵⁵ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1747.

¹⁵⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1831, 1832, 1834, 1836.

¹⁵⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1944.

¹⁵⁸ İsmet Miroğlu, "Osmanlı Yol Sistemine Dair", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, İstanbul, 1997, s. 250-251.; Mehmet İnbaşı, *Ukrayna'da Osmanlılar*, s. 78.

¹⁵⁹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1235.

¹⁶⁰ Atlar toplumda herkes tarafından kullanılmakla beraber bazı dönemlerde kısıtlama getirildiği de olmuştur. Mesela; 7 Cemaziyelevvel 993- 7 Mayıs 1585 tarihinde çıkartılan bir fermanla Çingenelerin ata binmeleri ve kısrak beslemeleri yasaklanmıştı. Ahmed Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, (Haz. Abdullah Uysal), Ankara, 2000, s. 292-293.

Develer, yük taşıma ve nakliyyede kullanılan diğ er bir hayvan da develerdir. Daha çok uzun mesafeli ulaşımlarda tercih edilen devenin Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde Anadolu'da Anadolulun iklimine uygun melez bir deve çeşidi yetiştirilmişti. Çünkü Anadolu'nun sert iklimi develer için uygun değıldir. Bu sebeple Anadolu'da Bactria develeri ile yerli ve diğ er cinslerin melezi elde edilmiřti¹⁶¹.

Sigetvar seferinde de kullanılan develer ile ilgili kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Anadolu ve Karaman'a kadar olan yerlerin kadılarına gönderilen hükümde istenen miri develerin ramazana kadar ulaştırılması istenmiřtir¹⁶². Yine aynı şekilde yapılacak köprü için gerekli levazımatın develere yüklenerek gönderilmesi için Samakov Kadısına emir verilmiřti¹⁶³.

Nakliye aracı olarak kullanılan hayvanlardan birisi de camuşlardır. Camuşlar genellikle kale muhasaralarında kullanılan büyük topların çekimi içinde kullanılmıştır. Selanik Yörükleri su başısına verilen emirde seferde top çekmek için 150 çift camuşun hazır edilmesi istenmiřti¹⁶⁴.

c-Deniz Nakliye Vasıtaları

a-Gemiler

Gerek hububatın gerekse çeşitli harp malzemelerinin deniz yoluyla taşınması kara yoluyla yapılan nakliyyata göre daha ucuza mal olmaktaydı. Rumeli bölgesinde Tuna, Anadolu da ise Dicle ve Fırat nehirleri deniz yoluyla nakliyyatta en çok kullanılan nehirlerdi. Macaristan bölgesine yapılan seferlerde tuna nehrinden çokça istifade edilmiřti¹⁶⁵. Macaristan'a yapılan diğ er seferlerde olduğu gibi Sigetvar seferinde de Tuna nehri üzerinden her türlü nakliye işlemleri gerçekleştirilmişti. Bu nakliye işlemlerinde kullanılan gemiler zaten tuna nehri üzerinde bulunan ince donanmaya ait gemilerden sağlandığı gibi satın alma ve kiralama yoluyla da Tuna'ya yakas  olan yerlerden ve diğ er nehir ile bağlantısı olan yerlerden karşılanmıştır.

 zvornik beyi şaban beye yazılan hükümde 200 adet zahire gemisi ve 16 adet şaykanın temin edilebilmesi için dergâh-ı muallâ çavuşlarından Ferhad  avuş'un 2592

¹⁶¹ İlber Ortaylı, "Devenin Taşıma Maliyeti Eğrisi  zerine Bir Deneme", *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadî ve Sosyal Değişim, Makaleler 1*, Ankara, 2000. s. 95.

¹⁶² BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1070.

¹⁶³ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 472.

¹⁶⁴ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 792.

¹⁶⁵ Hans Georg Majer, "17. Yüzyılın Sonlarında Avusturya ve Osmanlı Ordularının Seferlerdeki Lojistik Sorunları", *Osmanlı Araştırmaları, II*, İstanbul, 1981, s. 184.

altın ile gönderildiği ve söz konusu gemilerin bir av evvel hazırlanması gerektiği belirtilmişti¹⁶⁶. Bundan başka Niğbolu beyi ve kadısı ile Rusçuk kadısına verilen emirde Tuna'nın yukarısına barut ve mühimmat göndermek için 15 geminin acilen gönderilmesi eğer bu yetmezse kira ile başka gemi bulunması emredilmişti¹⁶⁷. İstenen bu gemilerden başka Kırım hanından şayka ve kayık istenmiştir¹⁶⁸.

5- İAŞE

Menzillerin askeri fonksiyonları büyük önem taşımaktaydı. Nitekim bir sefer sırasında ordunun iaşesinin temini her türlü ihtiyacının sağlanması, başarılarının sebeplerindendir. İşte menziller her zaman savaş halinde bulunan Osmanlı ordularının iaşesinin temininde ana unsur olduğu gibi merkeze olan haberleşmede de önemli bir yere sahip olmuştur. Menzillerde iaşe stoku bir nizam dâhilinde yürütülmüş olup bazen sefere çıkmadan bir yıl önce ordunun konaklayacağı yerler tespit edilir ve oraların kadılarına haber gönderilerek ne kadar ve hangi cins malzemenin hangi menzillere getirilmesi gerektiği bildirilirdi.

a- Hububat

Sefere çıkan Osmanlı ordusunun temel besin maddesini, hububat oluşturmaktaydı. Kaynaklarda zahire adı ile geçen hububat; arpa, buğday, pirinç, alef ve un gibi tahıl ürünlerini kapsamaktaydı. Sefere çıkan ordunun temel besin maddesi olan hububat nüzul, sürsat ve iştirâ yoluyla temin edilmekteydi. Nüzul, sürsat ve iştirâ yoluyla harplerin finansmanında hazinenin büyük yükü ortadan kalkmaktaydı. Hububattan alınan vergiler, devlet hazinesine sağladığı tasarruflara ilave olarak askeri hareket esnasında sivil ve iaşe teşkilatının üç esaslı temeli olarak da fiilen savaş gücü emrinde işliyor ve böylece orduların hareket kabiliyetini güçleştiren ağırlıktan kurtarıyordu¹⁶⁹. Devlet maliyesinde, dolayısıyla harplerin finansmanından ve orduların savaş gücünde önemli bir rol oynayan hububatın Osmanlı devletinin genel siyasetinde de etkili olması tabii idi. Osmanlılar harp kararlarını çoğu defa bolluk senelerinde veriyor, düşmanları da muhtemelen bir mücadele Osmanlı ülkesindeki arpa ve buğdayın durumunu yakından takip ediyor ve hazırlıklarını da buna göre

¹⁶⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1042–1043.

¹⁶⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1176.

¹⁶⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1201.

¹⁶⁹ Mehmet İnbaşı, *Ukrayna'da Osmanlılar*, s. 244.

yapıyorlardı¹⁷⁰. Gerçekten de bolluk senelerinde girişilen harplerde nüzul, sürsat ve iştirâ normal şartlarda işliyor ve orduların iaşesinde aksamalar görülmüyordu.

Hububatın bu öneminden dolayı gerek ihracı gerekse ülke dışına herhangi bir nedenle çıkartılması, satılması devletin iznine tabi idi. Bu nedenle de hububat Osmanlıda memnu' metâ yani ülkenin dışına çıkartılması yasak olan mallardandı. Harplerin açılmasında, sürdürülmesinde ve kazanılmasında bu kadar etkili olan hububatın Sigetvar kalesinin fethinde de önemli rol oynamıştı.

Ordunun sefere hareketinden evvel İstanbul'dan Zemun'a kadar olan 58 menzilin kadılarına gönderilen fermanlarda sefer için 400 müd¹⁷¹ arpa, 200 araba ot, 300 çit saman ve 2000 yük odun istenmişti¹⁷². Bu rakamlar ordunun sadece bir günlük ihtiyacı olup eğer ordu o bölgede konaklayacaksa bu belirtilen miktarlar da artırılmaktaydı. Bu sebeple Semendire'den¹⁷³ artan ihtiyaçlara karşılık 100.000 kile un ve 100.000 kile arpa, Belgrad'dan¹⁷⁴ 1000 müd arpa ve 4000 araba odun, Pınarhisar¹⁷⁵ ve Temeşvar'dan¹⁷⁶ daha önce istenenlere ilaveten zahire hazırlanması emredilmişti.

b- Ekmek ve Peksimet

Ekmek insanların temel tüketim maddesidir. Ordunun hareketi sırasında önceden menzillerde hazır edilen undan ya da devletin fırınlarında ya da ücreti karşılığında başka fırınlarda hazır edilirdi. Peksimet ise ekmeğe göre daha dayanıklı olan ve uzun süre muhafaza edilebilen bir yiyecektir. Sigetvar seferinin hazırlıklar sırasında tutulan Mühimme defterinde ekmek ve peksimet ile ilgili bilgilere rastlamaktayız. Yukarıda belirtilen ve 58 menzilin kadılıklarına gönderilen emirlerde 5000 akçelik ekmek hazırlanması istenmişti. Ayrıca Belgrad'dan 100000 akçelik ekmek istenmişti¹⁷⁷. Semendire beyine yazılan emirde de 1000 kantar peksimetin hazırlanarak Tuna'ya gönderilecek donanmaya verilmesi hususu ihtar olunmuştu¹⁷⁸. Ordu yukarıda izah edildiği üzere bir menzilde bir günden fazla kalacaksa istenilen

¹⁷⁰ Lütfi Güçer, XVI. Ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul, 1964, s. 142–143.

¹⁷¹ 1 müd: 20 kile yani buğdayda 513,12 kg. arpada yaklaşık 445 kg gelmektedir. Walter Hinz, "İslam'da Ağırlık Ölçü Sistemleri", (Çev. Acar Sevim), *Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1990, s. 59.

¹⁷² BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1144, 1150, 1151, 1155, 1159 vd.

¹⁷³ BOA. Mühimme, 5, Hüküm: 753.

¹⁷⁴ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1609

¹⁷⁵ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1092.

¹⁷⁶ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 196.

¹⁷⁷ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1609.

¹⁷⁸ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 987.

miktara ilave yapılması gerekirdi. Ordu Filibe’de yağın aşırı yağmurlar nedeniyle bir gün daha kalınca Filibe kadısından ellişerbin akçelik¹⁷⁹ daha ekmek tedarik etmesi istenmişti.

c- Koyun Eti

Osmanlı devletinde sefer esnasında askere verilen et miktarı Marsigli’nin kaydına göre 60 dirhemdir. Bu da yaklaşık olarak 185–192 gramdır¹⁸⁰. Ancak bu miktarların her seferde verilip verilmediği net değildir. Mesela Kuyucu Murad Paşa’nın zamanında ki bir Ruznamçe defterinde 1611 yılında Van Kalesi’nde bulunan askerlerin günlük et tayinatı 160 gram idi¹⁸¹.

Sigetvar seferinde özellikle yiyecek olarak koyun eti tercih edilmiştir. Pojega, Sirem ve Alacahisar¹⁸² kadılarına ve beylerine 19 Receb 973 tarihinde yazılan emirde kaza dâhilinden 10000 baş koyun gönderilmesi istenmişken sonra bu miktar yeterli görülmeyerek 4 Şaban 973 (24 Şubat 1566) tarihinde istenen koyunların miktarı 30000’e çıkartıldığını görmekteyiz¹⁸³.

Bundan başka Kırkkilise, Hasköy, Kızılağaç¹⁸⁴ ve Berkofça¹⁸⁵ kadılarına emir verilerek 1500 koyun hazırlanması emredilmişti. Ayrıca Sirem beyine emir verilerek İstanbul için 10000¹⁸⁶ Ordu için ise 20000¹⁸⁷ koyun hazırlaması emredildi.

d- Diğer Yiyecekler

Osmanlı ordusundaki askerlere ekmek, peksimet ve et gibi tüketim maddelerinin dışında pirinç, yağ ve bal gibi yiyecek maddeleri de verilmekteydi. Bu sebeple Şehirköy menziline adı geçen yiyecek maddeleri istenmişti¹⁸⁸.

¹⁷⁹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1669.

¹⁸⁰ Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti*, (Terc: Kaymakam Nazmi), Ankara, 1934, s. 188.; Mehmet İnbaşı, *Ukrayna’da Osmanlılar*, s. 266.

¹⁸¹ Ömer İşbilir, *XVII. Yüzyılın Başlarında Şark Seferlerinin İlaşe, İkmâl ve Lojistik Meseleleri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996. s. 37.

¹⁸² BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 952.

¹⁸³ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1117, 969.

¹⁸⁴ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1225.

¹⁸⁵ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1809.

¹⁸⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1488.

¹⁸⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1798.

¹⁸⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1057.

III- ORDUNUN SEFERE HAREKETİ

Bu sefer Kanuni Sultan Süleyman'ın 13. ve son seferi idi. Kanuni Sultan Süleyman bu sıralarda yetmiş üç yaşına gelmiş ve son yıllardaki şehzadeler meselesi onu hayli yormuş ve yıpratmıştı. Yeni vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa, padişahın seferde bulunmasını muvafık görmüş, o sene yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan Malta seferinin izlerini silmek istemişti.

Sefere ramazan ayında çıkılması niyet edilmişti. Hatta bu sebeple Kanuni Sultan Süleyman Eyüp Sultan'ın ve atalarının kabirlerini ziyaret etmişti¹⁸⁹. Kanuni Sultan Süleyman sefere çıkılırken İstanbul, Edirne ve Bursa kadılıklarına emir vererek camilerde sabah namazından sonra haftada iki gün Kuran-ı Kerim okunması ve Müslümanların zafer kazanmaları için dua edilmesi, İstanbul'da bulunan âlim, hafız, kurra vb. kişilerin Eyüp Sultan camiinde toplanıp herkesin Kuran-ı Kerimden birer cüz okumaları ve hatim tamamlandıktan sonra Müslümanların muzaffer olması için duada bulunmaları; daha sonra da bütün Müslümanların pazartesi ve Perşembe günleri selatin camilerinde toplanarak dua etmelerini istemiştir¹⁹⁰. 5 numaralı Mühimme defterindeki 1144 numaralı hükümde; Haslar kadısına emir verilerek “ Ramazan-ı şerifin onuncu günü sefere çıkılacağı üçüncü konak Davutpaşa ve dördüncü konak Çatalca Çayırı olacağından istenen malzemelerin hazırlanması istenmişti¹⁹¹. Ancak yine aynı defterin 1097, 1150, 1151, 1153 ve 1155 numaralı hükümlerde sefere ramazanın on birinci günü çıkılacağı yazılmaktadır. Seferde önemli rol alan Feridun Ahmed Bey Nüzhet'ül-Ahbâr¹⁹², in da ve Sinan Çavuş Süleymannamesinde¹⁹³ de sefere ramazanın on beşinde çıkılmak istendiği belirtilmektedir. Fakat yola çıkmadan hemen önce Sultan Süleyman'ın aniden rahatsızlanması nedeniyle bir süre beklenmek zorunda kalınmıştır¹⁹⁴.

Kanuni Sultan Süleyman ramazan ayının sonlarına doğru iyileşmiş ve ramazan bayramının sonunda sefere çıkmaya karar verilmişti. Sefere çıkış tarihi olarak Peçevi¹⁹⁵, Gelibolulu Mustafa Âli¹⁹⁶, Müneccimbaşı¹⁹⁷, Karaçelebizade¹⁹⁸,

¹⁸⁹ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 9-b.; Bak: Ekler: Kanuni Sultan Süleyman'ın Eyüp Sultan Türbesini ziyaretini tasvir eden minyatürü.

¹⁹⁰ BOA, *Mühimme*, Hüküm: 1555.

¹⁹¹ BOA, *Mühimme*, Hüküm: 1144.

¹⁹² Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 9-a

¹⁹³ Esin Atıl, *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*, s. 84.

¹⁹⁴ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 3-a/3-b.

¹⁹⁵ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 290.

¹⁹⁶ Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 7.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Küh'ül-Ahbâr*, V. 330 vd.

Solakzade¹⁹⁹, Feridun Ahmed Bey²⁰⁰ ve Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi²⁰¹ ve 5 numaralı mühimme²⁰² defterinde de sefere çıkış tarihi olarak 9 Şevval olarak gösterilmiştir. Selânikî²⁰³ ve ondan naklen Hammer²⁰⁴ ise 11 Şevval olarak belirtmektedir. Sefere çıkış tarihini 9 şevval olarak gösteren müellifler o günün Pazartesiye denk gelmesine rağmen Perşembe olarak göstermişlerdir. Bu savaşta önemli rol oynayan müelliflerden Feridun Ahmed Bey ile Selânikî arasındaki bu farklılık otağ-ı hümayunun Rüstempaşa Çiftliğine çıkarılmasının farklı algılanmasından kaynaklanmaktadır. Feridun Ahmed Bey ordunun sefere çıkışını otağı hümayunun Rüstempaşa Çiftliğine çıkarıldığı gün olarak bildirirken Selânikî ise bizzat padişahın şenliklerle İstanbul'dan çıktığı tarih olan 11 Şevvali göstermektedir.

O gün padişah Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'dan muhteşem bir merasimle çıkıyordu. Göz alıcı kıyafetleriyle solaklar, başlarında altın üsküfleriyle ellerinde ve bellerinde tîr ve kemanları peykler güzel elbiseleriyle rikab-ı hümayunda yürüyorlardı. Halk seyre çıkmıştı. At üstündeki padişah silahlarla donatılmış kahramanların arasından geçiyordu²⁰⁵. Selânikî ise o günü anlatırken padişahın nurdan bir minare gibi dimdik duran Kanuni Sultan Süleyman'ın bu haliyle askerlerden daha genç göründüğünü söylüyordu²⁰⁶.

Padişah Kanuni Sultan Süleyman ile beraber o gün İstanbul'dan ayrılanlar Vezir-i Azam Sokollu Mehmed Paşa, Üçüncü Vezir Ferhat Paşa, Dördüncü Vezir Ahmed Paşa (Rüstem Paşa ve Mihr-ü Mah Sultan'ın damadı), Beşinci Vezir Kızılahmedlü Mustafa Paşa, Rumeli kadıaskeri Hamid Efendi, Anadolu Kadıaskeri Perviz Efendi, Başdefterdar Murad Çelebi, Yeniçeri Ağası Ali Ağa, Nişancı Eğri Abdizade Mehmed Çelebi, Başmüteferrika Celal-zâde Mustafa Çelebi bulunuyordu²⁰⁷. İkinci Vezir Pertev Paşa, ordunun hareketinden iki ay evvel Göle'nin fethi ile ilgili

¹⁹⁷ Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. I, s. 586.

¹⁹⁸ Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Süleymannâme*, Bulak, 1248, s. 186.

¹⁹⁹ Solakzade Mehmed Hemdemi, *Tarih*, (Yay. Haz. Vahid Çabuk), C. II, Ankara, 1989, s. 297.

²⁰⁰ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 9-b/10-a.

²⁰¹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 4-6.

²⁰² BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1500.

²⁰³ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih*, C. I, (Yay. Haz. Mehmet İpşirli), Ankara, 1999, s. 14.

²⁰⁴ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1767.

²⁰⁵ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 11-a/11-b; Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, İstanbul, 1999. s. 100.

²⁰⁶ Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 14.

²⁰⁷ Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 15.; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbar*, V. 11-a.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 7.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1767.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 8. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 342.; Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 290.; Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. II, s. 586.

olarak gönderilmişti. İstanbul'un idaresi ise sadaret kaim-makamı sıfatıyla İskender Paşa²⁰⁸ ile ikinci²⁰⁹ ve üçüncü defterdarlara bırakılmıştı. Liman ve tersaneler ise kaptan Piyale Paşa'ya ve Bostancıbaşı Davud Ağa'ya emrinde idi. Ordu-yu hümayûnu Şeyhü'l-İslam Ebussuud Efendi, Ali Paşa camiine kadar İstanbul Muhafızı İskender Paşa ve İstanbul Kadısı Kadı-zade Ahmed Efendi Edirne Kapısına kadar Padişaha eşlik ettiler²¹⁰. Başta Bâki olmak üzere bir çok şairler burada kasideler ve gazeller takdim etmişlerdi. Bâki zafer temennileriyle yazdığı güzel şiirinde;

Bahar-ı âlem vuslatta ol sultan-ı devranı

Temaşa ettiğim gündür bana nevrüz-ı sultani

Bahar oldu dem-i seyr-ü temaşadır hüdavenda

Semen-i azmin arsa-i âlemde cevelani

Nihal-i bağ-asa nesim-i feth-i nusretten

Salınsın bâd ile nizek hıramani hıramani

Cihanın har-ü haşakın getirsin âb-ı şemşirin

Gülistan eylesin rûy-i zemini düşmanın kanı

Duâmız oldur ki ey Bâki hatadan saklasun Bâri

Hüdavend-i cihan Sultân-ı âdil Şeh Süleymanı

diyerek adeta sultanın bu seferde öleceğini sezmişti²¹¹.

Osmanlı ordusu sefere hareket edeceğinde, sefer eğer Rumeli tarafına olacak ise ilk merhale Davutpaşa Çayırı idi. Buraya önceden padişahın Otağ-ı hümayunu veya Serdar-ı Ekremin otağı ile diğer çadırlar kurulurdu. Eğer sefer Anadolu tarafına ise Üsküdar'daki Doğancılar meydanı ilk merhaleyi teşkil ederdi.

Kapıkulu ocakları hareket günü tayin olunduktan sonra seferin Rumeli'ye oluşuna göre yeniçeriler kışlalarından hareket ederek Alay Köşkü önünden ordugah olan Davutpaşaya ve seferin Anadolu'ya oluşuna göre alay köşkü önünden yürüyüp deniz nakil vasıtalarıyla Üsküdar'a geçip Doğancılardaki karargâhlarına giderlerdi.

²⁰⁸ BOA, *Mühimme*, Hüküm. 1698, ; *İstanbul Muhafızı İskender Paşa'ya hüküm ki; mektup gönderüb ba'zı ahkâm için nişanlı kağıd taleb etmişsin haliya iki yüz nişanlı kağıd irsal olunub buyurdum ki mühim ve lazım olmağla sarf idüb defter eyleyüb her ne yazılırsa aynı ile kayd idüb sonra sureti südde-i saadete teslim eyleyesin.*

²⁰⁹ *Bâb-ı Defteri Siivari Mukabelesi (D. S.V.M.), Defter No: 36069; Sigetvar Seferine gidilirken Silahdaran ve Sipahiyan cemaatinden bir bölümü sefere götürülmeyerek ikinci defterdarın emrine verilmişti.*

²¹⁰ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C.VI, s. 1767.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 342.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 8.

²¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 410.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 298.

²¹³ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül- Ahbar*, V. 12-a.-b.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2, s. 343.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 8.

Padişahın bizzat sefere gittiği vakit kanun-ı kadim üzere yeniçerilere biner akçe sefer bahşişi verilirdi²¹². Sigetvar Seferine gidilirken işte bu kanun üzere Yeniçerilere sefer bahşişi verilmek istenmiş ancak hazineye yeterli nakit para bulunmadığından saraydaki gümüş ve altın malzemeler eritilerek bunlardan para kesilmişti. Elde edilen bu para da sefere gidilirken yeniçerilere bahşiş olarak verilmişti²¹³.

Gösterişli bir geçit törenden sonra padişah ile orduyu hümayun ilk konak yeri olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı su kemerleri civarında bağlar mevkiinde gelindi. Yukarıda anlatıldığı üzere Osmanlı ordusu sefere çıktığı vakit ilk konak yeri olarak Davutpaşa Çayırına konaklarken bu seferde ilk konak Bağlar mevkii seçilmiştir. Burada bir gece kalındıktan sonra Davutpaşa çayırı, 12 Şevval (2 Mayıs) günü Çatalca'ya ve ertesi gün de Silivri'ye gelindi²¹⁴. Buradan hareket edildikten sonra 18 Şevval (8 Mayıs) günü Karışdırın konağında konaklandı. Sonra sırasıyla Hasköy, Beyalanı, Çakırağa Değirmeni, Güllük ve Pınarbaşı isimli konaklar geçildi²¹⁵.

24 Şevval (13 Mayıs) günü Edirne'ye varıldı²¹⁶. Edirne'de üç gün kalınmış ve burada divan- ı hümayun toplanmıştı. Bu sırada Boğdan Voyvodasının adamı gelip yıllık haracını getirerek bağlılığını bildirdi. Aynı zamanda sâbık Bağdad Beylerbeyi Kara Mustafa Paşa Edirne'ye çağrılarak ordu Edirne'den ayrıldıktan sonra buranın muhafızı olarak görevlendirildi²¹⁷. Edirne'den ayrıldıktan sonra artık ordu harp düzeni almış Anadolu Beylerbeyine emir verilerek ordunun önünden gitmesi ve ordunun uğrayacağı menzillere uğramadan Mustafa Paşa köprüsü, Filibe, Samakov, Dobniçe, Radomir ve Alacahisar menzillerinden geçerek Belgrad'a gitmesi istenmişti²¹⁸. Karaman beylerbeyine de askerlerini disiplinli bir şekilde halkın malına mülküne ve ekili dikili yerlere zarar verdirmeden ordunun arkasından gelmesi emredilmişti²¹⁹.

²¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, C. I, Ankara, 1988, s. 367.

²¹⁵ Katip Çelebi, *Tarih-i Fezleke*, C. I, Konya İzzeddin Koyunoğlu Kütüphanesi, No:12964, s. 278.; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sistemi'nin Hukûkî ve Mâlî Müeyyede ve Mükellefiyetleri Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi* (Haz. Mithat Sertoğlu), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 13.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara, 1988, s. 323.

²¹⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1570.

²¹⁷ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbar*, V. 12-b.

²¹⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1594.; Selânikî Tarihî'nde ve ondan naklen Solakzade tarihinde Edirne'ye varış tarihi olarak 25 Şevval gösterilmiştir.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 14.

²¹⁹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1614.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 4-b/5-a.

²¹⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1615.

²¹⁹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1616.

Ordu Edirne'den 26 Şevval (16 Mayıs) günü hareket etmiş ve bir konak ilerisi olan Kemal Ağa konağında konaklanmıştı²²⁰. Ordu buradan hareket ettikten sonra padişah hastalanmış ve ancak araba içerisinde yolculuğa devam edebilmişti. Yalnız Kanuni Sultan Süleyman şehirlerden geçerken at üstünde görünmüştür²²¹. Bu sebepten dolayı vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa padişah'tan bir konak önce gidip yolların düzeltilmesi için gerekli çalışmaları yapmaktaydı²²².

Selânikî tarihinde veziri-i azam Sokollu Mehmed paşanın Kanuni Sultan Süleyman'ı rahat ettirmek için nasıl çalıştığını şöyle anlatır;

“... ve sadrı azam Mehmed paşa hazretleri her menzile geldükçe karar itmeyüp ilerü menzilin memerrin yoklayup araba yolların düzedirdi. Mizacı şerif ve unsur-ı latif-i şahinşahiye alem-i piride maraz-ı nikrisden gahi fütur arız olağan idi. Meşakkat-i rah-ı sefer keder ü kelale sebeb olmasın diyü veziri kar agah hazretleri ale'd-devam hüsn-i tedbir ü tedarik üzere terki rahat idüp konak yolların yoklardı²²³”.

26 Şevval (16 Mayıs) günü Boğdan voyvodası mektup göndererek Boğdan'dan Lehistan'a giden hainlerin geri verilmesi için Leh Kralına hüküm gönderildiği halde bu hainlerin geri verilmediği ayrıca Nemçe kralına yardım için asker hazırladığını, Stefan Voyvoda oğlu Konstantin'in Boğdan üzerine yürümek amacıyla asker topladığı ve kendilerine tabi olmaları için Boğdan reayasına mektuplar gönderdiğini bildirdi. Bunun üzerine Boğdan voyvodasına Leh tarafından Boğdan'a bir tecavüz yapılacak olursa kendisini de düşmana yardım eden Laskov ve Urusçuk Voyvodalarının vilayetine yağma yapmak üzere taarruzda bulunması istenmiş Akkirman Beyine yazılan hükümde de Lehliler tarafından Boğdan üzerine yapılacak bir saldırı olur ise gerektiği takdirde her türlü yardım yapması emredildi²²⁴. Bu olaylar üzerine Leh Kralına ahidname yazılarak eğer Osmanlı- Leh ilişkilerinin bozulmasını istemiyorsa bu hareketlerden kaçınmaları istenmiştir²²⁵

13 zilkade (1 Haziran) günü ordu ve padişah Tatarpazarı denilen menzilde kuruldu. Bu sırada torunu Manisa Sancakbeyi Murad'ın oğlunun doğumunu bildiren

²²⁰ BOA, Mühimme, 5, Hüküm; 1621.

²²¹ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbar*, V. 12-b; Selânikî Tarihinde bu olay şöyle anlatılır; “...ve hazreti padişahı gerdun-bestat ekser arabadan çıkmayub huzur-ı rahat üzere konağa geldükde dahi erkan-ı saadeti arabadan selamlayub otak-ı hümayunda sayebanlar altında nüzul buyururlardı”, *Tarih*, C.I, s. 18,

²²² BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1597, 1633.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 298.

²²³ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 18.

²²⁴ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 1623.

²²⁵ BOA, Mühimme, 5, Hüküm: 819.

bir ulak bir de mektup getirmişti. Bu mektupta Kanuni Sultan Süleyman'dan küçük şehzadeye isim takması istirham edilmiş ve Kanuni Sultan Süleyman'da “ *ecdad-ı izamımızda Murad oğlu Mehmed gelmiştir, nâm-ı şerifi Mehmed olsun*²²⁶” demiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın isim verdiği bu şehzade 1595-1603 yılları arasında Osmanlı tahtına geçen ve “*Eğri Fatih*” adıyla ünlenen III. Mehmed'dir.

15 Zilkade (3 Haziran) günü Filibe'ye varıldı. Burada bir gün kalındıktan sonra Yabokofça, Şoylak, Senirçe, Kapu Derbendi ve İhtiman konaklarından geçildi²²⁷. Bu konaklardan geçilirken oldukça şiddetli yağmur yağmış ve ordu güçlüğüle ilerleyebilmişti. Bu konaklardan sonra Sofya'ya gidildi. Sofya'nın havasının iyi olması ve Kanuni Sultan Süleyman'ın rahatsızlığının iyice artması sebebiyle burada birkaç gün beklendi²²⁸.

Ordu Sofya'dan hareket ettikten sonra Niş'e varıldı. Niş'te ılıca bulunmaktaydı. Bu ılıca Padişahın otağ-ı hümayununun içerisine alındı. Bu sebepten dolayı burada da birkaç gün beklendi²²⁹. Ordu Sofya'dan hareket ettikten sonra 1 Zilhicce (19 Haziran) günü Belgrad'a varıldı²³⁰. Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul'dan hareketi ile Belgrad'a varması 49 gün sürmüştü. Kanuni Sultan Süleyman'ın bundan önceki seferlerinde bu yol daha kısa bir sürede alınmıştı. Ancak bu seferde Kanuni Sultan Süleyman'ın rahatsızlığı sebebiyle yavaş hareket edilmesi, menzillerde fazlaca kalınması ve Balkanlarda hüküm süren soğuklar ve aşırı yağış ordunun hareketini kısıtlamıştır.

Solakzade Tarihi'nde Kanuni Sultan Süleyman'ın Belgrad şehrine girişi şöyle tarif edilmektedir.

“O gün hava aşıkların gönlü gibi parlak ve safalar bahşedici idi.

Ülkeleri tezyin eden hüdevendigar hazretleri altın işlemeli ve zıba elbiseler

²²⁶ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 18; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 299. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C: VI, s. 1768.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 343.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 412.;

²²⁷ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1422.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 18.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 9.; Feridun Ahmed Bey'in *Nüzhet'ül Ahbâr*'ın da Filibe'de birkaç gün kalındığı belirtiliyor. V. 13-a/13-b.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 66.

²²⁸ Feridun Ahmed, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 13-b; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 5-a.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 14.

²²⁹ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 18.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 9.

²³⁰ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1954, Kocaeli Beyine yazılan hükümde Zilhiccenin ayının 1. günü Belgrad'da konaklandığı yazılmaktadır.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 19; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1768.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 14.; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül Ahbâr*, V. 13-b.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 7-a, bu eserde Belgrad'a Zilhicce ayının 2. günü varıldığı belirtiliyor.

giyip mücevherli sorgular takınarak azimet ve evket ile bizzat alayda hazır bulundu reaya ve beraya devletine dualara eyleyüb o derece sevinçler ve adımanlıklar ile hurrem ve handan olmuşlardı ki burada erh ve beyanı mümkün deėildir²³¹”.

Ordu içerisinde zuhur eden hırsızlık olayları ve yol üzerinde konaklayan halka zarar veren asker içerindeki haydutların taarruz ve yağma teşebbüsleri nedeniyle ordu zarar görmüştü. Belgrad’a varıldığı zaman, Kanuni Sultan Süleyman bu kişilerin açığa çıkarılması için Yeniçeri Ağası Ali Ağa’yı görevlendirdi. Yeniçeri ağası Ali Ağa’nın tayin ettiği yasakılar ve Malkara Beyi Evran Beğ’in maiyetindeki yasakıların gayretleri ile bu hırsız ve haramiler yakalanarak hepsi idam edildi. Evran Beğ’e, yaptığı bu hizmete karşılık avuşbaşılik görevi ihsan olundu. Bu ite yararlılıkları görülen dört yeniçeri de on   akçe gündelik ile sipahi sınıfına nakloldular²³².

Kanuni Sultan Süleyman Belgrad’a vardığı zaman tuna nehrinin suları son yağmurlardan o kadar kabarmıtı ki Böğürdelen kalesi²³³ karşısına köprü kurmak mümkün olmadı²³⁴. Bununla birlikte Kanuni Sultan Süleyman yeniçeri komutanlarına defterdarlara Rumeli Anadolu ve Karaman askerlerine nehri sandallarla geçerek Zemun yoluyla sinem sahrasına gitmelerini emretti ki daha sonra kendisi de onlara iltihak edecekti. Belgrad’dan Böğürdelen yolu yağmurlardan zarar görmüş ve  km ş olduğundan birçok develer ve erzak kayboldu²³⁵. Hatta otağ-ı hümayun ziyan olarak Kanuni Sultan Süleyman Vezir-i Azamı’nın çadırında kalmaya mecbur oldu. Bu kısa yol dört gün ve dört gece de geçilirken, Semendire sancak beyi Bayram Bey Böğürdelen kalesi karşısında köprüyü tamamlamaya muvaffak oldu²³⁶.

Kanuni Sultan Süleyman iki hat üzerine dizilmiş askerlerinin ortasında köprüyü at ile geçerek Zemun’a Zilhicce ayının 9. (28 Haziran) günü girdi. Burada beylere,

²³¹ Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 299.

²³² Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 18-19.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1768.

²³³ *Bu kale Kanuni Sultan Süleyman padişah olduktan sonra ilk fethettiği kaledir. Kanuni Sultan Süleyman Belgrad Kalesi’ni fethettiği seferde ilk olarak bu kaleyi ele geçirmiş ve fethettiğinde; “ Evvel fethettiğim kaledir ma’mur olmak gerekdir” diyerek mevcut kaleye ilave olarak bir de iç kale yapılmasını emretmiti.* Feridun Ahmed Bey, *M ne’at*, C. I, s. 508.

²³⁴ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ l- Ahbâr*, V. 14-a.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 19.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1768.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 9.;

²³⁵ BOA, *Mühimme*, 7, Hüküm; 1841.

²³⁶ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1831, 1836, 1843, 1982; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ l-Ahbâr*, V. 13-b, 14-a.; Ramazanzade Ağhi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 8-a.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 19.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 70.

yeniçerilere ve diğer askerlere Kanuni Sultan Süleyman tarafından bahşiş verildi²³⁷ ve kurban bayramının Zemun’da geçirilmesi kararlaştırıldı.

Ordu Zemun’da bulunduğu sırada Osmanlı kaynaklarında Kral Yanoş oğlu İstefan, İstefan Kral gibi isimlerle anılan Transilvanya-Erdel Kralı Janos Sigismund’un orduyu hümayuna katılmak için mektup gönderdi²³⁸. Kanuni Sultan Süleyman Janos Sigismund’u Zemun’a hakim bir tepe üzerinde kabul etti. Selânikî tarihinde Kanuni Sultan Süleyman’ın Erdel kralını kabulünü şöyle anlatmaktadır.

“Mezbura külli iltifat u itibar olunub kırmızı otak kurulup enva’ı ni’am-ı firavan çekildi ve ertesi gün Divân-ı Âli olub mezbur İstefan paye-i serir-i saltanata yüz sürmeğe üç yüz nefer bâlâ-kadd mülebbes müzeyyen atlu ve yaya kafir ile gelüb azim kesret-ü izdiham üzere divan oldu. Kapu halkı şu mertebede zîb-ü ziynet ve haşmet-ü şevket ve debdebe-i devlet üzere idi ki kabil-i tabir-ü beyan değül ve Rumeli ve Anadolu ve Karaman askeri ve Beylerbeyileri ve ümera ve zuama ve sipah hadd-ü hasadan birun ve ta’add olunmağa mecal-ü imkan muhal idi ve mezbur İstefan Kral vüzera-yı izam hazeratıyla izz-i huzur-ı şehinşahiye girdüklerinde ayinleri üzere mücevher ve murassa takyasın çıkarub padişah-ı âlem penah nazar-ı hümayunuda makam-ı ubudiyete diz çöküb oturdukta saadetlü padişah hazretleri “Kalksun” diyü buyurmuşlar emre imtisal ile kalkub iki hatve yürüyüp yine oturmuş üçüncü mertebe varub hak-i pay-i kimya-misallerine yüz sürüb kalkduğunda Sadr-ı Azam Mehmed Paşa Hazretleri incü ile dukhte murassa iskemleyi kendisi soyub iclas eylemişlerdür ve dragman İbrahim Bey’e kral-ı mezbur taşrada özridüb “Mehabet beni bihüs idüb nutka takatım kalmadı” demiş ve huzur-ı hümayunda hemen “kadimi kul oğlu kulum ferman padişahım hazretlerininindir” didüğünde “eyülük üstüne eyülük göresin” buyurmuşlardı²³⁹”

Erdel kralı Avusturyalıların kendi krallığından almış olduğu bazı kalelerin geri alınması işiyle görevlendirilmesini istedi. Bu isteği kabul eden Kanuni Sultan Süleyman ;

²³⁷ Ramazanade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 8-a, 8-b.

²³⁸ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm; 1987.

²³⁹ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 21–22.

- Askerle barut, kurşun ve para tedarikiüne çalış; Eğer bir ihtiyacın olursa bize bildir ki çaresin görelim demiş ve İstefan Kral'a "Sevgili oğlum" diye hitab etmiş ve üç kere elini öptürmüştü²⁴⁰. Stefan Sigismund, padişaha birtakım hediyeler sundu. Bunların başında 50.000 duka değerinde olan gök yakut geliyordu. Ayrıca 4 murassa (elmas kakmalı)altın vazo da vardı. Kanuni Sultan Süleyman'da ona mücevherli kılıçlar verdi.

Erdel kralı Kanuni Sultan Süleyman'ın huzuruna eğildiği zaman, Mohaç zaferinden beri tam 40 yıl geçmiş bulunuyordu. Kanuni Sultan Süleyman gene 40 yıl önce Stefan Sigismund'un babasını Macaristan kralı olarak tayin etmişti ki zaten Stefan Sigismund da padişahın sadık bir bendesinin oğlu olmakla öğünmüştü.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Erdel Kralı Stefan Sigismund'u huzuruna kabul ettiği sıralarda İspanya, Fransa ve Avusturya krallarının elçileri de gelmişti²⁴¹. Bu sıralarda Katoliklikten Protestanlığa geçen Stefan Sigismund'u İspanya elçisi tebrik etmek zorunda kalmıştı ki, İspanya Kralı II. Felipe'nin en önemli siyasi düşüncelerinden birisi de Avrupa'da Protestanlık mezhebini yok etmektir²⁴².

Fransa elçisi ise farklı amaçlarla Zemun'a gelmişti. Fransa Kralı IX. Charles, Guillaume de Grantrie de Grandschamp'ı elçi olarak göndererek şunları düşünmüştü. Erdel, Eflak ve Moldavya, Polonya'ya bağlanacak, Osmanlı ile Fransa'nın korunması altında olacak yeni devletin tahtına genç İstefan oturtulacak, genç hükümdar bundan sonra IX. Charles'ın kız kardeşi Marguerite de Valois ile evlendirilecekti. Fransa bu yeni devlete Huguenotlar'ı yerleştirecek, bu sayede Fransa içerisindeki uyuşmazlıklardan kurtulacaktı. Dahası, bu kurulacak yeni devlet, Habsburgların güneydoğuya ilişkin politikasına şiddetle engel olacaktı²⁴³. Bu istekler Vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa tarafından geçici vaatlerle geçirildi.

Kanuni Sultan Süleyman'ın yaşlı haline rağmen sefere çıkacağını hazırlıklar başladığından itibaren takip eden II. Maksimilyen, olası bir Viyana Kuşatmasına karşılık Avrupa devletlerinden yardım almak için harekete geçti. Augsburg'da

²⁴⁰ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 8-a/8-b; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 14-b. 15-a.; Selânikî, *Tarih*, s. 22-23.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 16.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 10.

²⁴¹ BOA, *Mühimme*, 5, Hüküm: 1560, Semendire Beyine; Budun beylerbeyi tarafından gönderilen elçi geldiği zaman bekletilip orduyu ve askerinin çokluğunu görebilmesi için yüksek yerde tutulması hakkında hüküm.

²⁴² Fernand Braudel, *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Terc. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul, 1990, s. 442-445.; Ernest Gombrich, *Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi*, s. 302-303.

²⁴³ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1769-1770.; Radovan Samarçič, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, (Fransızca'dan Terc. Meral Gaspıralı), İstanbul, 1996, s. 113.

toplanan Germen diyet meclisi, imparatora savaş masrafları için bir milyon yedi yüz bin filori verdi. Papa V. Pieri de harekete geçti. Hemen bir haçlı ittifakı tasarlayarak imparatora elli bin duka altın, İspanyol Kralı II. Felipe de iki bin kuron yolladı. Bu yardımları birer haçlı seferi havasına büründüren şövalyeler izledi. Fransız dükü Henri de Guise, Fransa'dan macera heveslisi yüz genç soylu getirtti. Ferrara dükü sekiz yüz süvari, Toskana beyi üç bin paralı asker, Savoie dükü ise dört yüz paralı askerle süvari gönderdi²⁴⁴. II. Maksimilyen ise bu birliklerin sadece küçük bir kısmını Mikloş Zrinyi'ye gönderdi. Zaten öteden beri Zrinyi'nin şöhretinden rahatsız olan II. Maksimilyen belki de onun Osmanlı ordusu karşısında mağlup olmasını istiyordu. Bu sebepten dolayı elindeki birliklerden sadece bir kısmını gönderiyordu.

A- Ordunun Sigetvar Kalesi Tarafına Yönelmesi

Kanuni Sultan Süleyman Zemun sahrasında konakladığı sırada seferin nereye yapılacağı hususunda farklı görüşler bulunmaktaydı. Erdel Prensi İstefan ve diğer vezirler seferin Eğri kalesi üzerine yapılmasını istemişlerdi²⁴⁵. Bu fikri savunan serhat boylarındaki beyler ve Göle Kalesinin fethi ile görevlendirilen Pertev Paşa'da bulunmaktaydı. Pertev Paşa, gönderdiği arzda;

“Kale-i Eğri ve ana tabi olanlar fetholunub ve ol canibin küffarı mesdud olub Erdel vilayetinden öteyi dahi bunca yıllardan beri çekülen ıstırahlardan inşallah halas olunduğundan gayri saadetli padişah hazretlerine ve asker-i İslam'a dahi evladur ve Sigetvar kalesi memleketimizin kenarıdır beylerine nazar olunub kuvvet verilince eyyam-ı saadetlerine her zamanda kapusun açdırmayub inşallah ol dahi fetholunur şöyle ki kim evvel Sigetvar'a düşülüb bu yıl-ı mübarek kadem-i şerifleri ile Eğri caniblerine varılmak vilayet-i Erdel kavgasından halas olunmayub yıllarca dükenmez azim seferler ve işler lazım olur²⁴⁶”

²⁴⁴ Radovan Samarçič, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, s. 112-113.

²⁴⁵ Eğri Kalesi de tıpkı Sigetvar Kalesi gibi eşkıyaların toplandığı bir yerdi. Eğri Kalesi ile ilgili serhad beylerine yazılan emirlerde eşkıyalara dikkat edilmesi konusunda sık sık ikazlar bulunmaktaydı. Bak: *Mühimme 3*, Hüküm: Hüküm: 103, *Mühimme 4*, Hüküm: 1730.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 9-a;

²⁴⁶ TSMA, E. 1421.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 8.

Pertev Paşa bu görüşlerine ilaveten Boğdan ve Eflak halkının mütemadiyen kaçarak memleketlerine gittiklerini bildirmişti²⁴⁷. Pertev Paşa'nın bu görüşlerini destekler nitelikte ki Temeşvar Beyi Hasan'ın gönderdiği arzda²⁴⁸; “*Padişahın İskit (Sigetvar) kalesini alacağını haber aldığını haber alındığını hâlbuki bu kale sancakbeyleri tarafından düşürülebileceği bu yüzden Eğri kalesinin fethinin diğer kalelerin düşmesine intac edeceğini*” belirtmişti.

Serhat beylerinden gelen arzlar, Erdel Kralı İstefan ve vüzeranın çoğunun isteği üzerine Eğri Kalesi üzerine gidilmeye karar verildi. Bu sebeple Varadin nehri üzerine köprü kurulması emredildi²⁴⁹. Ayrıca, Karaman Beğlerbeğisi Süleyman Bey, Budun muhafazası için ileri gönderildi. Kurulan köprünün üzerinden ordunun büyük çoğunluğu geçmiş ve Yanık ile Komarom kaleleri üzerine akın yapılması için bir grup asker görevlendirilmişken Şikloş'tan gelen haberler üzerine bu karardan vazgeçildi²⁵⁰.

Kont Nikola Miklos Zriny, Şikloş'ta Kanuni Sultan Süleyman'ın çaşnigir ağalığında da bulunmuş olan Tırhala Sancakbeyi Mehmed'i ansızın ele geçirip, oğluyla birlikte öldürmüş, ordugahını yağma etmiş ve yalnız gümüş olarak 17.000 dukalık parayı ve büyük meblağlar tutan ganimetleri alıp götürmüştü²⁵¹. Zaten öteden beri serhad beyleri Zriny'ye karşı önlem alınması gerektiğini bildiriyorlardı²⁵². Ayrıca Estergon Kalesi'nde ki yeniçeriler ve deliler tarafından ele geçirilen esirler tarafından verilen bilgilerde Zriny'nin Sigetvar Kalesine yığınak yaptığını söylemeleriyle Kanuni Sultan Süleyman da “*cümleden mukaddem bunu söndürmek ehemdir*”²⁵³, diye ferman edince, ordunun istikameti Sigetvar kalesi tarafına doğru çevrildi.

Öncelikle Volkovar civarında Tuna nehre üzerinde köprü kurulması kararlaştırıldı. Ancak Tuna nehrinin yağın yağmurlardan dolayı kabarması ile yapılan bu köprü yıkıldı. Bu köprünün yıkılması üzerine Zilhicce ayının 11. günü (29 Haziran) Drava nehri üzerinde Ösek kalesi yakınlarında Yeniçeri Ağası Ali Ağa'ya köprü

²⁴⁷ TSMA, E. 2359.

²⁴⁸ TSMA, E. 5473/2

²⁴⁹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'-i Sigetvar*, V. 9-b.

²⁵⁰ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 22-23.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1770.

²⁵¹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 9-b.; Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 23.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1771.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 345.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 412.

²⁵² TSMA E. 5473. Bosna valisi Hamza'nın arzı ; 2000 süvari 3000 piyade ve 18 topla Sigetvar'a giren Zırnıkoğlu'nun hareketi hakkında malumatı varsa da maiyetinde 70 sipahi ve 185 kişiden başka kuvvet bulunmadığına dair arızası.

²⁵³ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 11-a.; Tayyib Gökbilgin, “Sigetvar Seferi”, s. 12-13.

yapılması emredildi²⁵⁴. On yedi gün sonra köprü yapıldı. Yüz on sekiz tane geminin birbirine bağlanması ile yapılan bu köprüden 200.000 sipahi ve 12.000 yeniçeri geçerken Kocaeli Sancakbeyi Ali Portuk Bey²⁵⁵ erzak ve mühimmat dolu gemilerle emredilen mahale ulaştı²⁵⁶.

Kanuni Sultan Süleyman köprüden geçildikten sonra memleketi yağma etmeyi, köyleri yakmayı şiddetle men etti. Ancak bazı askerler bu emre itaat etmeyerek bazı köyleri talan ederek ateşe verdiler. Bunu duyan Kanuni Sultan Süleyman hiddetlenerek kapıcı-başı Gülâbi Ağa'ya yüz kapıcıya emir vererek ordu içerisinde düzensizlik çıkartanları ve köyleri ateşe veren yağmacıları hepsinin cürüm işledikleri mahallerde asılmasını; Sokollu Mehmed Paşa'ya da çavuşlar vasıtasıyla bu yağmacıların idam edilmelerine itina etmesini emretti. Verilen emir gereğince suçları sabit görülenler idam olundu.

Kale muhasara topları Mohaç iskelesine çıkarılarak burada bulunan Anadolu Beylerbeyi Zal Mahmud Paşa tarafından 90.000 kişilik kuvvet ile mandalarla Sigetvar kalesine ulaştırılması emrolundu. Bu toplar arasında, Kaçıyaner topu da bulunmaktaydı²⁵⁷. Bu topa Kaçıyaner topu denmesinin sebebi ise şudur. 1537 yılında Katzianer adındaki Avusturya generali emrindeki kuvvetlerle Belgrad'ın batısındaki Osmanlı topraklarına saldırmıştı. O bölgedeki Osmanlı kuvvetleri bu düşmanı büyük bir yenilgiye uğratmışlardı. Osmanlı kuvvetlerinin ele geçirdikleri ganimetler arasında bulunup da çapı ve uzunluğuyla dikkati çeken bir muhasara topunun, Osmanlılar tarafından örnek tutularak seri halinde imal edilip çoğaltıldığı ve Sigetvar seferinde Osmanlı ordusunda “Kaçıyaner Topu” adı altında kullanılan toplardan anlaşılmaktadır.

Büyük muhasara topları Sigetvar tarafına gönderildikten sonra ordu ilk önce Macaristan'ın en güneyinde, Hırvatistan sınırında, Mohaç ile Ösek arasında yer alan

²⁵⁴ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 9-a/10-b.; Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 22-23.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 70.; Solakzade, *Tarih*, C.II, s. 299.

²⁵⁵ Ali Portuk Bey; Hammer'in *Osmanlı Devleti Tarihi* (s. 1771) isimli eserinde eski Rodos Sancakbeyi ve Karlı-İli Sancakbeyi, Tayyib Gökbilgin'in Sigetvar Seferi (s. 12) isimli eserlerinde de Rodos Sancakbeyi olarak gösterilmiştir. İsmail Hami Danişmend'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*'nde ise Karlı-İli Sancakbeyi olarak geçmiştir. Ancak, 5 numaralı Mühimme Defterinin 1788, 1796, 1806, 1828, 1896 ve 1897 numaralı hükümlerinde Kocaeli Sancakbeyi olarak gösterilmiştir. Bu belgelerin ışığında Ali Portuk Bey'in bu sefer esnasında Rodos ya da Karlı-ili Sancakbeyi olması ihtimal dışıdır.

²⁵⁶ Ali Portuk Bey'in getirdiği bu gemilerden birisi bizzat Kanuni Sultan Süleyman için İstanbul'dan gönderilmişti. Bu kayık Tuna nehrinden geçerken o tarihte Rusçuk kadısı olan Tezkiret'üş-Şuara müellifi meşhur Aşık Çelebi'ye Kanuni Sultan Süleyman'ın kayığına karşılaması söylenmiş o da; “*Birkaç tahtayı ta'zimden ne şeref hasıl olur*” diye cevap verdiğinden dolayı kadılıktan azlonulmuştu. Atayi, *Hada'ik'ül-Haka'ik fi tekmiyet'üş-Şakayık*, (Yay. Haz. Abdülkadir Özcan), s. 163.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 17.

²⁵⁷ Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 280-281.; Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Ankara, 1988, s. 71-72.; Tayyib Gökbilgin, *Sigetvar Seferi*, s. 13.

Sikloş kalesi civarına vasil oldu. Kalenin etrafı bu sıralarda yağan yağmurlardan dolayı bataklık haline gelmesi ve Peçuy Sancakbeyi İskender Bey'in burada geceleme tehlikelidir demesi üzerine burada fazla kalınmadı²⁵⁸. Kanuni Sultan Süleyman'ın otağ-ı Sikloş ile Peçuy arasında Harsany mevkiinde yüksek bir tepeye kuruldu.

B- Budin Beylerbeyi Arslan Paşa'nın İdamı

Budin beylerbeyi Arslan Paşa “*Yahyalılar*” denilen Yahya Paşa sülalesindendir. Bu aileye ismini veren Yahya Paşa Fatih Sultan Mehmed döneminde Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliklerinde bulunmuş ve vezirlik yapmış bir kişidir. Yahya Paşa'nın: Bâli, Mehmed ve Ahmed isimlerinde üç oğlu bulunmaktaydı. En büyükleri olan Bâli Paşa ki Mohaç zaferinde önemli yararlılıklar göstermesiyle meşhurdur²⁵⁹. Ortanca oğlu Mehmed Paşa ise Arslan Paşa'nın babasıdır ve meşhur Vertizo muharebesinin kazanan paşadır²⁶⁰. Küçük oğlu Ahmed Bey ise İnebahtı Sancakbeyliği'nde bulunmuştur. Hammer bunlardan başka dördüncü kardeşlerinin de bulunduğunu bildirirse de bu dördüncü kardeşin adını vermez²⁶¹.

Arslan Paşa Budin Beylerbeyi olana kadar uzun süre serhad bölgesinde bulunmuş ve önemli yararlılıklar göstermiştir. Şöhretini ise on dört bin kişilik Avusturya kuvvetini bozguna uğratarak Füle'ki ele geçirmesi ile kazanmıştır²⁶². Arslan Paşa'nın muharebelerdeki yararlılıklarından başka Budin Eyaletinde güherçile üretimi, baruthane tesisi, vergiler ve mukataalar hakkında yaptığı çalışmalar da birçok hizmette bulunmuştur. Ancak bazı aykırı hareketlerde bulunması nedeniyle “mecnun ve divane” gibi sıfatlara müstahak olmuştur.

Arslan Paşa'nın bu kadar şöhretli olması sebebiyle onu çekemeyenler de olmuştur. Arslan Paşa'nın idamı hakkında birkaç sebep bulunmaktadır.

Ordunun İstanbul'dan hareketini haber alınca Kanuni Sultan Süleyman gelmeden evvel hiçbir emir almadan kendi başına kaleler fethedip müstakbel harekâtı kolaylaştırmak sevdasına kapılan Arsan Paşa, 9000 asker ve 4 topla Budin'den hareket edip Avusturyalıların elinde bulunan “Palota Kalesini” on gün boyunca muhasara

²⁵⁸ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 291.

²⁵⁹ Bâli Paşa'nın Mohaç zaferindeki durumu için bu çalışmanın ilgili kısmına bakınız.

²⁶⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 346.

²⁶¹ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1771–1772.

²⁶² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 496.

etmiş Thury adlı kale komutanının bu akını püskürtmesi ve Kont Eck Von Salm kumandasında gelen imparatorluk kuvvetlerinin yaklaşmakta olduğunun haber alınmasıyla iki ateş arasında kalmamak için Arslan Paşa kuşatmayı kaldırıp Budin’e dönmüştü²⁶³. Bu geri çekilmeden faydalanan Kont Von Eck Salm kumandasındaki ordu Osmanlı hakimiyetinde bulunan Tata ve Veszprim kasabaları üzerine gece baskınları yapıp buraları yakıp yıktı. Hatta Avusturya kuvvetleri o derece ileri gitmişlerdi ki Osmanlı hakimiyetinde sırasında hiçbir zarara uğramayan büyük ve tarihi Weszprim kilisesini küle çevirmişlerdi.

Arslan Paşa, bu mağlubiyetin üzerine sınır bölgesinde Avusturya kuvvetleri mevcut olmasına rağmen kendi kuvvetlerini Budin’de bırakarak Kanuni Sultan Süleyman’ın yanına Harsany bölgesinde kurulan otağına bazı maruzatta bulunmak bahanesiyle geldi. Arslan Paşa’nın bu hareketi idamı için aleyhinde bulunan kişilere fırsat verdi.

Tata ve Veszprim’in ahvalini duyan Kanuni Sultan Süleyman Arslan Paşaya çok kızmıştı. Bu sebeple Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa’ya “*Budin Beylerbeyisi ile ittiüğünüz hünerler nice tedbir-ü tedariktir*” demiştir²⁶⁴. Bunun üzerine Sokollu Mehmed Paşa, “*ma tekaddemden yararlılık ile namdâr bulunmuş kişidir. Umulan bu değildi. Ferman Efendüm Hazretlerininindir.*” Diye cevap verdi. Kanuni Sultan Süleyman’da daha önceden Arslan Paşa’nın Sokollu Mehmed Paşa aleyhine yazdığı bir mektubu Vezir-i Âzamına vererek “*okuyup ihrak edesin benim saltanatum senin egnündedir, ana leke kondurmak isteyen vücut-ı nâ-pâki sahife-i alemde gidiüb cezası virilmek gerekdir. Emrümü yerine getiresin*”²⁶⁵.” Diyerek o gizli mektubu yaktırmış ve öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine 15 kişilik bir maiyetle gelen Arslan paşa idam edilip malları da müsadere edildi. Arslan Paşa’nın idamından sonra Budin Beylerbeyliği vezir-i azamın kardeşi Bosna Sancakbeyi Mustafa Paşa’ya verildi. Sokollu Mehmed Paşa’nın bu hareketi Arslan Paşa’nın idamında şahsi çıkarların olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

²⁶³ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ül- Ahbar*, V. 16-a.

²⁶⁴ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 25.

²⁶⁵ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 26.; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ül Ahbar*, V. 16-a; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sığatvar*, V. 15-a. ; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 73.; Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 292.

Arslan Paşa'nın bu hüznü sonundan sonra sefer ile ilgili konulara ağırlık verildi. Karaman beylerbeyi, Budin muhafazasına ve İstolni-Belgrad'ı korumakla görevlendirildi. Rumeli Beylerbeyi Şemsi Ahmed Paşa bu menzilde önden giderek kaleyi kuşatmakla görevlendirildi. Metris kurulacak yerleri görmek için Tuna Kaptanı Ali Portuk Bey ile Pojega Sancak beyi Nasuh Bey beraberinde görevlendirildiler.

17 Muharrem (4 Ağustos) günü Harsany mevkiinden hareket edilerek batılı kaynaklarda Pecs denilen Peçuy'a gelindi. Bu menzil Sigetvar Kalesine varılmadan önceki son menzil olduğundan Kanuni Sultan Süleyman gösterişli bir merasimle Peçuy'a girdi²⁶⁶. Bu merasimde Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa takımı yürümüş, askerler iki sıra dizilip Kanuni Sultan Süleyman'ı selamlamış, alay sancağının altında hafızlar "Sure-i Fetih" okurlarken ilerleyen Kanuni Sultan Süleyman'ın arabasını atla giden vezirler sağdan ve soldan ve arkadan muhteşem maiyetlerle takip etmişlerdir. Burada bir gece konaklanmış ve askerlerin yoklaması yapılmıştır²⁶⁷.

C- Ordunun Sigetvar Kalesine Ulaşması

Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'a varış tarihi olarak Osmanlı kaynaklarında farklı bilgiler verilmektedir. Feridun Ahmed Bey 22 Muharrem²⁶⁸, Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi 21 Muharrem²⁶⁹, Gelibolulu Mustafa Âli 20 Muharrem²⁷⁰ ile Peçevi 20 Muharrem²⁷¹, Müneccimbaşı 22 Muharrem²⁷², Solakzade de aynı şekilde 22 Muharrem²⁷³ tarihlerini verirler. Müellifi belli olmayan Heft Dâstân isimli eserde de 22 Muharrem²⁷⁴ olarak belirtilir.

Seferde bulunan ve bu seferle ilgili oldukça geniş bilgi veren Selânikî ise Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'a gelişini geniş bir biçimde anlatmasına rağmen tarih vermemesi şaşırtıcıdır. Bu müelliflerin verdikleri tarihler farklı olduğu gibi miladi karşılık olarak verdikleri tarihler de yanlıştır. Tarihi 22 muharrem olarak

²⁶⁶ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 18-a.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 15-a. Peçevi, *Tarih*, C.I, s. 293.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 27-28.

²⁶⁷ Kamil Kepeci Tasnifi (Kısaltma: KKT), *Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri*, Defter No: 294.; KKT., *Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri*, Defter No: 297.; KKT., *Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri*, Defter No: 299.; MAD, Defter No: 26.

²⁶⁸ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 20-b.

²⁶⁹ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 17-b.

²⁷⁰ Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 25.

²⁷¹ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 293.

²⁷² Müneccimbaşı, *Tarih*, C.II, s. 586.

²⁷³ Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 299.

²⁷⁴ Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 96.

belirten Feridun Ahmed ve Solakzade miladi olarak 5 Ağustos’u gösterirler. Hâlbuki 22 Muharrem miladi olarak 9 Ağustos tarihine denk düşmektedir.

Peçevi’nin vermiş olduğu 20 Muharrem tarihi de 7 Ağustos’a mukabildir. Ancak o da eserinde miladi karşılığı 5 Ağustos olarak göstermiştir. Burada Kanuni Sultan Süleyman’ın Sigetvar’a geliş tarihi olarak Feridun Ahmed Bey’in 22 Muharrem tarihini miladi yanlışlığı düzelterek kabul etmek gerekir. Çünkü, Feridun Ahmed Bey, bu seferde bulunmuştur. Bu seferde bulunan ve tafsilatlı bilgi veren Selânikî bu konu ile ilgili bilgi vermediğinden dolayı kıyaslama da yapılamamaktadır.

D- Sigetvar Kalesi’nin Durumu

1420 ile 1440 tarihleri arasında Szigeti Ailesi tarafından inşa edilen Sigetvar kalesinin dört bir tarafı Almas Nehri ile bataklık ve sazlıklarla kuşatılmıştı. “*Ada Kalesi*” anlamına gelen Sigetvar, (Macarca Sziget, Almanca, Sigeth) kale, eski şehir ve yeni şehir olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı. Her kısmı birbirine köprüler ile bağlı bulunmaktaydı. Kale denilen bölümde bir de iç kale bulunmaktaydı²⁷⁵. Evliya Çelebi, doğuya açılan ve kemerinin üzerinde bir saat bulunan Peçuy (Peç) kapısı, Bobofça kapısı ve Şiklofça kapısı bulunduğunu belirtirken, Jozsef Molnar ise kalenin tek kapısı bulunduğunu belirtir²⁷⁶.

Fetih sırasında Peçevi; “kale duvarlarında dolma aralarını doldurmak ve örtmek için toprak ve çöpler konulmuş idi ki, bunlara isabet eden top mermisine istihkâm vazifesi görüyordu ve toplar bir şey yapamıyordu. Yine bunun üzerine kâfirler toprak doldurarak ve iç yüzünden çatma kırışlar ile istihkâm yaparak fırsat bekler ve fazla lüzum görmedikçe top tüfek atmazlardı diye bildirir²⁷⁷”. Sigetvar Kalesi’nin diğer

²⁷⁵ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ül-Ahbâr*, V. 18-b (Bak: Sigetvar Kalesi’nin minyatürü); Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 15-b/16-a.; Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 28, “ Selânikî eserinde kalenin müstahkem bir görünümü olmasından dolayı “ *Ey bâri hüda buna insan niçe zafer bula diyü insanın akl deng ü hayran kalur*” diyerek hayretini belirtmişti.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 21, 25.; Gelibolulu Mustafa Âli, kalenin duvarlarının uzunluğunun 12 zira’ ve kalınlığının ise 5 zira’ olduğunu bildiriyor.; Feridun Ahmed Bey, *Münşe’at*, c.II, s. 469; Kanuni Sultan Süleyman’ın vefatı üzerine Sultan Selim’in cülusu münasebetiyle gönderilen nâmede: “ *Memâlik-i Mahrusamız kenarlarında karip Hristiyan kalelerinden Sigetvar dimekle iştihar bulmuş birbirlerine muttasıl dört kale-i hasin... denmiştir.*; Ogier Ghiselin De Busbecq, *Türkiye’yi Böyle Gördüm*, s. 112.; Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristanı’nda Kentler ve Kaleler*, s. 62.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 412.; Radovan Samarçiş, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, s. 136.; Fevzi Kurtoglu, “Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün/Bugün/Yarın*, İstanbul, 1987, s. 51-52.’den naklen; TSMA, 14-4842.

²⁷⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 6, s. 711.; Jozsef Molnar, *Macaristan’da Türk Anıtları*, Ankara, 1973, s. 21.

²⁷⁷ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 293-294.; Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristanı’nda Kentler ve Kaleler*, s. 60-61.

kalelere nazaran zorluğu etrafının tamamının su ile çevrilmiş olmasıydı. Günümüzde bu kaleden sadece ortada ki büyük kısmı mevcuttur²⁷⁸.

Sigetvar kalesinin komutanlığını Osmanlı kaynaklarında Zırnikoğlu olarak geçen Kont Mikloş Zrinyi yapıyordu²⁷⁹. Mikloş Zrinyi'nin emrinde Macar, Hırvat ve Avusturya kuvvetleri de bulunmaktaydı²⁸⁰. Osmanlı ordusunun Sigetvar kalesi önüne gelirken göstermiş olduğu debdebe ve ihtişama karşılık Mikloş Zrinyi de istihkâmların ortasına büyük bir haç diktirmiş, bazı kalelerin üzerlerini kırmızı atlas ile döşetmiş ve bazı yerlerin de üzerlerini kalay, teneke ve tahta ile kaplayarak kendi ihtişamını Kanuni Sultan Süleyman'a göstermek istemişti. Ayrıca Miklos Zrinyi, Kanuni Sultan Süleyman'ın otağı Similehov'a kurulurken büyük bir top atarak Kanuni Sultan Süleyman'a karşı mukabelede bulunmuştu²⁸¹.

IV- OSMANLI ORDUSUNUN SİGETVAR KALESİNİ KUŞATMASI VE MUHASARANIN BAŞLAMASI

Kanuni Sultan Süleyman'ın otağı²⁸², kaleye karşı hâkim aynı zamanda kaleden atılacak top atışlarının da isabet edemeyeceği ve şehrin kuzeyinde bulunan “*Similehov*” tepesine kuruldu. Kanuni Sultan Süleyman'ın otağının burada kurulmasının bir sebebi de 1556 yılında Hadım Ali Paşa'nın bu kaleyi muhasara ettiği sırada top ateşinin tesirinde kalmasından dolayı başarısız olmasındandır. Bu seferde bu hataya düşülmeyerek Kanuni Sultan Süleyman'ın otağı “*Similehov*” tepesine kuruldu.

Kanuni Sultan Süleyman Peçuy'dan hareket edilmeden evvel Üçüncü vezir Ferhad Paşa ile Anadolu Beylerbeyisi Zal Mahmud Paşa'yı 90.000 asker ile önden göndererek kaleyi bir taraftan kuşatmasını emretmişti.

²⁷⁸ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Romanya- Macaristan I*, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s. 236-238.; Bak: Sigetvar Kalesi'nin günümüzde kalan bölümü.

²⁷⁹ Mikloş Zrinyi'nin, Kanuni Sultan Süleyman gibi büyük bir hükümdara karşı son nefesine kadar yaptığı savunma o kadar şöhret bulmuştu ki asırlarca unutulmamıştı. Hatta XX. Yüzyılın başlarında 2 Avusturya-Macaristan kruvazörüne “Zrinyi” ve “Sigetvar” isimleri verilmişti. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, C. 4, İstanbul, 1983, s. 228.

²⁸⁰ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 28.; Batılı kaynaklar, Zrinyi'nin 2500 kişilik bir kuvvet bulunduğunu bildirirler. Bak: Susan R. Boettcher, “German Orientalism in the Age of Confessional Consolidation: Jacob Andreade's Thirteen Sermon's on the Turk”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24:2 (2004) s. 1

²⁸¹ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 29.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1174.; Radovan Samarçiş, *Dünyayı Elinde Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, s. 138.

²⁸² Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi'nde Similehov tepesi üzerine kurulan Otağ-ı Hümayunu 7 direkli ve oldukça büyüktü. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara, 1988, s.120.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 97.

Osmanlı ordusunun sağ kolunu üçüncü vezir Ferhad Paşa ile Anadolu Beylerbeyi Zal Mahmud Paşa kumanda ediyordu. Yeniçeri Ağası ile Kocaeli Sancakbeyi Ali Portuk Bey, ordunun merkezini işgal ediyorlardı ki bunların emrinde bütün serhad beyleri bulunmaktaydı. Bu serhad beylerinden Pojega Sancakbeyi Nasuh Beyin emrinde 18 tane büyük kale muhasarasında kullanılan top ile kaçyaner topları ve 200 adet darbuzen tipi top bulunmaktaydı²⁸³. Ordunun sol kolunda ise beşinci vezir İsfendiyaroglu Mustafa Paşa ile kardeşi ve Rumeli Beylerbeyi Şemsi Ahmed Paşa yer almıştı²⁸⁴. Erzurum Beylerbeyi Dulkadir oğlu Mehmet Han²⁸⁵ da ordunun gerisini korumakla görevlendirilerek Riga (Rikse) ırmağı adlı bataklık ve gölün ötesine geçmeye tayin olundu.

A- Eski Sigetvar Şehrini Ele Geçirilmesi

Yukarıda izah edildiği üzere Sigetvar kalesi iç içe iki kaleden mürekkep olan kale, yeni şehir ve eski şehir olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı. Yine anlatıldığı üzere Pojega Sancakbeyi Nasuh Bey'in elinde bulunan 18 büyük muhasara topu, Kaçyaner topları ve 200 adet darbuzen topu ile kaleyi döğmeye başlamıştı.

Mikloş Zrinyi açılan bu yoğun ateşte 600 askerini kaybetti. Kuşatmanın 4. günü askerlerinin daha fazla kayıp vermemesi için eski Sigetvar şehrini boşaltmak zorunda kaldı²⁸⁶. Mikloş Zrinyi'nin emri üzerine burada bulunan askerler eski Sigetvar şehrini terk ettiler. Askerler eski şehirden çekilirlerken burayı ateşe verdiler (26 Muharrem / 13 Ağustos).

²⁸³ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 18-a/18-b. ; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 21-22.

²⁸⁴ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 18-a/21-b.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 18-a/18-b.; Selânîkî, *Tarih*, C. I, s. 29-30.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 21-22.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1773-1774.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 299-300.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.II, s. 349-350.; Fevzi Kurtoğlu, *Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları*, s. 51-52.

²⁸⁵ Mehmed Han, Gelibolulu Mustafa Âli'nin eserinde Köstendil Sancakbeyi olarak gösterilmiştir. Bak. S. 23.

²⁸⁶ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 21-b.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 18-b/19-a.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 26-27.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 412.; *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 350.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1774.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 300.; Peçevi, *Tarih*, C: I, s. 293. Hem Solakzade'nin Hem de Peçevi'nin eserlerinde kuşatmanın 6. günü olarak geçmektedir. Fevzi Kurtoğlu, *Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları*, s. 51.

B- Yeni Sigetvar Şehrinin Ele Geçirilmesi

Eski Sigetvar şehrinin ele geçirilmesinden sonra Osmanlı ordusu daha rahat hareket etme imkanı buldu.

Eski Sigetvar kalesinin ele geçirilmesi ile buralara Osmanlı ordusu konmuş ve diğer kaleleri sıkıştırmak için gerekli hazırlıklara başlamıştı. Öncelikle yeniçeriler, Rumeli ve Anadolu beylerbeyi askerleri kalelerin etrafını çevreleyen Almas Nehrinin kale ile bağlantısını kestiler. Daha sonra büyük sepetler ve torbaların içerisine toprak koyarak eski Sigetvar şehri ile yeni Sigetvar şehri arasında bulunan bataklığı kuruttular²⁸⁷. Bu suretle kaleye doğru sağlam bir yol oluşturdular. Daha sonra bu yol üzerine toprak kurularak kaleyi döğmeye başladılar. Öncelikle Rumeli askerleri 26 Muharrem/ 13 Ağustos günü kaleye hücum etmişler ancak yoğun top ateşine karşılık vermeleri üzerine 27 Muharrem/ 14 ağustos günü hem Rumeli hem de Anadolu kuvvetlerinin yoğun top ateşi ve hücumu ile eski Sigetvar kalesi de ele geçirildi (27 Muharrem²⁸⁸/14 Ağustos).

Eski Sigetvar şehrinin ele geçirilmesinden sonra yeni Sigetvar şehrinin de ele geçirilmesi ile bu kalenin alınmasında yararlılıkları görülenlerin timarlarına terakki verilmiştir²⁸⁹.

C- Sigetvar Kalesine yapılan 1. ve 2. hücum

Osmanlı kaynaklarında yapılan umumi hücumla yürüyüş adı verilmektedir. Eski kalenin ve yeni kalenin ele geçirilmesinde dikkat edilirse sadece yeniçeriler, Anadolu ve Rumeli kuvvetleri kullanılmıştır. Diğer kuvvetler ise taze birlikler olarak bekletilmiştir. Çünkü eski ve yeni kalelerin ele geçirilmesi, iç kale alınmadığı sürece bir anlam ifade etmemekteydi. İşte bu yüzden bekletilen taze kuvvetler umumi hücumda faydalanılmış ve kalenin merkezi konumundaki iç kalenin ele geçirilmesinde kullanılmıştır.

2 Safer/19 Ağustos günü kaleye ilk umumi hücum gerçekleştirilmiş ancak bu yürüyüşün püskürtülmesi ile neticesiz kalmıştır.

²⁸⁷ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 23-a/23-b.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 30.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 99-100.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 19-b.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1774.

²⁸⁸ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 19-b; bu eserde kalenin fetih tarihi 29 Muharrem/16 Ağustos olarak geçmektedir.

²⁸⁹ Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 100-101.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 20-b.

İlk yürüyüşün başarısız olmasının ardından 3 gün sonra 12 Safer/29 Ağustos günü kaleye ikinci umumi yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman hasta olmasına rağmen bu gün atına binip ordusuna hücum emrini vermiştir. Bu ikinci hücum daha etkili olmuş ancak bu yürüyüşte etkisiz kalmış her iki tarafta da birçok kayıp vermiştir. Hatta bu hücumda Vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa da ölüm tehlikesi geçirmiş kaleden atılan bir darbuzen topunun güllesi vezir-i azamın üzerine düşecekken vezir-i azamın kâtibi ve meşhur müellif Feridun Ahmed Bey'in kolundan tutup çekmesi üzerine bu gülleden kurtulmuştu²⁹⁰. Kanuni Sultan Süleyman bu durumu haber alınca hasta yatağından Vezir-i Azâmına şu hatt-ı hümayunu göndermişti.

*“zinhar ve zinhar meterislere ve yürüyüşe varmana rızam yoktur.
Anda olan serdarların ve asâkir-i islamın lazım u mühim olan esbabı darb
u harbun tedarük idüp, hüsn-i re'y ü tedbirde yek-dil ü yek-cihet olasız bu
kal'a dahi benim yüreğimi yakmuştur dilerüm hakdan ateşlerde yana.
Diyerek Katibün Feridun'a dergâh-ı muallâm müteferrakalığın virdüm²⁹¹”*

Osmanlı ordusu tarafında yeniçeri kethüdası, sağ bölük kâtibi ve zaim Ali Bey adındaki kişiler yaralanmıştı²⁹². Züema zümresinden Nasuh Bey²⁹³ adındaki bir zaim kaleye Osmanlı sancağını dikmiş ancak hemen öldürülmüştür.

Osmanlı kuvvetleri kaleye bütün güçleri ile saldırmalarına rağmen hala dış ve iç kaleyi ele geçirememişlerdi. Her türlü çalışma yapılmaktaydı. Bu sebeple Kanuni Sultan Süleyman, Kale komutanı Kont Mikloş Zrinyi'ye kaleyi teslim ettiği zaman bütün Hırvatistan topraklarının hâkimiyetini vereceğini bildiriyordu. Ayrıca, vezir-i azamın sır katibi Feridun Ahmed Bey'e, tercüman İbrahim Bey'e ve kethüda Lala Mustafa Paşa'ya Almanca, Macarca ve Hırvatça mektuplar yazdırılarak oklarla kalenin içerisine atıldı. Bu mektuplarda, eğer kale teslim olursa ya da kuşatma

²⁹⁰ Tayyib Gökbilgin, “Mehmed Paşa, Tavi”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, 1972, s. 598.

²⁹¹ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 27-b/28-a.; Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 30.; Atâyi'nin *Tekmilat'üş-Şakayık* (s. 336) isimli eserinde bu hatt-ı hümayun şöyledir. “*Min ba'ad sen kendin ol asl ma'rekeye varmayub umur-ı din-ü devlet ve nizam-ı adl-u intizam-ı saltanat bâbında kaim-u daim olasın. Ve nur-i Didem Selim Hanımı ve asâkir-i İslamı seni hüdaya ısmarladım.*”; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 114–116.

²⁹² Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 19-b; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 25-b.

²⁹³ Burada bahsi geçen Nasuh Bey, Pojega Sancakbeyi olan Nasuh Bey değildir. Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 19-b.

esnasında Osmanlı kuvvetlerinin kaleyi ele geçirmesine yardımcı olunursa yardım eden kişilere türlü türlü vaatlerde bulunuluyordu²⁹⁴.

Yapılan vaatlerin yanında kale komutanı Mikloş Zrinyi'nin oğlu öldürülmekle tehdit edildi. Avusturya kralı tarafından Mikloş Zrinyi'ye yardım etmek amacıyla gönderilen bir müfreze Osmanlı kuvvetleri tarafından yakalanarak esir edilmişti. Yakalanan esirlerin arasında Zrinyi'nin oğlunun alemdarı ve trompetçisi de bulunmaktaydı. Bu esirler kalenin yanına getirilerek alemdara bayrağını açmasını, trompetçisine de zafer şarkısını söylemesi istendi²⁹⁵. Ancak Mikloş Zrinyi'ye karşı yapılan bu tehdit de başarısız oldu. Mikloş Zrinyi oğlunu esir edilenler içerisinde görmediğinden kaleyi savunmaya devam etti.

D- Pertev Paşa'nın Göle (Gyula) Kalesini Fethi

Yukarıda izah edildiği üzere Pertev Paşa, ordu İstanbul'dan ayrılmadan evvel Göle kalesini fethetmek üzere gönderilmişti. Bu kale 1529 Viyana seferinde fethedilip sonradan Almanlarca geri alınan kaledir. Göle (Gyula) kalesi, Osmanlı kaynaklarında *Yanikkale*, Alman kaynaklarında Raab şeklinde geçmektedir. Viyana Budapeşte yolunun ortasındadır ve kaleyi elde bulunduran taraf, Macaristan topraklarının önemli bir kısmını elde tutar. Sigetvar kalesinde olduğu gibi bu kalenin de etrafı su ile çevriliydi.

Evliya Çelebi Göle Kalesini anlatırken "... kırlık, çöl bir yerde kurulmuş olup etrafı bataklık ve çataklıktır. Hiçbir taraftan engeli yoktur. Kerş nehri batağı içinde büyük bir kaledir. Kerş nehri, ta Erdel vilayetlerinden, Siçevâr kalesi ve Litan dağlarından toplanıp gelerek, Yanova kalesi hendeklerinden ve şehir içinden akıp gider. Göle kalesi etrafını sulayarak büyük ve bataklık göl olur. Göle kalesinin iç hisarı tamamen tuğla, rıhtım ve kâgir yapıdır. Kale kırk arşın yüksekliğindedir. Kalede

²⁹⁴ Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 32-33.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1774.; Radovan Samarçiş, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, s. 140.; Osmanlı tarihinde kale kuşatması esnasında kaleyi içeriden fethetmek için ajanlar elde edilmesi ya da Sigetvar kalesi kuşatması sırasında yapıldığı gibi kalede savaşılan askerlerin arasında ayrılık çıkartacak manevralar düzenlenmesine sıkça rastlanır. Mesela; yine Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleştirilen Rodos Kalesinin fethinde de buna benzer durumlar söz konusu olmuştur. Rodos şövalyelerinden *D'amaral* adındaki bir şövalye ajan olarak kullanılmış ve kalenin ele geçirilmesinde yararlanılmış ancak durumun fark edilmesiyle Rodos Şövalyeleri tarafından hemen öldürülmüştür. Bak: Fairfax Downey, *Kanuni Sultan Süleyman*, (Terc. Enis Behiç Koryürek), İstanbul, 1975, s. 58-60.

²⁹⁵ Selânikî, *Tarih*, C.I,s. 32.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C:VI, s. 1774.

askerin ihtiyacını karşılamak üzere erzak depolanır. Darı, buğday ve pirincin yanı sıra kulelerde cephane istif edilmiştir²⁹⁶.

Pertev Paşa, 17 Zilhicce/ 5 Temmuz günü ulaşmıştı. Pertev Paşa'nın maiyetinde Kırım Hanının askerleri ile Erdel Kralı Stefan Sigismund da bulunmaktaydı²⁹⁷. Kaleyi ele geçirmek için uzun süre uğraşan Pertev Paşa topraklar uzun süre kaleyi döğmüştü²⁹⁸. Ancak kaleyi bir türlü düşürmeye muvaffak olamamıştı. Varat Sancakbeyi Yahyalı Mehmed Bey'in kendi kuvvetleri ile kaleye girmesi üzerine dış kaledekiler “vire” ile yani anlaşmalı olarak dış kaleyi teslim ettiler. İç kalede bulunan kale komutanı Macar asıllı General Keretsenyi (Osmanlı kaynaklarında: Karaçinoğlu) ise kaleyi savunmaya devam etti. Fakat General Keretsenyi de daha fazla dayanamadı ve 58 gün süren kuşatma sonrası kaleyi teslim etti. (15 Safer /1 Eylül).

Fetihten sonra Göle (Gyula) Kalesi stratejik ve askeri önemi dolayısıyla bir sancak haline getirilmiş ve ertesi sene tahriri gerçekleştirilmiştir²⁹⁹.

E- Sigetvar Kalesine Üçüncü Umumi Hücum. 16 Safer (2 Eylül)

Kaleye yapılan ilk iki hücum etkili olmamış hatta ikinci hücumda veziri azam ölüm tehlikesi atlatmıştı. Bu sefer kaleye hücum için birkaç gün beklendi. Kanuni Sultan Süleyman'ın hatt-ı hümayunu mucibince kaleyi düşürebilmek için gerekli hazırlıklara başlandı.

Öncelikle kale hendeğinin doldurulabilmesi için Rumeli beylerbeyinin bulunduğu taraftaki ormandan odunlar kesilip bu hendeğe dolduruldu. Yeniçeri askerlerinin bulunduğu mevkiiden bir kule yapıp kaledekilerin hareketlerini kontrol etmek için çuvarlarla toprak ve fışkı doldurulup kaleye yakın bir yere havale yapıldı³⁰⁰.

²⁹⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, C. 7, s. 216-217.; Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristanı'nda Kentler ve Kaleler*, s. 133-134.

²⁹⁷ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 295.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 300.; Müneccimbaşı, *Tarih*, C. 2, s. 587.; Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Ankara, 2000, s. 38.

²⁹⁸ Pertev Paşa'nın elinde çok miktarda darbuzen tipinde toprak bulunmaktaydı Bak: TSMA, E. 5875. Bu sebeple Pertev Paşa kale bedenlerini yıkabilecek büyük topraklardan sadece 6 adet bacaloşka toprak bulunduğunu bu yüzden kalenin fethinin gerçekleşmediğini bildirmişti. Bu sebepten Pertev Paşa'ya 2 bacaloşka ve 1000 kantar pamuk fitili gönderilmesi hakkında Temeşvar Beylerbeyine emir verilmişti. Bak. BOA, *Mühimme*, 5 , Hüküm: 1428-1429.

²⁹⁹ Feridun Emecen, “Kanuni Sultan Süleyman Devri”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. X, s. 380.

³⁰⁰ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 26-a.; Selânikî, *Tarih*, s. 31.; Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 294.; Solakzade, *Tarih*, C.II, s. 301.; Sabri Zengin, Osmanlılarda Kale Muhasaraları Usûlü, *Osmanlılarda Kale Muhasaraları*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat

Yapılan hazırlıklar tamamlandıktan sonra kaleye hücum emri verilmişti. Kalenin yakınına yapılan havalenin üzerine yüz asker ve darbuzen topları çıkartılmış ve buradan kaledekilerin üzerlerine top atışı yapılmıştı. Bu uygulanan yeni taktik üzerine kaledekiler hayli zayıat vermişlerdi. Diğer taraftan da Rumeli ve Anadolu askerleri ile Şeyh Nureddin Efendi³⁰¹ ve müridleri kaleye hücum etmişlerdi. Ancak şiddetli yağmur yağması ile metrislerin içleri su ile dolmuş ve kaledekilerin bu odun yığınının “*grek ateşi*”³⁰² ile yakması nedeniyle bu üçüncü hücumda da başarılı olunamayarak kuşatmaya ara vermek zorunda kalınmıştır.

F- Dış kalenin fethi (20 Safer/ 6 Eylül)

Üçüncü hücumdan dört gün sonra 20 Safer/ 6 Eylül günü, bir yeniçeri bölük başısı iki gönderli bir humbara ile kaleye tırmanmış koyduğu bu humbaranın patlaması ile dış kalenin büyük bir bölümü yıkılmış ve bu gedikten içeri giren Osmanlı ordusu dış kaleyi fethetmeye muvaffak olmuştur³⁰³. Bu olay Selânikî Tarihi’nde şöyle anlatılmaktadır:

“... ve bi’l-cümle mâh-ı saferin yiğirminci günü ki penç-şenbih idi, dahve-i kübrada kanun-ı kadim üzere canibeynden tabl-ı asayiş çalınıp her kişi meterisinde yemeğin yeyüp dinlenüp abdestin alıp cenge hazırlanmakta iken bir yeniçeri bölükbaşısı meterisinde abdest alıp yoldaşlarına dir ki ben bu gice bir güzel düş gördüm şehid olurum amma bu kale fetholur. Evde kızcağızım Fatımayı bizüm odabaşı Mehmed paşaya virünüz diyü vasiyyet ider ve iki kıta gönderlü kumbara hazırlamış imiş bir köhne sınık nerdüban ile karşuda görünen mazgal deliğinden tütün çıkar çok yoldaş aldı yüreğim yanmıştır diyüp Allah onaraden görelüm nice olur diyüp nerdüban ile kumbaraları sürüp kal’a dibine vardı. Mazgal deliği altına nerdüban dayadı çıkup kumbaraya fitil takup delüğe sokduğu gibi çorbacıyı urdular düşdi

1997. Kuşatılan kalenin yanına büyükçe bir havale yapılması, Osmanlı Ordusu’nun sıkça kullandığı bir taktiktir. Rodos Kalesi’nin Fethi’nde de bu tip havaleler yapılmıştır. Bak: Celâl-zade Mustafa, *Tabakat’ül-Memâlik*, s. 70.

³⁰¹ Şeyh Nureddin Efendi; Kanuni Sultan Süleyman’ı uzun süre cihad vazifesini yerine getirmediği için eleştiren ve Kanuni Sultan Süleyman’ın bu sefere çıkmasında telkinleri ile sebep olan kişidir. Bak: Sigetvar Kalesinin Fethinin Sebepleri bölümü.

³⁰² www.wikipedia.com. “Battle of Szigetvar” ve www.answers.com “Battle of Szigetvar” dan naklen. Osmanlı kaynaklarında yalnızca Heft Dâstân’da buna benzer bilgi mevcuttur. “... Küffâr-ı hâksâr dahi bâlâ-yı hisardan naft-ı ateş-bâr ve tûfeng-i mâr-tebâr ve barut-ı bi-şûmar ve zenberek ef-i girdar ile asker-i cerrarı seng-sâr idüp kimi kârûre-i nefî ile hâk olup âb-ı şahâdet ile vücûdun pak itdi. Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 109.

³⁰³ Ramazan-zade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 20-a.; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ül-Ahbâr*, V. 23-b/24-b.; Müneccimbaş, *Tarih*, s. 587.;

şehid oldu el- hükmü lillah meğer kiseler barut ve varullar turduğu burc imiş yetişmiş kumbaradur işmediği hinde kazaullah ile filhal kıyamet misal bir azim tarraka kopdı. Burc u barunun toprağı ve ağaçları ayuka peyvaste oldu. Allahu ekber min külli şeyin içeriüden ve dışarıdan yakın bulunanlar hay meded diyü başını kurtarmak sevdasına bi hisab adem helak oldu. Ve kal'aya gedük açıldı yat u yarağıyla Allah Allah diyüb ehli tehvid koyulup lahza-i vahide de bulunan küffar makhur oldu³⁰⁴.”

G- İç Kalenin Fethi 21 Safer/ 7 Eylül

İç kalenin fethi ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Feridun Ahmed Bey³⁰⁵, Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi³⁰⁶ ve Karaçelebizade Abdülaziz Efendi³⁰⁷ iç kalenin fethini 20 Safer (6 Eylül), Selânikî³⁰⁸, Müneccimbaşı³⁰⁹ ve Selânikî'den naklen Hammer³¹⁰, 22 Safer (8 Eylül) olarak gösterirler. Peçevi³¹¹ ise iç kalenin fethinin 24 Safer olduğunu belirtmiş ve 24 Saferi de miladi gün olarak 7 Ağustos olarak göstermiştir. Ancak Peçevi'nin vermiş olduğu gün miladi olarak 7 Ağustos değil 10 Ağustos olarak tekabül eder. Burada Peçevi'nin verdiği tarih büsbütün yanlıştır. Gelibolulu Mustafa Âli³¹², kalenin fethini 4 Safer olarak göstermiştir ki bu tarih de diğer müelliflerin verdiği tarih gibi yanlıştır. Kalenin fethi ile ilgili olarak diğer kaynak ise Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan ve Sigetvar Kalesinin fethi

³⁰⁴ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 31-32.

³⁰⁵ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 29-b.

³⁰⁶ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 21-b.

³⁰⁷ Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Süleymanname*, s. 190.

³⁰⁸ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 34.

³⁰⁹ Müneccimbaşı, *Tarih*, C. I, s. 587.

³¹⁰ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1775.

³¹¹ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 295.

³¹² Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 29-30.

sırasında tutulan Rü'ûs³¹³ Defteridir. Rü'ûs Defterinde iç kalenin fethi 21 Safer olarak gösterilmiştir³¹⁴.

Dış kalenin Osmanlı ordusu tarafından ele geçirilmesinden sonra son çare olarak Mikloş Zrinyi iç kaleye çekildi. Osmanlı ordusu iç kaleyi de ele geçirmek için hazırlıklara başladı. Osmanlı ordusu iç kalenin fetih hazırlıkları ile uğraştığı sırada Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman, iç kalenin fethini göremeden öldü³¹⁵. Ancak bu durumu vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa askerinin nizamını bozmamak için kimseye duyurmadı.

Öncelikle kalenin etrafında bulunan ormandan ağaç kütükleri, çalı çırpı, tahta, odunlar toplanmış ve bunların üzerine petrol yağı dökülerek kalenin etrafına yığılmıştı³¹⁶. Akşam saatlerinde bu yığın ateşlenmiş ve iç kalenin etrafında yangın çıkartılmıştır. Bu ateş o kadar yüksek bir ısı ve ışık yaymış ki gece adeta gündüze dönmüştü. Ayrıca kalenin etrafında konuşlanan askerlere ateş yakmaları emredilmiştir³¹⁷. Kalenin etrafını çeviren nehrin başka yöne akıtılması ile Osmanlı askerleri kale bedenlerine yaklaşarak kalenin altına lağımlar açmışlar ve buradan lağımlar patlatarak kale bedenlerini yıkmışlardır³¹⁸.

Bu durum üzerine kale komutanı Mikloş Zrinyi ya ölmek ya da teslim olmak zamanının geldiğini görerek ilk yolu tercih etti. Başına kenarları altın sırmalı ve kıymeti büyük bir elmasla süslü sorguçlu bir şapka üstüne de ipekten bir elbise giyen Zrinyi, kendisini öldürecek kişinin üzerinde hiçbir şey bulamamasından yakınmaması

³¹³ *Rüûs Defteri*; Divân-ı Hümayûn'un en önemli kalemlerinden olup; vezir, beylerbeyi, sancakbeyi, mevalî, timar ve zeâmet sahipleri dışındaki bütün hizmetliler ile hazîne, evkâf ve gümrükten maaş alan her türlü devlet memurlarının tayin muamelelerinin yapıldığı ve bunlara dair kayıtların tutulduğu defterlerdir. Bak: *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Rüûs Kalemi Defterleri. Osmanlı ordusu büyük askeri harekâtları sırasında mali, idarî ve askeri işleri halledebilmek için Divân-ı Hümayûna ait çeşitli bürolar, orduyla birlikte seferlere katılır ve bunlar bu bürokratik işlemleri en seri şekilde yerine getirebilmek ve gerektiğinde müracaat etmek için gerekli defterleri de beraberlerinde götürürlerdi. BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1581, Yeniçeri Ağasına hüküm ki Boğdan'da bulunan yeniçerilerin ulufelerinin Boğdan haracından verilebilmesi için ulufe ve nafaka miktarını gösterir defteri göndermesi hakkında hüküm.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara, 1988, s. 95-97.; Feridun Emecen, "Sefere Götürülen Defterlerin Defteri", *Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul, 1991, s. 241.

³¹⁴ BOA, K.K.T. *Rüûs Defteri*, Defter No:220, s. 115.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, s. 359.; Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", s. 148.

³¹⁵ Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü ile ilgili olarak bu çalışmanın ilgili bölümünde geniş bilgi verileceğinden burada kısaca anlatılmıştır.

³¹⁶ Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 33-34.; Solakzade. *Tarih*, C. II, s. 301.; Karaçelebizade, *Süleymanname*, s. 188-189.

³¹⁷ Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 123.

³¹⁸ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 21-a.; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 30-b.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 28-29.; Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 131-133.; Solakzade, *Tarih*, C.II, s. 301.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C.VI, s. 1775-1777.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.II, s. 352-353.;

için cebine 100 Macar dukası koydu. Bundan sonra kalenin anahtarlarını getirterek dukaların bulunduğu cebine koyup askeri hizmetleri müddetince vukû bulan başarılarını kazandığı altın işlemeli kılıcını aldı. Kendisi ile birlikte 600 kişilik bir grupla kaleden çıkarken iç kalenin kapısında bulunan topu ateşleyerek köprüden geçmekte olan Osmanlı askerlerinin birçoğunu öldürdü.

Topun çıkardığı dumandan ve sarsıntıdan faydalanmak üzere kaleden çıkarken göğsüne yediği iki kurşun ve kafasına isabet eden 5 dirhemlik kurşun ile yere yığıldı³¹⁹. Kafasına iki kurşun yemesine rağmen hala hayatta bulunan Zrinyi'yi yeniçeriler hemen Yeniçeri Ağası Ali Ağanın yanına götürdüler. Yeniçeri Ağası'nın emri üzerine Kaçyaner topunun üzerine yatırılarak başı kesildi. Vezir-i Azam Sokollu Mehmed Paşa, Zrinyi'nin başını hemen aynı gün kapıcılar kethüdası Gülâbi Ağa aracılığıyla Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa'ya göndererek Avusturya kralına ulaştırması istendi. Sokollu Mustafa Paşa aldığı emir üzerine Salm Kontu Ek'e gönderdi³²⁰. Daha sonra baş, Baltazer Baçani tarafından Çakatorn şehrine getirilerek Azize Elen Manastırı'nda Zrinyi'nin karısının mezarının yanına gömüldü.

Zrinyi'nin etrafında bulunan kişilerin de akıbeti Zrinyi'den farklı olmadı. Zrinyi'nin hazinedarı, sakisi ve bekçisi yeniçeriler tarafından diri olarak ele geçirilerek vezir-i azamın yanına getirildiler. Vezir-i azam, Mikloş Zrinyi'nin ne kadar hazinesi olduğunu hazinedara sordu. Hazinedar; 100.000 Macar dukası, 100.000 eküsü, her hacimde 1000 altın kadehi bulunduğunu ancak bunların mahvolduğunu yalnız 50000 Macar dukasının kaldığını belirtmiş ve fakat barut mühimmatının az olmadığını ve konuştuğu dakikalarda kalenin teslimine sebep olan ateşin Osmanlı ordusunun da harabı olacağını söyledi. Bu sözleri diğer esirlerde tasdik edince vezir-i azam bunun tuzak olduğunu böyle bir durumun Solnok Kalesini kuşattığı zaman kendisinin de başına geldiğini belirterek kaleye giren askerlerin çekilmesi için emir verdiği sırada iç kalede bulunan barut dolu kule havaya uçtu³²¹. Bu patlamada 3000 Osmanlı askeri

³¹⁹ Peçevi, *Tarih*, s. 294.; Solakzade, *Tarih*, C.II, s. 301.; Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Süleymanname*, s. 189-190.

³²⁰ Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 34-35.; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C: VI, s. 1777.

³²¹; Ramazanade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 22-b.; Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 34-35.; Radovan Samarçič, *Sokollu Mehmed Paşa*, s. 144-145. Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V: 30-b/31-a: Bu eserde kaledeki patlama şöyle anlatılır; "...Kafirler, Yeniçeri Ağası Ali Ağa kolundan kalenin iç yüzünden lağım kazıp içine barut-ı siyah ile doldurdular. Esnâ-yı hücumda izdiham olduğundan patlatıp niçe asker, sipahi ve yeniçeri meşhud ve mehur oldu."

öldü. Kalede ki bu patlamanın ardından iç kale Osmanlı askerleri tarafından ele geçirildi.

H- Sigetvar Kalesinin Fethinin Duyurulması

Sigetvar'ın iç kalesinin fethedilmesinin ardından gelenek üzere, devletin ileri gelen beylerine ve diğer devletlerin sultanlarına fetihnameler yazılarak kalenin fethi duyurulmuştur. Şehzade Selim'e, Kırım hanı Sa'adet Giray'a, Safevi hükümdarı Şah Tahmasb'a, Venedik Dojuna, Açe Padişahına, Yemen, Mısır, Şam, Halep, Diyarbakir, Bağdad, Basra, Şehrizol, Lahsâ ve Cezayir Beylerine fetihnameler yazılarak kalenin fethi duyurulmuştur.

Sigetvar Kalesi'nin fethi ve diğer hususlarda Açe Padişahına 15 Rebi'ül-evvel/19 Eylül 1567 tarihinde yazılan nâmede³²²;

“... cenab-ı mağrifet-penah ve rahmet-nisâb merhum ve mağfurun-leh babamuz Sultan Süleyman şah-ı firdevs-aşıyan enarallahu bürhânehü asâkir-i mansûre-i müslimîn ve leşker-i derya şi'ar-ı muvahhidîn ile küffârı haksarı hezimet asar ile cihadı fî sebilillah için gazayı garra-yı nusret intimaya azimet itmişlerdi. Hudûd-ı nâ mâdûdu-ı Frengistan dan kıdve-i erbabı dalâl olan akbâl-i Frenk'den Nemçe Kralı olan mel'un-ı dalalet makrunun a'zâmı husun-ı metanet makrunundan kal'a-i masune-i Sigetvar'ın fethine azimet itmişlerdi. Bi inayet'il-lâh'il-müheymin'il-fettah leşker-i İslam-ı nusret- peyam ile ol husn-ı hasîn-i fetheyleyüp memâlik-i vesi'a-i Frengistan'dan bi nihaye memleketler ve kal'alar alındıktan sonra vücud-ı mevcud-ı şehadet vürûdları dâr-ı fenâdan alem-i bekâya irtihal eylediler” denilerek Sigetvar Kalesi'nin fethi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü Açe Padişahına bildirilmiştir.

V- FETİHTEN SONRA KALENİN TAMİRİ SİGETVAR'IN İDARİ TAKSİMATI

21 Safer/7 Eylül'de iç kale de ele geçirildikten sonra ilk iş olarak kalenin tamiri ile uğraşıldı. Bu sebeple; Peçuy, Mohaç, Kopan, Sekçuy ve Şimontorniya Sancaklarından kalenin tamiri için taş ustaları, kireççi ve işe yarar adamlar istendi³²³. Kuşatma esnasında özellikle iç kalede büyük tahribat olduğundan öncelikle iç kalenin

³²² BOA, Mühimme 7, Hüküm; 244.

³²³ BOA, Mühimme 7, Hüküm; 1943.

tamir edilmesine başlandı³²⁴. İç kalenin etrafında derin hendekler kazdırılıp burç ve bedenleri tamir edildi. Tamir işlemleri devam ederken kalede bulunan kilise camiye çevrilmiş ve ilk Cuma namazı kılınmak için hazırlanmıştı³²⁵. Bu kilise camiye çevrildikten sonra Cuma namazı kılınmış ve Kanuni Sultan Süleyman adına hutbe okunmuştur.

Sigetvar kalesindeki yıkım o kadar büyük olmuştu ki 1568 yılında Sokollu Mustafa Paşa'ya gönderilen hükümde Sigetvar kalesinin iç surlarının tamiri, cami olacak yerlerin düzenlenmesi ve dış palanka duvarlarının yapımı amacıyla Sokollu Mustafa Paşa'nın gerekli ahşap malzemeyi acilen sağlaması ve tüm onarımın ilkbahara yetişmesi gerektiği yazılmaktadır³²⁶. Sokollu Mustafa Paşaya bu hüküm gönderildikten sonra hem Bobofça hem de Sigetvar Kalesinin tamiri için Budun reayası görevlendirilmiş ancak bu iki kaleyi tamir etmek oldukça zor olduğundan yalnızca Sigetvar'ın iç kalesi ile ikinci palankasının tamir edilip taşradaki palankanın yıkılması³²⁷ ve kale içerisinde yaptırılan Sultan Süleyman Cami'si ile iç kalenin kireç ve kiremit ile sağlam bir şekilde tamir edilmesi emredildi³²⁸.

Kalenin tamiri ile ilgili bu çalışmalar yapıldıktan sonra Peçuy alaybeyi İskender Bey Sigetvar Sancakbeyliğine getirildi. Sonra adet üzere şehre kadı ve kaleye dizdar ve muhafızlar tayin edildi. Böylece imparatorluğun batı bölgesinde yeni bir sancak vücuda getirilmiş oldu. Kaleye sancakbeyi, kadı ve dizdar tayin edilmesinden sonra arazinin tahriri meselesi halledilmek istenmiş ve bu sebeple H. 977/M 1570 yılında kalenin tahriri yapılmıştır³²⁹. Sancağın tahriri yapıldıktan sonra Hazine-i Amire'ye defterin bir sureti gönderilmiştir. Bu defterin günümüze kadar gelen nüshasının üçüncü sayfasında “*Selim bin Süleyman el-muzaffer daima*” tuğrası bulunmaktadır.

Münir Aktepe tarafından Sigetvar Livâsı Kanun-nâmesi adıyla yayınlanan bu defterin

6. Sayfasında; Hâshâ-yi hazret-i padişah-ı âlem-penah

Nefs-i Sigetvar (bu sayfada Çuha, Hamr, Ganem ve Şemi'hane ile diğer yerlerden elde edilen hâsılat gösterilmiştir.)

³²⁴ BOA, *Mühimme* 7, Hüküm; 2183.

³²⁵ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 21-b/22-a.

³²⁶ Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristan'ında Kentler ve Kaleler*, s. 62.

³²⁷ BOA, *Mühimme* 7, Hüküm: 2183.

³²⁸ BOA, *Mühimme* 7, Hüküm: 2319.

³²⁹ Münir Aktepe, Sigetvar Livası Kanunnâmesi, *Kanuni Armağanı*, s. 190–191.

7. Sayfasında; Hâshâ-yi iftihar'ül-ümerâ'il kiram Sinan Bey mirliva-yi Sigetvar. (bu bölümde Sigetvar Sancakbeyi Sinan Bey'e tahsis olunan hasların geliri kaydolanmıştır.)

9. Sayfasında; Zi'âmethâ-yi liva-yı Sigetvar

Zi'âmet benam-ı Malkoç Kapdan-ı nehir

Zi'âmet benam-ı Mehmed Miralay-ı Sigetvar

Zi'âmet benam-ı Hasan Ağa: Zi'âmet benam-ı Mehmed

10. Sayfasında; Zi'âmet-i benam-ı Hüsrev bin Yusuf: Zi'âmet benam-ı Kurd (bu bölümde bunların her birinin altında tasarruf ettikleri karye ve mezarları ile buralardan aldıkları hasılatın miktarı yazılıdır.)

12. Sayfasında; Timar-ı Sipahiyan-ı liva-yı Sigetvar

Timar-ı Abdi Ser-asker-i Liva-yı mezbur Timar-ı Ferhad (bu bölümde timar sahiplerinin isimleri ve her birinin tasarrufu altında bulunan karye ve mezarları ile buralardan aldıkları hasılat kayıtlı olup hepsi 66 timardır.)

59. Sayfasında; Cema'at-ı mustahfızan-ı kal'a-i Sigetvar-ı Enderun ki hala timar dâden

Zi'âmet benam-ı Hızır Ağa dizdar-ı kal'a-i Sigetvar

Timar-ı Ferhad İlyas kethüda-i kal'a-i Enderun-ı mezbur kayıtları bulunmaktadır³³⁰.

İç kaleye ait timar kayıtlarından sonra dış kalede vazifeli bulunan diğer timar sahiplerinin isimleri gelmektedir. Defterde bunlardan başka vakıf ve mülk araziye ait herhangi bir kayıt mevcut olmadığı gibi Sigetvar sancağının kanunnamesi hakkında da bir bilgi bulunmamaktadır³³¹.

VI- BOBOFÇA KALESİNİN FETHİ

Sigetvar kalesinin fethinin ardından askerler, Kanuni Sultan Süleyman'ın otağından çıkmaması ve öldüğü haberlerinin yayılması üzerine huzursuzluk çıkarmaya başlamışlardı. Sokollu Mehmed Paşa'da kalenin etrafında bulunan asker sayısını azaltarak huzursuzluğu yatıştırmak için Budin beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa ile

³³⁰ Münir Aktepe, Sigetvar Livası Kanun-nâmesi, s. 191–192.

³³¹ Münir Aktepe, Sigetvar Livası Kanun-nâmesi, s. 193.

birlikte Rumeli Beylerbeyi Şemsi Ahmed Paşa ve Sağ Ulufeciyan bölüğünü Bobofça kalesini fethetmek üzere 14 Rebi'ül-evvel/ 30 Eylül günü gönderdi³³².

Bobofça kalesi, Sigetvar'a bir buçuk günlük mesafede bulunan ve stratejik önemi bulunan bir kale idi. Bobofça kalesi muhafızlarının Osmanlı kuvvetlerinin geldiğinin haber alınca kaleyi boşaltarak kaçmışlar ve kale böylelikle fethedilmiştir³³³. Selânikî Tarihi'nde bu kalenin fethi şöyle anlatılır;

“Rumeli askerleri vardıgı gibi melâ'in kendü elleriyle ateş urup, kal'ayı bırağup firar ederler. Artlarından leşker-i İslam yetişebildiklerün tiğ-i ateş-bar ile dâr'ül-bevâra gönderirler. Ve kal'anun harab olan yerlerin tamire meşgul oldukların arz eylediler³³⁴.”

Budin Beyi ve diğer kuvvetler Bobofça kalesi'nin fethi ile uğraşırken Akıncılar da Kaniye, Berzence ve Konar dolaylarını yağma ederek oldukça yüklü ganimetlerle Sigetvar Kalesine geri döndüler.

³³² Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 38.; Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 22-a.

³³³ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*, V. 23-b.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 23.; Peçevi, *Tarih*, C.I, s. 295.; Münecimbaş, *Tarih*, C.II, s. 588.; Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Süleymanname*, s. 194.; Solakzade, *Tarih*, C.II, s. 302.; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.II, s. 360.

³³⁴ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 39.

III. BÖLÜM

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'IN ÖLÜMÜ

I-PADİŞAHIN ÖLÜMÜ³³⁵

Bütün Osmanlı padişahları içerisinde en uzun süre tahtta kalan Kanuni Sultan Süleyman, Sigetvar Seferi ile on üçüncü³³⁶ sefer-i hümayununa çıkmış bulunuyordu. Miladi tarihle 46 sene süren hükümdarlığı sonunda yetmiş üç yaşına gelmiş ve son yıllarında ki şehzadeler meselesi ise onu hayli yormuş ve yıpratmıştı. 1564 yılında sadrazam olan Sokollu Mehmed Paşa'nın teşviki ve on yıldan fazla bir zamandır sefere çıkmaması nedeniyle Kanuni Sultan Süleyman sefere çıkmaya karar verdi.

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Ramazan ayının on veya on birinci günü sefere çıkılmak istenmiş hatta bu sebeple Kanuni Sultan Süleyman, Eyüp sultan ve İstanbul'da bulunan Osmanlı padişahların mezarlarını ziyaret etmişti. Fakat Kanuni Sultan Süleyman'ın ani rahatsızlığı sonucu sefere çıkılması ramazan ayının sonuna kalmış ve ancak 9 Şevval günü sefere çıkılabildi³³⁷. Kanuni Sultan Süleyman ikinci konak olan Davutpaşa konağında rahatsızlığı iyice artmış ve artık at üstünde gidemez hale gelmiş ve bu sebepten dolayı araba ile yolculuğa devam etmek zorunda kalmıştır³³⁸.

Yukarıda da belirtildiği üzere, hasta olan Kanuni Sultan Süleyman'ın bozuk yollardan dolayı rahatsızlığını engellemek amacıyla Sokollu Mehmed Paşa ordudan bir menzil önce giderek yolların ve köprülerin tamiri ile uğraşmıştı. Bunun üzerine İstanbul'dan Edirne'ye kadar olan kadılara ve beylere hüküm gönderilerek yolların ve köprülerin teftiş edilerek tamiri gerekli olanların tamir edilmesi istenmişti³³⁹. Bundan başka Rumeli'de şiddetli yağmurların zarar verdiği yolların ve köprülerin tamiri için

³³⁵ Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazılan bir beyitte “*Şehid-i râh-ı Sultân Süleyman*” denmiştir ki ebced hesabı ile öldüğü tarihe müsadiftir. (Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 39.)

³³⁶ Bu seferler; 1521 Belgrad, 1522 Rodos, 1526 Mohaç, 1529 Viyana, 1532 Alman, 1533 Irakeyn, 1536 Korfu, 1538 Boğdan, 1541 Budin, 1543 Estergon, 1548 Tebriz, 1553 Nahçıvan ve 1566 Sigetvar.

³³⁷ *Kanuni Sultan Süleyman son seferine giderken Edirne kapısından çıkacağı sırada bir pir yol kenarında dua edip “padişahım biz senden razı idik, Hak te’ala senden razı ola demiş “ Kanuni Sultan Süleyman’da bu sözden seferde öleceğini anlamıştı. Atâyî, Şakâ’ik-i Numaniye ve Zeyilleri “Hadâ’ik’ül- Hakâ’ik fi Tekmilet’üş-Şakâ’ik”, (Yay. Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul, 1989, s. 97.*

³³⁸ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 4-b.; Bak; Resim: Kanuni Sultan Süleyman'ın at sırtından Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya dayanarak kırmızı örtülü arabaya geçmesi.

³³⁹ BOA, *Mühimme* 5, Hüküm: 1097.

de hüküm gönderilmişti³⁴⁰. Kanuni Sultan Süleyman'ın ata binemeyecek derecede olan hastalığı zaman zaman iyileşme göstermiştir. Bu duruma en iyi örnek Kanuni Sultan Süleyman'ın Karışdıran Ovası'nda ata binip avlandığıdır. 5 numaralı Mühimme Defteri'nin 1566 numaralı hükmünde padişahın ata binip ava çıktığına dair bilgi bulunmaktadır³⁴¹.

Padişah zaten öteden beri sefere çıkan diğer Osmanlı padişahlarında olduğu gibi nikris hastalığından müzdarıptı. Kanuni Sultan Süleyman Niş'e vardığında burada bulunan ılıca padişahın otağının içerisine alınmış³⁴² ve Kanuni Sultan Süleyman burada banyo yapmıştır. Niş'ten hareket edildikten sonra menziller aşarak Belgrad'a varılmıştı. Kanuni Sultan Süleyman İstanbul-Belgrad arasını tam 49 günde geçmişti. Belgrad'dan hareket edildikten sonra türlü meşakkat çekilerek padişah Zemun sahrasına vardı. Bu arada Kont Nikola Miklos Zrinyi'nin, Şikloş'ta Kanuni Sultan Süleyman'ın çaşnigir ağalığında da bulunmuş olan Tırhala Sancakbeyi Mehmed'i ansızın ele geçirip, oğluyla birlikte öldürmesinin duyulması üzerine Sigetvar Kalesi tarafına gidilmesi kararlaştırıldı.

Kanuni Sultan Süleyman, uzun bir süre sonra Peçuy'da at üstünde³⁴³ görülmüş ve Sigetvar kalesine de at sırtında varmıştır. Padişah adeta askerlerine sağlıklı olduğunu gösterircesine Similehov tepesine kurulan otağ-ı hümayununa yürüyerek girmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 22 Muharrem/9 Ağustos günü Sigetvar'a dahil olmasının ardından kaleye hücum edilmiş ancak kale kuşatmaya mukavemet göstermiştir. İlk yürüyüşün başarısız olmasının ardından 3 gün sonra 12 Safer/29 Ağustos günü kaleye ikinci umumi yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman hasta olmasına rağmen bu gün atına binip ordusuna hücum emrini vermiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın hasta bir halde yatağından çıkıp ordusuna hücum emri vermesinin ardından artık durumu iyice ağırlaşmış ve kalenin fethini göremeden 21 Safer'i 22 Safer'e bağlayan gece seher vaktinden evvel ölmüştür. Kanuni Sultan Süleyman'ın ölüm tarihi hakkında Osmanlı kaynaklarında, ordunun İstanbul'dan hareketi, Padişahın Sigetvar Kalesine varışı ve iç kalenin fetih tarihinde olduğu gibi farklılıklar bulunmaktadır.

³⁴⁰ BOA, *Mühimme 5*, Hüküm: 1468.

³⁴¹ BOA, *Mühimme 5*, Hüküm: 1566.

³⁴² BOA, *Mühimme 5*, Hüküm: 1771.; Selânikî, *Tarih*, C.I, s. 18.

³⁴³ Bak: Resim Kanuni Sultan Süleyman'ın at üstünde Sigetvar Kalesine girişi.

Bu müelliflerden Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi “*Saferin 22. gicesi ki yevm’ül-isneyn’de vâki olur. İbtida-i gurubtan üçüncü saate nücum ederken*³⁴⁴,” derken Feridun Ahmed Bey, Saferin 21. gicesi³⁴⁵, Selânikî³⁴⁶, 22 Safer Cumartesi günü gecesı sabaha dört saat kala, Heft Dâstân³⁴⁷ Saferin 20. gecesinin sekizinci saatinde, Gelibolulu Mustafa Âli³⁴⁸, Peçevi³⁴⁹ ve Solakzade³⁵⁰, Saferin 22. gecesı Penç-şenbih günü, gece saat dokuzda ve Müneccimbaşı³⁵¹ ise Saferin 22. gecesı saat dokuz buçukta, Kanuni Sultan Süleyman’ın öldüğünü bildirirler. Padişahın ölümünü 22 Safer olarak gösteren müellifler yanlışa düşmüşlerdir. Çünkü; eğer belirttikleri gibi 22 Safer olsaydı Kanuni Sultan Süleyman Sigetvar’ın fethinden sonra ölmüş olurdu. Halbuki kaynaklarda Kanuni Sultan Süleyman’ın Sigetvar Kalesi’nin fethini göremeden öldüğü bildirilmektedir. Bu yanlışlığın temelinde ise gece ve gündüz kavramlarının farklı algılanmasından kaynaklanmaktadır³⁵². Kanuni Sultan Süleyman’ın ölüm tarihini 21 Safer olarak doğrulayan bir diğer kaynak da Seyyid Lokman’ın Hünername³⁵³ isimli eseridir. Bu eserde de Kanuni Sultan Süleyman’ın ölüm tarihi olarak 21 Safer tarihi belirtilmektedir.

Kanuni Sultan Süleyman’ın ölüm sebebi olarak da çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Hammer³⁵⁴, padişahın ölüm sebebi olarak, inhitât-ı kuvva (çökgünlük), ishal veya bir nüzûl darbesinin sebep olduğunu, Fairfax Downey, inmeden öldüğünü bildirirler. Osmanlı müelliflerinden Mustafa Nuri Paşa, Netayic’ül-Vukûat’da İllet-i Zahir’den öldüğünü bildirir ki bugünkü dizanteri hastalığının karşılığıdır³⁵⁵.

³⁴⁴ Ramazanzade Agehi Mansur Çelebi, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, V. 24-a.

³⁴⁵ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet’ül-Ahbâr*, V. 32-b.

³⁴⁶ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 39.

³⁴⁷ Meryem Kararmaz, *Heft Dâstân*, s. 141.

³⁴⁸ Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 30.

³⁴⁹ Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 296.

³⁵⁰ Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 303.

³⁵¹ Müneccimbaşı, *Tarih*, C. II, s. 587.

³⁵² İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II. S. 352.; Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 106.

³⁵³ Seyyid Lokman, *Hünernâme*, , Topkapı Sarayı Kütüphanesi, C. II, Hazine, 1524, V. 292-a’dan naklen Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 106.

³⁵⁴ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. VI, s. 1775.

³⁵⁵ Mustafa Nuri Paşa, *Netayic’ül-Vukuat*, (Sad. Neşet Çağatay), C. I-II, Ankara, 1987, s. 106-107.; Ahmet Süheyl Ünver, “Kanuni Sultan Süleyman’ın Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni”, *Kanuni Armağanı*, s. 302–303.

II- PADİŞAHIN ÖLÜMÜNÜN GİZLENMESİ

Vezir-i azam Sokollu Mehmed Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölüm haberini aldıktan sonra bunun bir sır olarak saklanması, eğer bu durum herhangi bir şekilde duyurulursa her kim olursa olsun cezalandırılacağını tenbih ederek gereken önlemleri aldı³⁵⁶. Hekimbaşı Kaysunizade Bedreddin Mehmed Çelebi³⁵⁷, ye de padişahın cesedinin kefenlenip yattığı yere defnedilmesi emredildi³⁵⁸. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın cesedi yıkanmış iç organları³⁵⁹ çıkarılıp misk, âbir ve anber kokuları sürülerek tahtın altına geçici olarak defnedildi.

Kuşatma ile ilgili hazırlıkların tamamlanması ve artık kalenin fethinin çok yakın olması ve bir bozguna sebep olmamak için Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa, Silahdar Cafer Ağaya gizlice gönderdiği tezkere ile kapıcılar kethüdasının otağ-ı hümayuna davet edilmesini ve ona padişahın sıhhati çok şükür düzelmek üzeredir, ancak kalenin hala fetholunmamasından dolayı huzursuzdur emr-i şerifleri kalenin bugün fethedilmesidir³⁶⁰ diyerek bu haberin muhasaradaki beylere iletilmesini tenbih etmişti. Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın akıllı hareketi sayesinde kale ertesi gün fethedildi.

Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa kale fethedildikten sonra Şehzade Selim'e Kanuni Sultan Süleyman'ın öldüğünü bildiren ve kendisini tahta davet eden mektubu gönderdi. Bu mektup ulaka verilirken gönderilen mektubun, Bağdad Beylerbeyine

³⁵⁶ Meryem Kararmaz, Heft Dâstân, s. 143'de Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın Kanuni Sultan Süleyman'ın ölüm haberini aldığı zamanki durumunu şöyle tasvir eder. “ *Vâktâki bu peyâm-ı hettâk sem'-i veziri-i derrake yetişdi. Derdile âh idiüp heman yakasın çak ve hasretle figan kılub yüzün hak itdi. Tâc u efser-i derdser ve hilat u kemer sengden girân-ter geliüp yabana atdı. Gâh eşk-i rengin ile güher-i çeşmin la'lin idiüp âh ve vâh enin u hazin ile kafür-u ruhsarın anber gibi kıldı. Ol kadar ağladı ki merdüm çeşmi nilüfer misal âb içinde kaldı. Şol mertebe âh-ı siyah itdi ki ayn-ı âftâb gibi sehab arasına taldı.* ”

³⁵⁷ Ahmet Süheyl Ünver'in adı geçen makalesinde (s. 303) bu hekim ile padişahın ölümünü gören bir dilsizin öldürüldüğü belirtiliyorsa da sefer hakkında geniş malûmat veren müellifler de böyle bir bilgi bulunmamaktadır.

³⁵⁸ Seyyid Lokman, *Hünernâme*, , Topkapı Sarayı Kütüphanesi, C. II, Hazine, 1524, V. 292-b'den naklen Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, s. 108.; Meryem Kararmaz, Heft Dâstân, s. 141.; Münecimbaşı, *Tarih*, C. II, s. 587.; Solakzade, *Tarih*, C. II, s. 303.

³⁵⁹ Kanuni Sultan Süleyman'ın iç organlarının bulunduğu yere daha sonradan Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa tarafından mermerden bir türbe yapılmıştı. Macarların bu mevkiye hala “*Türbek*” dedikleri bu türbe bir asırdan fazla bir zaman Macaristan'a giden Türlerin ve hatta Hristiyanların ziyaret ettikleri bir yer oldu. Macaristan'a gelen ordular evvela bu türbeye uğrar tıpkı Murad-ı Hüdavendigâr'ın şehid olduğu yerde olduğu gibi burada da zafer ve münacat duaları yapıldıktan sonra yollarına devam ederlerdi. Meselâ, İkinci Viyana Kuşatmasına gidilirken Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa buraya uğramıştır. 1577'de bir Avusturya elçisinin raporuna göre türbenin muhafazasında 25–30 kişi bulunmaktaydı. II. Selim masrafları ve muhafazası için birçok vakıflar tahsis etmişti. Bu yüzden türbenin bulunduğu yerde de adeta bir köy gibi Sigetvar Kalesinin bir dış mahallesi teşekkül etmişti. Osmanlı, Macaristan'dan çekildikten sonra 1693 yılında bu türbe yıkılmış ve yağma edilmiştir. Tayyib Gökbilgin, “Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'daki Türbesi”, *Tarih Dünyası*, Yıl:1, Sayı: 1, İstanbul, 1950, s. 144–145, 174.

³⁶⁰ Tayyib Gökbilgin, “Süleyman I”, s. 148.

kalenin fethedildiğine dair fetihname olduğunu Bağdad'a giderken de şehzade Selim'e bir mektup vermesi istendi. Padişahın ölüm haberinin duyulmasının etrafında düşman toprakları olan bir bölgede ve sefer ile meşgul bulunulduğu bir sırada ordu üzerinde yıkıcı bir etki edeceğinden Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa ölüm haberini vezirlerden bile gizli tutmuştu³⁶¹. Bu esnada mevcut durumun devam edebilmesi için Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa tayinler yapmış ve savaşta yararlığı görülenlere terakki³⁶² ve hilat vererek padişahın durumunun iyiye gittiğini bildiriyor ve askerlerin olası bir asayişsizliğine aldığı tedbirlerle engel oluyordu.

Padişahın sağlığı ile ilgili askerin durumunu kontrol etmek amacıyla Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa tarafından ordu içine casuslar yerleştirildi³⁶³. Bu casuslar vasıtasıyla alınan haberlere göre hareket edilmiş bunun içinde her türlü şüphe dağıtılmıştı.

Ordu yaşlı padişahın hasta olduğunu biliyordu. Padişahın hiç görünmemesi yanında, yine de bazı belirtiler görmüş olmalı ki ara ara padişahın sağlığına dair bazı dedikodular çıkıyordu. Çünkü bir kale fethedildiğinde ya da bir savaş kazanıldığında padişah, askerlerini başarılarından dolayı kutlar ve yararlılık gösterenleri taltif ederdi. Kanuni Sultan Süleyman'ın daha önceki seferlerinde kazanılan zaferlerden sonra bu tür törenler düzenlenmişti³⁶⁴. Sigetvar Kalesi'nin fethedilmesine rağmen padişahın görünmemesi askerlerin şüphesini arttırıyordu. Bütün tedbirlere rağmen bu neviden şüphelerin ortaya çıkması sefer dolayısı ile askerin padişahın çok yakınında yaşamasından kaynaklanmaktadır. Fakat Sadrazam tarafından hemen alınan tedbirlerle bunların önüne geçiliyordu. Kalenin fethinden sonra Padişahın sağlığı ile ilgili söylentiler başlayınca Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa bu söylentilerin önüne geçebilmek için hemen münadiler çıkarıp, Cuma namazını kalede kılacağını ilan ederek şüpheleri dağıtmaya çalışmış, daha sonra da Padişahımızın ayağı incindi namaza gelemeyecek diye ikinci bir açıklama yaptırmıştı³⁶⁵.

³⁶¹ Fatih Sultan Mehmed'in Hünkâr çayırında ölmesinin ardından ayaklanan yeniçeriler bazı vezirlerin evlerini basmışlar ve hoş olmayan hareketlerde bulunmuşlardı. Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın aldığı tedbirler sayesinde askerler Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü ancak Belgrad'da öğrenebilmişlerdi.

³⁶² Bak: Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın savaşta yararlılık gösterenleri deftere kaydettirdiği minyatürü.

³⁶³ Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet'ül-Ahbâr*, V. 29-a.

³⁶⁴ Kanuni Sultan Süleyman, 1526 yılında Mohaç'ta zafer kazandıktan sonra geçit resmi düzenletmişti. Bak: Peçevi, *Tarih*, C: I, s. 73.

³⁶⁵ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 36.

Ordu Cuma namazını kale içinde kıldıktan bir süre sonra askerler arasında yeniden ileri geri söylenmeler başlamıştı. Padişah da gelmeliydi ve bahşişler verilmeliydi deniliyordu. Bunlar duyulunca yeniden münadiler çıkarılıp ertesi gün Padişah divan toplantısı yapacak diye duyurulmuş, böylelikle şüpheler yok edilmişti. Bu zamana kadar yirmi iki gün geçmiş, devlet erkânına henüz Padişahın ölümü haberi verilmemişti.

Sadrazam ertesi günkü divanda bir problem çıkmaması için gecedan sır katibi Feridun Beyi divan üyelerinin çadırlarını tek tek dolaşıp ağız birliği edilmesini tenbih etmek üzere göndermişti. Feridun Beyle birlikte gece gizlice çadırları dolaşan tarihçi Mustafa Selânikî Efendi, bu konuda oldukça ayrıntılı bilgi verir. Selânikî o geceyi şöyle anlatır.

“ ve bu gice sâhib-sa’âdet hazretleri Katib’üs-Sır Feridun Ahmed Beğ’i vüzera-i izam hazretlerinin her birinin çadırına تنها gönderüb “Sözlerin ve fikr-ü endişelerin tedbir-ü tedarüklerinden haber virsünler. İnşallahu Te’ala yarın divan-hane çadırında ana göre söyleşelim” diyü ısmarlamışlar bu hakden kemine ashab-ı saadetün çadırların göstermek içün mehtabda musahabet iderek bile giderdük. Evvel hüma sultan hazretleri sahibi ferhad paşa hazretleri çadırına varup sahib saadet hazretleri katib Feridun beği buluşmağa gönderdi. Didüğümüzde buyursunlar diyü haber çıkup içerü gittiler vardıkları gibi hay meded eyü geldiün paşa hazretleri niçün bu ahval niçe olur? Dimişler ve ağlayup halt-ı kalam eylemişler ben de didim ki divan eylemek yaramaz mıdır mütekkadimin ahvali niçe olmuşdur bilmez misüz tevarih okumadınız mihsan u inayet eylen havsala üzerine olup din i mübinin ırz-ı şerifin sakınur ve saklar ervah-ı tayyibe-i ricalullah hazırdır. Huda-i rabbül-alemin hafız u hasır ola maksud-ı hulus-ı niyyet ile hüsnü teveccüh ü tevekküldür. Didüm siz evdensiz ne derdü gamınız var dimişler andan çıkub mihrümah sulta hazretleri damadı Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa Ahmed paşa hazretleri çadırına varıldı. Gaflet üzere olmayub hazır-u bidar olup fikr ü endişede imişler Feridun Beğ geldi buluşmak ister didüklerinde gelsün buyurmuşlar mahalli selamda kardaş yüreğiniz taştan demürden

midir ne divan edecek halimüz var itdiğünüz ne işdür ne günümüze dururuz niçün hazine-i amireyi defterdar ile gemilere koyub göndermezsiz olacak hod oldı hele ben olancasın gönderüb hasır oldum dimişler ben de didüm ki sultanum bu sizün böyle tedarük eylediğiniz halka çok güft-ü güya sebeb olmuşdur hiç vüzera-i izam selef padişahlarının bunun gibi hal vaki oldukda ne amel eylemişlerdür ırak değül padişahımız cülusunda nice olmuşdı. Vüzera hazretleri neylediler şimdi amme-i halka padişahımız elhamdulillah eyüce oldu. Hayatdadur. Disenüz kimse sizi tekzib eylemez sahihdür diyü tasdik iderler. İnayet ü ihsan eylen televvün ü tereddüdi kon kaviyyül kalp olun düşmen-i din içindeyüz maslahat itmanıma sa'y buyurub kal'a-yı tamam idelüm yapılsun işte padişahumuz hazretleri gelüb yetişmelidir. Didüm anun bunda gelmesi eyü değildür getiremezsin anun müdebbirleri kimseyi beğenmezler katlan göresin hayr ola yarınki günü de görelüm didi. Bu da Kızıl Ahmedlü Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa-i Aziz Mustafa paşa hazretlerine varıldı. Haber oldukda karşı gelüb safa geldün kadem getürdüñ Allah teala cümle düşvar işlerimiz lütfundan asan eyleyü-vire hele kıral taburun bozup kalkmış yahşi tedbir ü tedarikler olmuş diyü işittim beni kocup bağına bastı. Hayr dualar eyledi ve sahib saadete allahu teala kuvveter vire tutduğı kolay gele cümle din ü devlet mesalihi üstine düşdi. Heb ana bakarız bu seferün neticesi be her hal böyle olacak idi. Vallahu galibün ala emrihi ayetini okudular ve inşallahe teala divan hanede heman yeniçeriye kalayı itmam itdürmeğe himmet ü tedarük eyleyesün buyurdular ben de didim ki sultanım karındaşınız Rumili beğlerbeğisi hazretlerine hükmi şerif ile çavuşlar gönderildi. Asker-i mansureden her kimi istersen alub kala-i bobofça yı muhasara idüb almakda mücidd ü sai olasın dinilmişdi. Kış geldi basdı asker ahvale vakıf olmuşdur. Biz kimün emriyle giderüz diyicek zamanı mıdır didüm buyurdılar ki ol şehir oğlanı tabiatludur. Heman seni serdar eylen hükm gönderün bana koşun eğer söz söylerse başın kesüp sahib saadetün çadırına göndereyeyüm dimişler el hakk kavf sözlü sadık'ul- kavl serverdür diyü pesend eylediler³⁶⁶. ”

³⁶⁶ Selânikî, Tarih, C. I, s. 37-38.

Ertesi gün 14 Rebi'ül-evvel de büyük divan kurulmuştu, bu Sigetvar'ın fethinden ve padişahın ölümünden 22 gün sonra kurulan ilk büyük divan idi. Büyük divanhane ve on iki direkli sâyezan kuruldu. Bütün asker saflar halinde yerli yerinde durmuş, adet olduğu üzere yeniçerilere yemek çıkarılmıştı. Yeniçeri Ağası Ali Ağa daha önceden sadrazamla konuştukları gibi içeri girip çıktıktan sonra yeniçerilere hitaben yaptığı konuşmada padişahın *“berhüdâr olup yüzleri ak olsun gazaları kutlu ve mübarek olsun, yoldaşlığı tamam edip kaleyi tekmi ediversinler. Bütün bahşış ve terakkileri verilsin, kabul edilmiştir”*. Dediğini naklettikten sonra, sanki çok acele bir emir almış gibi atların hazırlanması emrini verip atına binmişti. Bahşışlerini soran yeniçeriye tamamına kefil olduğunu ama önce Padişahın emrinin yerine getirilmesinin uygun olduğunu söyleyerek ve hakikaten acele ederek çadırının önünde attan inmeden sarık ve kaftanını değiştirip hemen kaleye doğru yönelmişti. Böylece denge her an altüst olabileceği durumlarda en büyük tehlike olarak görülen yeniçeri, padişah çadırından uzaklaştırılmıştı. Daha sonra Rumeli beylerbeyi Bobofça Kalesini fethetmekle görevlendirilip o da bir kısım askerle Bobofça'ya doğru yola çıkmıştı³⁶⁷.

Vezirler, beğlerbeğler, kazaskerler, defterdarlar yeniden nişancı tayin edilen Celalzâde'nin bulunduğu toplantıda divan üyeleri divan bittiğinde arza gitmek istemişlerdir. Bunun üzerine gerekli açıklama Padişahın doktoru olan Tabib İbn Kaysun tarafından yapıp Artık ilaçların faydası yoktur diyerek ölüm haberi verilmiştir³⁶⁸. Durumu gözleriyle görmek isteyen devlet erkânı oba kapısından girip yatak haymesine doğrulduklarında içeriyi boş görmüşler onları içeride karşılayan Silahdar Cafer Ağa Çukadar Mustafa Ağa ve iç ağalar Padişahın Safer ayının 22 Cumartesi gecesi sabaha dört saat kala öldüğünü söylemişlerdir.

Bu konudaki açıklamayı da hekim sıfatıyla yine İbn Kaysun yaparak *“İmam Derviş Efendi, Rikabdar Mustafa Ağa ve Musa Ağa Hasan Ağa cümlemiz on iki nefer kimse mübarek cesedin gasl edip tekfin eyleyip namazın kıldık. Ve yapıp gönderdiğiniz tabut ile taht altına emanet konuldu. Yirmi iki gündür dua idip hatimler indirmekle meşgulüz demiştir”*³⁶⁹.

Devlet erkânı toplantı bitip dışarı çıktıklarında Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü hissettirmemek için hiçbir şey olmamış gibi işlerinin başına dönmüşlerdir.

³⁶⁷ Bobofça Kalesinin fethi için bak: bu çalışmanın Bobofça Kalesinin Fethi bölümü.

³⁶⁸ Selânikî, Tarih, C. I, s. 39.: Selânikî, Tabibin sözlerini şöyle aktarır. *“Bi-haseb'it-tıp ilaç-pezir değildir deyu ye's haberin virdi.”*

³⁶⁹ Selânikî, Tarih, C. I, s. 39

Bu olayı, Sokollu Mehmet Paşa aldığı tedbirlerle devletin üst kademesindekilerden başka, herkesten gizlemeyi başarmıştı. Fetihden sonra yapılması gereken bütün işleri yapmış kalede gerekli tamiratlar yapıp muhafızlar tayin edilmiş Bobofça kalesi ve yakın kaleler teslim alınmıştı. Kanuninin ölümünün hemen arkasından Şehzade Selim'e gönderilen habercinin yerine ulaştığından ve Şehzadenin yola çıktığından da haber alınmıştı. Aslında Sigetvar'da bu kadar uzun süre beklemenin en önemli nedeni Yeni Padişahın gelip ordunun başına geçmesiydi. Şehzade Selimin gecikmesi üzerine vezirler orduya yetişmek için acele etmesini rica eden bir mektup gönderdiler³⁷⁰. Daha önce Sadrazam tarafından gönderilen iki mektuptan sonra bu şehzadeye giden üçüncü mektup idi.

Şehzade Selim İstanbul'da cülûs edip yola çıktıktan sonra Filibe'den gönderdiği mektupla yolda olup gelişini haber vermişti. Bunun üzerine padişahın gömüldüğü yerden çıkartılıp yine hiç kimseye durumu fark ettirmeden Belgrad'a kadar götürülmesi gerekiyordu. Hazırlıklar başlamıştı. Öncelikle bir tabut temin etmek gerekiyordu. Tabutun ceviz ağacından yapılmış olması gerekiyordu. Fakat, ceviz ağacının nasıl temin edileceği bilinmiyordu. Bu esnada Ösek Kalesinde eskiden kalma ceviz ağacından yapılmış bir taht olduğu haber alındı³⁷¹.

Ölüm haberinin duyulmaması için çok titiz davranan Sadrazam ve devlet erkânı bütün bunları yürütebilmek için yapılacak her şeye bir bahane buluyorlardı. Daha önce Sigetvar'a fethin nişanesi olarak Kanuni Sultan Süleyman adına bir cami yapılması kararlaştırılmıştı. Bu biraz da yeni padişah gelinceye kadar orduyu burada tutabilmek ve kalenin tamiratını uzatmak için bahaneydi. Caminin yapılması işinden sorumlu olan Yeniçeri Ağası Ali Ağa davet edilip, caminin minberinin ceviz ağacından olması teklif edilip, kararlaştırılmış ve Ösek Kadısına ve dizdarına haber gönderilip yeni yapılan caminin minberi için taht istenmişti.

³⁷⁰ Bu arizada Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa-i azam kullarına hitaben gelen hükm-i hümayunlarında İstanbul'dan orduya hareket olunduğu ve gelinceye kadar askerin zabt u rabtını tahrir buyrulmuş; bu kulları bu canipte asâkir-i mansure ile altmış gündend fazla bir müddettir bulunuyoruz, merhum padişah vefat edeli otuz beş gün oluyor zahire azalmıştır. Düşmana cesaret vermeyip askerin maneviyatı zayıflamamak için vefat hadisesi gizli tutulmaktadır. Lakin, İstanbul'da taht-ı saltanata cülûsları haberi buraya gelenlerden haber alınmaktadır: süratle orduya gelmeleri her türlü fena hareketi önleyecektir. Siz gelmeyince asker hareket ettirilmeyecektir. Feridun Ahmed Bey, *Münşe'at*, C. II, s. 476'den naklen Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 417.; Yaşar Yücel-Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı*, s. 209.

³⁷¹ Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 112.

Kalenin hazinesinden çıkartılan ve daha önceleri Ösek kalesinde yeni kral olanların oturduğu merasim tahtı koçu³⁷² arabalarına konulup aceleyle Sigetvar'a gönderilip, doğrudan Sadrazamın çadırına getirilmişti. Kündekari ile süslenmiş ve ziba yapraklarla resm olunup nakış ve tasvirle münakkaş ifadesiyle anlatılan tahtın kıymetli bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Olayı yakından takip edebilmek için minber işini Sadrazam üstlenmiş ve çağırdığı ustaya yapılmasını istediği minberin şeklini çizerek buna göre yapmasını söylemiş, böylece taht parçalanarak minberin yapımına başlanmıştır.

14 Rebi'ül-evvelde büyük divanın kurulduğu gün hasta olduğu bilinen Yakup Ağa, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümüne dayanamayarak tam bu sırada ölür³⁷³. Sadrazam bunun üzerine içeriye gönderdiği tezkireyle minberden artan tahta varsa Yakup ağaya bir tabut yapılmasını ister. Usta çok tahta arttığını hatta bu tahtaların minber için çok ideal olmayıp tabut için daha uygun olduğunu söyler³⁷⁴. Böylece Kanuninin konulacağı tabut hazırlanmış olur.

Tabutun içine konulacağı tahtırevan ise padişahın yolda düşman üstüne varmak gibi bir niyeti olduğundan lazım olacağı söylenerek güya padişah tarafından yapılması istenir. Hatta Mirâhur Ferhad Ağa, bu konuda kendisine gönderilen ve Kanuni Sultan Süleyman'ın, yazısının iyi bir taklidi olan tezkireyi padişahın sağlığından şüphesi olanları ikna niyetiyle etrafındakilere göstererek, tezkireyi bizzat yazmış olmasının iyileştigiğine delalet ettiğini belirtmiştir. Tahtırevan daha sonra uygun olup olmadığı anlaşılmak için sadrazamın otağına getirilir. O da işi olduğunu, daha sonra bakacağını bırakmalarını söyler böylece gece olur asıl maksat tabutun padişahın otağına geçirilmesidir.

Kanuni Sultan Süleyman öldüğü zaman kokular sürülüp kefenlenmiş ve tahtın altına emaneten defnedilmişti. Hatta Hekimbaşı İbn Kaysun'un ifadesindeki tekfin eyleyip yapup gönderdiğiniz tabuta koyduk sözünden kefenlenip tabuta konulduğu hatta misk, abir ve anberle terbiye edildiği de daha önce anlatılmıştı³⁷⁵. Fakat bu alelacele alınan ilk tedbirler yeterli görülmemiş olmalı ki her şeyi yenilemek ihtiyacı duyulmuştu. Mehmet Paşa kendisinde bulunan zemzemle yıkanmış bir kefenliği

³⁷² Koçu: oda gibi etrafı pencerelessi eski bir nevi araba. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, 1993, s. 286.

³⁷³ Selânikî, Tarih, C. I, s. 39.; Selânikî, “ *ve bu esnada Kapu Ağası Yakup Ağa dahi derd ü hasret-i padişahi'ye kuvâ-i nefsanîyye tahammül itmeyüb terk-i dünya eyledi.*” demiştir.

³⁷⁴ Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, s. 113.

³⁷⁵ Selânikî, Tarih, C. I, s. 39.

çıkarmış fakat bunun yetişip yetişmemesinden tereddüde düşüp, ayrıca bir de Kabe örtüsü gerektiğini söyleyince sır katibi Feridun bey kendisinde de bir adet zemzemlenmiş kefen ve Kâbe örtüsü olduğunu söyleyerek bunları getirmişti³⁷⁶.

Tedarik edilen Kâbe örtüsü ve zemzemlenmiş kefen, bolca misk âbir ve anberle birlikte Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa tarafından tabutun içine, tabut da tahtirevan içine konulup yatsı namazı vaktinden sonra Padişahın otağına nakledilmiştir. Ertesi gün herhangi bir şüpheye meydan vermemek için Padişahın gece kaleye gidip geldiği söylentileri yayılmıştır.

Sadrazam Mehmed Paşa padişahın yakın hizmetinde bulunanlara bir tezkire göndererek merhum padişahın topraktan çıkarılarak gönderilen zemzemli kefenlere tekrar sarılıp ve yeni muşammalara konulup cesedin yeniden tamamen misk ve âbir ile halledilip tabuta konulmasını, tabutun da arabaya yerleştirilmesini tenbih etmişti³⁷⁷. Ayrıca Silahdarın tabutun baş ucunda oturup Padişahın sarığını eliyle tutup, gerektiğinde halkı selamlıyor gibi hareket ettirmesi tavsiye edilmişti.

III- PADİŞAHIN CENAZESİNİN BELGRAD'A GÖTÜRÜLMESİ

Nihayet Yeni Padişahın yaklaştığı duyulunca 3 Rebi'ül-ahir (18 Ekim)'de askere ulûfe verilip, 5. gün otağı hümayun çıkarılıp göç zamanının geldiği ilan edilmişti. Padişahın otağı hümayuna geçici olarak gömülen cesedi yukarıda anlatıldığı gibi hazırlanıp arabaya³⁷⁸ konulduktan sonra 6 Rebi'ül-ahir (21 Ekim)'de yola çıkıldı³⁷⁹.

Merasim adabına göre devlet erkânı otağı hümayun yakınına gelmiş, asker ise büyük gruplar halinde yol üzerinde selama durmuşlardı. Padişahın otağdan çıkacağı zaman rihlet (göç) nefiri çalınıp arabaya atlar koşulup, araba otağı hümayundan dışarı çıktığında Devlet erkânı otağı hümayun önünde durmuşlardı. Araba çıkarken dergâh-ı âli çavuşları alkış tutup gülbank getirmişlerdi. Yine gelenek olduğu gibi ve saltanat kaidelerine göre tuğlar ve şabiteler ile devlet erkânı, vezirler, peykler, yedekler ve solaklar mükemmel surette giyinmiş (süslenmiş) olarak Padişahın arabasının önünde

³⁷⁶ Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 113.

³⁷⁷ Zeynep Tarım Ertuğ, *gös. Yer.*

³⁷⁸ Peçevi (s. 393) tahtirevan derken, Selânikî (s. 46) ve Müneccimbaşı (s. 587) ise arabaya konulduğunu bildiriyorlar.

³⁷⁹ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 46.

yürüyor, çavuşlar alkış tutuyorlardı. Tabl, nakkare ve nefirlerin sesleri ayyuka yükseliyordu. Açılan zafer bayraklarıyla ordu geri dönmek üzere yola çıkmıştı.

Bu sahneyi bütün açıklığı ile gösteren minyatürü Nüzhet'ül Âhbâr'da görmek mümkündür. Ancak dikkat edilmesi gerekli olan nokta, minyatürdeki anlatım, içinde bulunduğu eserin bilgilerine dayanıp bu konuda çokça istifade edilen Selânikî ile her noktada çakışmamasıdır. Otağ-ı hümayûndan çıkan bir atın çektiği yeşil örtülü arabanın perdesi aralanmış olup içeriden sadece beyaz bir sarık görünmektedir. Aynı eserin içinde, Silahdarın Padişahın kavuğunu pencereden görünecek şekilde taşımasının tenbih edildiği hatırlanırsa Selânikî'nin bahsettiği gibi padişaha benzeyen birini görmeyi de ümit etmemek lazım gelir. Arabanın önünde peyker ve solaklar yürümekte arkasında birisinin matara taşıdığı iki has oda ağası atlı olarak gelmekte sağında süslü atları sorguçlu sarıkları ile devlet erkânı dört kişilik bir grup halinde yer almaktadır. Önlerinde ise muhtemelen Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa olan bir kişi vardır. Kaynaklarda da ifade edildiği gibi önde giden tuğlara arka plandaki tabl nefir ve nekkare çalan mehter takımı eşlik etmektedir³⁸⁰.

Padişahın arabasının içine cenaze ile birlikte has oda oğlanlarından Hasan Ağa oturtulmuştu. Aslen Bosnalı olan ağa beyaz yüzlü, doğan burunlu, köse sakallı, hasta görünümlü, boynu sargılı olup uzaktan bakıldığında Kanuni Sultan Süleyman'a benziyordu. Arabada giderken gerektikçe sağa ve sola selamlar veriyordu. Padişahı arabada otururken görenlerin şüpheleri dağılmıştı³⁸¹. Peçevi³⁸², Padişahın yerine oturtulan kişinin Silahdar Cafer Ağa³⁸³ olduğunu padişahın yazısına benzeyen hattıyla gerektikçe bir şeyler yazdığını söyler ki aslında, bu Cafer ağa padişahın yerine oturan kişi olmayıp el yazısı çok benzediğinden sadece yazısını taklit etmiştir³⁸⁴.

Zafer kazanmış bir ordunun bütün gösterişiyle Belgrad'a doğru yola çıkılmıştı. Orduyu ve Kanuninin cenazesini taşıyan arabayı Sigetvar'dan çıktıktan sonra gösteren başka bir minyatür de Tarihi Sultan Süleyman'da olup bir önceki minyatürü

³⁸⁰ Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 116–117.

³⁸¹ Selânikî, *Tarih*, C. I, s. 46–47.

³⁸² Peçevi, *Tarih*, C. I, s. 297.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Heft Meclis*, s. 33. Gelibolulu Mustafa Âli de bu kişinin Cafer Ağa olduğunu bildirir.

³⁸³ Cafer Ağa, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünde yaptığı hizmetlerden sonra Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa'nın damadı olmuştur. Ahmet Süheyl Ünver, *Kanuni Sultan Süleyman'ın Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni*", s. 304.

³⁸⁴ Müneccimbaşı, eserinde padişahın arabasının içerisinde oturan bir kişiden bahsetmekte ancak bunun kim olduğunu bildirmemektedir. (S. 599)

tamamlamaktadır³⁸⁵. Ancak, sahne daha geniş bir görüş alanını kapsamaktadır. Sağdaki sayfanın ortasındaki araba bir önceki minyatürdekinin aynı olup sadece örtüsü kırmızıdır. İki tarafa açılan perdeden hemen göze çarpan kavuk ise burada çok net bir şekilde görünmektedir. Arka planda da gruplar halinde tasvir edilenler ise tuğlar ve sancaklarla yürüyen ordudur. Sağ üst tarafta, sancaktarların yanındaki mehter takımı ise henüz düzenli bir görünüm arz etmektedir. Sağ üst tarafta sancaktarların yanındaki mehter takımı ise henüz Padişahın ölümü ilan edilmediğinden ellerindeki aletleri çalmaya devam etmektedirler.

Arabanın sağ tarafında Sadrazam, önünde solaklar, onların önünde peykler, Sadrazamın arkasında ise dört kişi olarak vezirler tasvir edilmiştir. Minyatür, Nüzhet'ül Âhbâr'da ki Sigetvar'dan çıkışı gösteren minyatürle bir çok noktada benzerlik göstermektedir öyle ki sadrazamın atının örtüsü bile aynıdır. Yalnız dikkat çeken nokta arabanın açılan perdesinin tam ortasına yerleştirilen kavuktur.

Birkaç menzil sonra Sadrazam bundan sonrası iç ildir padişah av zamanında olduğu gibi rikab ağalarıyla yalnız kalmak ister üç yüz nefer yetişir deyip askerleri, tuğları, tabl ve nekkare çalanları önden göndermiştir.

Bu esnada Yani padişahın Belgrad'a geldiği de haber alınmıştı. Cenaze ile sultan Selim arasında dört menzil kalmıştı. Sokollu Mehmed Paşa hafızları çağırıp işte sancaklar gitti arabanın yanında hepiniz gâh sure-i yasin gâh sure-i feth ve sure-i kehf kurandan neresi olursa okusanız, zikirler edip ilahi sözler söyleseniz padişah daha fazla memnun olurdu dedi.

Tarihçi Selânikî de orada bulunduğu gece Sadrazam hafızların cenazenin içinde bulunduğu şöyle anlatır.

“ emr sultanım hazretlerininindir, amma araba kurb-ı aziz mahaldür bizim gibi fukarayı korlar mı? Ağaların her biri nedür bunlar diseler gerekdür didüm buyurdıkları ben kupucu başı Sinan Ağaya ısmarlayup dururın kimseyi söyletmez sizi gözedür didiler fi7l-hakika sabaha dört saat kalınca göçildi. Altı nefer hafız yoldaşlar idik hafız küçük mahmud, silahdar Mustafa müezzîn merdüm-i paşa, Mustafa Selânikî, silahdar kasım sipahi oğlanı merdüm-i Rüstem paşa sipahi Ahmed ulufeciyan-ı yemin hafız Ahmed

³⁸⁵ Tarih-i Sultan Süleyman, C B L; 113-b, 114-a'dan naklen Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, s. 117.

merdüm-i paşa varduğumuz gibi Gayr-i mutad âdemler “sizün burada yürüyecek yeriniz değildir” diyü solaklar söylendiler. Biz de zikrullahı başladık gice ile bir orman kenarı mahall idi müessir düşdi. Geçti merhumun intikalin bilmemiş kimse kalmamışdı. Ve merhum u mağfurun-lehun meyyiti bu mahalle de kırk sekiz gün tamam setr olmuş idi. Amma bu arada keşf olup azıkar olmağla kırk sekiz yıldan berü serir-i izzetde padişah-ı din-penâh mevt u hasreti muhkem te’sir eyleyüb sûziş-i mâtem ile her kişi âh u nâle vü efgana âgâz eyledi. Hay hay ile ağlaşıp inleştiler. Şu mertebeye vardı ki yürimeyüp turdılar “hay Sultan Süleyman Han” diyüp feryada başladılar. Vüzera-i izam bir yere gelüp meyyiti izhar eylediklerine nadim oldılar. Evvelki hal üzere gitmek evla imiş dediler Âhir-kar Vezir-i Âzam Sokollu Mehmed Paşa hazretleri yoldaşlar niçün yürimezsiz yürüyelim bunca yıllık İslam Padişahını niçe bir tevhid ve kuran-ı azim ile ta’zim eylemeyelüm. Bu denlü gazalar idüp Üngürüs vilayetin dar-ı İslam eyledi. Cümlemizi ni’met ü ihsaniyle besledi. İvazı bu midur ki mübarek cesedini başımızda götürmeyelüm işte oğlu Sultan Selim han padişahımız on yedi gündür Belgrad’da size muntazırdır. Merhum gazi padişah - rahmetullahi aleyh- cümle bahşış ve terakkilerinizi vasiyyet eylemişlerdür. Bi’t-tamam icra olunur hep çalışırız heman hafızlar durman kuran-ı azim okun yürüyelim demekle yüründü “ hafızlar durman kuran-ı azim okun yürüyelüm derdimize derman kur’andır dinümüz ve imanumuz Kur’andır. İman ve Kur’an ile gidelüm” diyüp sabah karip idi³⁸⁶.

Kanuninin otağı önden gitmiş ve Yeni Padişahın cülûsu için kurulmuştu. Ertesi gün cenaze alayı şehre girmek için hareket etmişti. Bütün devlet erkânı matem elbiseleri giymiş ve şemleler sarınmışlardı. Solaklar ve peykler sorguçlarını çıkarıp börklerin üstüne peştemallar (futalar) sarmışlar, çavuşlar ve çaşnıgirler ve diğer ağalar karalar sarınmışlar dilsizler çullar giyinmişler herkes ağlayıp, feryad ediyordu. Belgrad halkı da aynı şekilde üstlerine matem elbisesi olarak çullar giyinmiş olarak köprüyü geçip cenazeyi karşılamışlardı³⁸⁷. Arabanın örtüsü açılmış içeride tabut ile üzerindeki sorguçlu mücevveze görünüyordu. Aşağıda minyatürünü de göreceğimizi bu sahne oldukça etkileyici olup artık asker sivil bütün insanlar üstlerine mutlaka

³⁸⁶ Selânikî, Tarih, C. I, s. 47-48.

³⁸⁷ Selânikî, Tarih, C. I, s. 49.

matem alameti olabilecek bir şeyler geçirerek ve cenaze alayına katıldıkları anlaşılmaktadır³⁸⁸. Cenaze alanı, önüne yüksek sâye-bânlar kurulmuş olan otağı hümayuna yaklaşmıştı.

Bu sırada libası matem pûşîde miski atlas câme ve siyah çuka selimî nimtene giyinmiş olarak tarif edilen Padişahın siyah çukadan elbise ve siyaha yakın koyulukta atlas kaftan giydiği anlaşıyor, yeni Padişah Sultan II. Selim Han, bu kıyafetiyle yas elbiselerine bürünmüş olarak babasının cenazesini karşılamaya gelmişti³⁸⁹. Önce orada bulunanlara selam vermiş sonra arabanın örtüsünü eliyle açmış, karşısına geçip ellerini kaldırarak dua etmiş ve gözleri yaşlarla dolmuştu. Vezirler ve diğer devlet erkânı da matem elbiselerini giyip şemleler sarınmışlardı³⁹⁰.

II. Selim'in arabanın önünde dua etmesinin ardından devlet erkânı arabanın önünden yürüyerek cenazeyi daha önceden hazırlanan musallanın üzerine götürdüler ve hep beraber cenaze namazı kılındı. Cenaze, kılınan namazın ardından Vezir Ahmed Paşa, Ferhad Paşa ve Şeyh Nureddin Efendi ile birlikte dört yüz kişi ile birlikte Belgrad'dan İstanbul'a götürülmek üzere yola çıkarıldı³⁹¹.

IV- PADİŞAHIN CENAZESİNİN İSTANBUL'A GÖTÜRÜLMESİ

Cenaze giderken geçtikleri şehirlerde kasabalarda halk ve âlimler ağlayarak dua ediyorlardı. Nihayet bu şekilde, Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesi İstanbul'a ulaşmış İstanbul halkı da aynı şekilde karşılama yapmıştı. Edirnekapı'da karşılanan cenaze, halkın feryad-ü figânı arasında Süleymaniye Camisinin avlusuna getirildi. Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk cenaze namazı otağının içersinde, ikincisi oğlu Selim'in Belgrad'a geldiği zaman kılınmıştı. Süleymaniye camisinde kılınan cenaze namazı ile birlikte üçüncü defa Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze namazı kılındı. Bu son cenaze namazını Şeyh'ül-İslam Ebu's-su'ud Efendi ya da Nâkib'ül-Eşraf tarafından kıldırılmıştır. Bu cenaze törenine o kadar katılan olmuştu ki halkın birçoğu namazı sokak aralarında kılmıştı.

Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesi daha önceden hazırlandığında buraya gömüldü. Cenazeyi tasvir eden bir minyatürde tabutun önünde bulunan bir kişinin

³⁸⁸ Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, s. 124.

³⁸⁹ Selânikî, Tarih, C. I, s. 50.

³⁹⁰ Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, gös. Yer.

³⁹¹ Selânikî, Tarih, C. I, s. 51.; Peçevi, Tarih, C. I, s. 297.; Müneccimbaşı, Tarih, C. II, s. 589-590.; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 418.

başının üzerinde bir çekmece taşıdığı görülür. Bu çekmece ile ilgili Ahmet Süheyl Ünver şu bilgileri verir.

“ Kanuni Sultan Süleyman bir gün ölünce, beni hususi çekmecem ile gömünüz demiş. Cenazesine, birlikte gömülmesi vasiyeti var diye bunu da getirmişler. Kanuni Sultan Süleyman gömülmüş, sıra çekmeceye gelmiş ulema, birlikte gömülmek caiz değildir ama padişah vasiyet etmiştir. Yerine getirilmesi vaciptir, diye münakaşalar olurken çekmece taşıyanın başından kurtularak yere düşmüş, parçalara bölünmüş ve içinden bir çok ufak kağıtlar etrafa dağılmış. Defin merasimi esnasında hazır bulunan Şeyhülislam Ebussuud Efendi bunlardan birkaçını yerden alarak bakmış hemen hepsi Kanuni Sultan Süleyman’ın emri ile kendisinin verdiği fetvalar, bunun üzerine Ey Süleyman! Rûz-i cezada sen bu işi neye böyle yaptın Ebussuud fetvasını verdi. Buna neden lüzum gördün. Ebussuud reyile hareket ettim. İşte fetvası diye kendini bütün sorgulardan kurtaracaksın. Ya ben de oraya varınca halim nice olacak diye ağlamış³⁹². ”

Kanuni sultan Süleyman’ın ölümü üzerine devrin ünlü şairlerinden Bâki yazdığı mersiyesinde bu acı durumu şöyle tasvir etmiştir³⁹³; I

Ey pâ-y-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî direng

An ol günü ki ahır olup nev bahar-ı ömr
Berg-i hazane dönse gerek rûy-ı lale-reng

Ahır mekanun olsa gerek cûra gibi hâk
Devran elinden irse gerek câm-ı ayşâ seng

İnsan odur ki ayineveş kalbi saf ola
Sinende n’eyler adem kine-i peleng

İbret gözinde niceye dek gaflet uyhusı
Yetmez mi sana vakıa-i Şah-ı şîr-ceng

Ol şeh süvar-ı mülk-i saadet ki rahşına
Cevlan deminde arsa-i alem gelürdi teng

Baş egdi ab-ı tığına küffar-ı Üngürüs

³⁹² Ahmet Süheyl Ünver, “Kanuni Sultan Süleyman’ın Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni”, s. 306.

³⁹³ Sabahattin Küçük, *Bâki ve Divanından Seçmeler*, Ankara, 2002, s. 130–158.

Şemşiri gevherini pesend eyledi Freng

Yüz yire kodı lutf ile gül berg-i ter gibi
Sanduka saldı hazin-i devran Güher gibi

II

Hakka ki zib ü zinet-i ikbal ü câh idi
Şah-ı sikender efser ü dara sipah idi

Gerdün ayagı tozına eylerdi ser fûru
Dünyaya hak-i bargehi secdegah idi

Kemter gedayı az atası kılurdu bay
Bu lutfı çok mürüvveti çok padişah idi

Hak-i cenab-ı hazreti dergah-ı devleti
Fazl-u belagat ehline ümmidgah idi

Hükm-i kazaya virdi rızayı eğerçi kim
Şah-ı kaza-tüvan u kader-destgah idi

Gerdûn-ı dûna zâr u zebun oldu sanmanuz
Maksudı terk-i câh ile kurb-ı ilah idi

Can u cihanı gözlerümüz görmese nola
Ruşen cemali aleme hurşid ü mah idi

Hurşide baksa gözleri halkun tola gelür
Zira görünce hatıra ol meh-lika gelür

III

Döksün sehab kaddin anup katre katre kan
İtsün Nihal-i nârveni nahl-i ergavan

Bu acılarla çeşm-i nücûm olsun eşk-bâr
Âfâkı tutsun ateş-i dilden çıkan duhân

Kılsun kebûd camelerin asuman siyah
Geysün libas-ı matem-i şah'ı bütün cihan

Yaksun derun-ı sine-i ins ü peride dag
Nar-ı firak-ı şah Süleyman-ı kâm-rân

Kıldı firaz-ı küngüre-i arşı cilvegah

Layık degüldi şanına hakka bu hakdan

Mürg-i revanı göklere irdi hümâ gibi
Kaldı haziz-i hakde bir iki üstühan
Çapük-süvar-ı arsa-i kevn ü mekan idi
İkbal u izzet olmuş idi yâr u hem-inan

Ser-keşlik itditevsen baht-ı sitizekar
Düşdi zemine sâye-i eltaf-ı kirdigâr

IV

Olsun gamunda bencileyin zâr u bi- karar
Afakı gezsün ağlayarak ebr-i nev-bahar

Tutsun cihanı nâle-i mürğan subhdem
Güller yolınsun ah u figan eylesün hezar

Sünbüllerini matem idüp çözsün Ağlasun
Dâmâne döksün eşk-i firâvânı kûhsar

Andukça bûy-ı hulkunı derdünle lâleveş
Olsun derûn-ı nâfe-i müşg-i Tatar târ

Gül hasretünle yollara tutsun kulagını
Nergis gibi kıyamete dek çeksün intizar

Deryalar itse alemi çeşm-i Güher-feşân
Gelmez vücuda sencileyin dürr-i şâhvâr

Ey bu demde sensin olan bana hem-nefes
Gel nây gibi inleyelüm bari zâr zâr

Aheng-i âh u nâleleri idelüm bülend
Eshâb-ı derdi cûşa getürsün bu heft bend

V

Gün toğdı şah-ı alme uyanmaz mı h'abdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenabdan

Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet me'abdan

Reng-i zarı gitdi yatur kendü huşk-leb
Şol gül gibi ki ayru güşüpdür gül-abdan

Gâhi hicâb-ı ebre girür husreva felek
Yâd eyledükçe lutfunu terler hicabdan

Tıfl-ı sirişki yirlere girsün duan odur
Her kim gamundan aglamaya şeyh u şabdan
Yansun yakılsun ateş-i hecrünle afitab
Derdünle kara çullara girsün sehabdan

Yad eylesün hünerlerini kanlar Ağlasun
Tigun boyunca karaya batsun kırâbdan

Derd-ü gamunla çâk-ı giriban idüp kalem
Pirahanini parelesün gussadan âlem

VI

Tigun içürdi düşmene zahm-ı zebanları
Bahs itmez oldu kimse kesildi lisanları

Gördi Nihal-i serv-i efraz- nizeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahı bânları

Her kanda bassa pâ-y-i semendün nisâr için
Hanlar yolunda cümle revan itdi canları

Deşt-i fenada mürğ-i heva turmayup konar
Tigun huda yolında sebil itdi kanları

Şemşir gibi rûy-ı zemine taraf taraf
Saldun demür kuşaklu cihan pehlivanları

Aldun hezar bütkekeyi mescid eyledün
Nakus yirlerinde okıtdun ezanları

Ahır çalındı kûs-ı rahil itdün irtihal
Evvel konagun oldu cinan bustanları

Minnet huda'ya iki cihanda kılup sa'id
Nâm-ı şerifün eyledi hem gazi hem şehid

I

Ey şöhret ve nam endişesinin tuzağına ayağı bağlı olan kişi, ne zamana kadar
bu kararsız dünyanın işiyle uğraşma hevesinde olacaksın.

İlkbahara benzeyen ömrün sona erip lale renkli yüzün sonbahar yaprağına
döneceği o günü düşün.

Sonunda yerin kadehin dibinde kalan son yudum gibi toprak olacak, feleğin
elinden hayat kadehine taş gelecektir.

Kalbi ayna saf olan kimse gerçek insandır; eğer insan isen kalbinde kaplan kine ne arıyor?

İbret alma gözünde gaflet uykusu ne zamana kadar sürecek? Sana, aslan gibi cenk eden padişahın başına gelen hal yetmez mi

O mutluluk ülkesinin ünlü birincisinin atına, dolaşmaya çıktığında dünya alanı dar gelirdi.

Macar kâfirleri kılıcının suyuna baş eğdiler; Fransızlar da kılıcının cevherini beğendiler.

Yüzünü taze gül yaprağı gibi lütfedip yere koydu; devran hazinedarı, onu mücevher gibi sandığa salıverdi.

II

O gerçekten ikbal ve makamın süsü ve bezeği idi. Tacı İskender'in tacı ordusu da Dârâ'nın ordusu gibi olan bir padişahı.

Gökyüzü ayağının tozuna baş eğdi. Yüce divanın toprağı dünyanın secdeye kapandığı yerdi.

En küçük yardımı bile en fakir dilenciye zengin ederdi; iyiliği cömertliği çok bir padişahı.

Yüce avlusunun toprağı devletinin kapısının önü faziletli, güzel ve kusursuz söz söyleyenlerin umut yeri idi.

Her ne kadar kaza gibi güçlü kader gibi kudretli bir padişah idiyse de sonunda ilahi kazanın hükmüne razı oldu.

Alçak felek karşısında zayıf ve aciz kaldı sanmayınız. Gayesi dünyaya ait mevkii terk ederek Allaha yaklaşmaktı.

Gözlerimiz artık canı da dünyayı da görmese şaşılır mı? O'nun aydınlık yüzü cihana ay ve güneş gibiydi.

Güneşe bakınca halkın gözleri dolu dolu olur, ağlamaya başlar çünkü güneşi görünce hatıra o ay yüzlü (padişah) gelir.

III

Bulut (kanuni Sultan Süleyman'ın) boyunu anarak damla damla kan döksün. Karaağaç fidanını erguvan fidanı haline getirsin

Bu acılarla yıldızların gözleri gözyaşları döksün. Gönül ateşinden çıkan duman ufukları kaplasın.

Gökyüzü mavi renkteki elbiselerini karalara boyasın; bütün cihan padişahın matem elbisesini giysin.

Mutlu Sultan Süleyman'ın ayrılık ateşi, peri ve insanların göğüslerinin içi yaralar açsın.

Arş kubbesinin en yüksek yerini tecelli yeri kıldı. Doğrusu bu toprak yer O'nun şanına layık değildi.

Ruhunun kuşu hüma gibi göklere erişti. Toprağın altında sadece bir iki kemik kaldı.

Kâinat arsasının ata en iyi binicisi idi. Talih ve yücelik ona dost ve arkadaş olmuştu.

Kavgacı bahtın dikbaşı atı itaatsizlik etti. Allah'ın iyilikler gölgesi olan padişah yere düştü.

IV

İlkbahar bulutu senin kederinden benim gibi inlesin. Ne yapacağını bilemez bir hale gelsin: ağlayarak ufukları dolaşıp dursun.

Sabah vakti kuşların iniltileri bütün dünyayı sarsın. Güller saçlarını başlarını yolsun, bülbül de âh edip feryat etsin.

Dağ yas tutsun sümbülden saçlarını çözüp ağlasın sele benzeyen gözyaşlarını eteğine döksün.

Güzel ahlakın kokusunu andıkça tatar miskinın göbeğinin içi derdinle lalenin içi gibi simsiyah olsun.

Gül senin ayrılığının üzüntüsüyle yollar kulak tutup dinlesin. Nergis gibi kıyamete kadar senin gelişini beklesin.

İnciler gibi gözyaşları dökülen göz ağlamaktan dünyayı denizler haline getirse de yine senin gibi değerli bir inci meydana getiremez.

Ey gönül bu anda bana arkadaş dost olan sensin gel bari ney gibi ağlayıp inleyelim.

Âh ve iniltilerin sesini göklere kadar yükseltelim. Bu yedi bend onun derdini çekenleri coştursun.

V

Gün doğdu âlemin padişahı uykusundan uyanmaz mı? Avlusu gökyüzü kadar geniş çadırından yüzünü göstermez mi?

Gözlerimiz yollarda kaldı. Padişahın kapısının önünde avlunun toprağından haber gelmedi.

Kendisi, gülsuyundan ayrı düşmüş şu gül gibi dudakları kurumuş, yanağının rengi gitmiş bir halde yatmaktadır.

Ey padişah! Gökyüzü sultanı güneş bazen bulut perdesine girer; senin lütuf ve cömertliğini hatırladıkça utancından terler.

Duam şudur ki genç olsun ihtiyar olsun her kim gamınla ağlamazsa onun gözyaşları çocuğu yerlere girsin.

Güneş senin ayrılık ateşinle yanıp yakılsın; derdinle buluttan kara çuvallara girsin.

Kılıcın senin hünerlerini anarak kanlar Ağlasın kınına girerek boyunca karaya batsın.

Kalem senin dert ve gamında yakasını yırtsın; bayrak kederinden gömleğini parçalasın.

VI

Kılıcın düşmana dil yaraları açtı; kimse konuşamaz oldu, dilleri kesildi.

Macar beleri senin mızrağının selvi fidanı gibi başını yükselten boyunu görüp de bir daha baş kaldırma adını anmadı.

Atının ayağı her nereye bassa bütün hanlar saçmak için canlarını senin yolunda akıttılar.

Arzu ve ihtiras kuşu fanilik ovasında durmadan konar. Senin kılıcın ise kanları Allah yolunda akıttı.

Yeryüzüne kılıç gibi yer yer demir kuşaklı cihan pehlivanlarını saldı.

Binlerce kiliseyi alıp mescid haline getirdin, çan yerlerinde ezan okuttun.

Sonunda göç davulu çalındı, göçtün, ilk konağın cennet bahçeleri oldu.

Allaha şükürler olsun ki seni iki cihanda mutlu kılıp şerefli adını hem gazi hem de şehit eyledi.

SONUÇ

XVI. yüzyıl, Kanuni Sultan Süleyman ve Charles-Quint (Şarlken) gibi Avrupa ve hatta dünya tarihinin iki önemli isminin karşı karşıya geldiği yüzyıl olmuştur. 1520 ye doğru Avrupa'nın siyasi coğrafyası asırlardan beri görülmemiş şekilde değişikliğe maruz kalmıştı. Bunun başlıca müsebbibi ise 1516 yılında İspanya, 1519'da da V. Karl adıyla Alman imparatoru olan Charles-Quint (Şarlken) idi. Buna karşılık Osmanlı tahtına da Avrupalıların sonraları "*Le Magnifique*" yani Muhteşem diyecekleri Kanuni Sultan Süleyman geçmişti.

Yaptığımız bu çalışmanın birinci bölümünde; yukarıda bahsettiğimiz Kanuni Sultan Süleyman- Charles-Quint (Şarlken) mücadelesi ve bu mücadelenin safhalarını anlatmaya çalıştık. Bu bölümde anlatılan olaylar özet şeklinde olup daha ziyade birinci el kaynakların yerine ikinci el kaynaklardan bir derleme yaptık.

İkinci bölümde; çalışmamızın ana teması olan Sigetvar Seferi'nin sebepleri, hazırlıkları ve kalenin fethi konularını anlatmaya çalıştık. Bu bölümde kullanılan kaynakların büyük çoğunluğunu arşiv belgeleri ile o dönemde yazılan ve çoğu hala yazma halinde kütüphanelerde bulunan eserlerden faydalandık. Bazı kaynaklara ulaşamamamız nedeniyle, bu bölümde anlatılan seferin iâşesi ve mühimmatı gibi konularda kesin bilgiler vermek yerine kaynaklarda geçen bilgileri aynen tekrar ettik.

Üçüncü bölümde ise; Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü, ölümünün gizli tutulması ve cenazenin Belgrad'a götürülmesi gibi konuları işledik. Bu konularda bilgi veren Selânikî ve Peçevi gibi birinci el kaynak olan eserlerden faydalandık ve konunun daha iyi anlaşılması için gerekli yerlerde bu eserlerin günümüz harflerine çevirerek

kullandık. Ayrıca bu konu ile ilgili ayrıntılı ve farklı bilgiler veren Zeynep Tarım Ertuğ'un eserinden fazlaca yararlandık.

BİBLİYOGRAFYA

A- ARŞİV KAYNAKLARI

I- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

a) Mühimme Defterleri

3, 4, 5, 6 ve 7 numaralı Mühimme Defterleri

b) Kamil Kepeci Tasnifi

a- Tahvil ve Nişan Kalemî Defterleri

294, 297 ve 299 numaralı defterler

b- Rüûs Defterleri

220 numaralı defter

c) Maliyeden Müdevver Defterler

26 ve 96 numaralı defterler

d) Bâb-ı Defteri Süvari Mukabelesi Defterleri

36069 numaralı defter

II- TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİ

a) Defterler

D 5639 ve D 9633 numaralı defterler.

b) Belgeler

E 1421, 2359, 5436, 5473, 5473/2, 5496, 5875, 6142, 6146/2, 6443, 14–4842 numaralı belgeler.

B- DİĞER KAYNAKLAR

- AFYONCU, Erhan, “Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* C. I, Sayı: 2, İstanbul, 2003. s. 101-172.
- AGOSTON, Gabor, “1453–1826 Avrupa’da Osmanlı Savaşları”, *Top, Tüfek ve Süngü Yeniçağda Savaş Sanatı 1453–1815*, İstanbul, 2003.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukûki Tahlilleri*, C. 6, OSAV Yayınları, İstanbul,
- AKTEPE, Münir, “Szigetvar Livâsı Kanunnâmesi”, *Kanuni Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 2001. s. 187-202.
- ALTINAY, Ahmed Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, (Haz. Abdullah Uysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri, Romanya-Macaristan I*, (2. Baskı), İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2000.
- ATÂYİ, *Hadâ’ik’ül- Hakâ’ik fî Tekmilet’üş-Şakâ’ik*, Eş-Şakayik-i Numaniye ve Zeylleri, (Yay. Haz. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989.
- ATIL, Esin, *Süleymannâme, The Illustrated History of Süleyman the Magnificent*, National Gallery of Art, New York, 1986.
- BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi 3 Numaralı Mühimme Defteri*, Tıpkı Basım-Özet ve Transkripsiyon, Ankara, 1993.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi 5 Numaralı Mühimme Defteri*, Tıpkı Basım-Özet ve Transkripsiyon, Ankara, 1994.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi 6 Numaralı Mühimme Defteri*, Tıpkı Basım-Özet ve Transkripsiyon, Ankara, 1996.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi 7 Numaralı Mühimme Defteri*, Tıpkı Basım-Özet ve Transkripsiyon, C. I-IV., Ankara, 1997.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Başbakanlık Arşivler Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- BAYRAK, M. Orhan, *Osmanlı Tarihi Yazarları*, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2002
- BAYSUN, Cavit, “Belgrad”, *İA*, C. II., İstanbul 1979, s. 475-485.
- Budin Kanunnâmesi*, (Yay. Haz. Sadık Albayrak), Tercüman 1001 Temel Eser, Eser No: 28, Tarihsiz.
- BOETCHER, Susan R., “German Orientalism in the Age of Confessional Consolidation: Jacob Andreade’s Thirteen Sermon’s on the Turk”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24:2 (2004). S. 101-113.
- BRAUDEL, Fernand, *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Terc. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, İstanbul, 1990.
- BUSBECQ, Ogier Ghiselin, *Türkiye’yi Böyle Gördüm*, (Çev. Zeynep Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, Eser No: 29, Tarihsiz.
- CELÂL-ZÂDE MUSTAFA, *Tabakat’ül-Memâlik ve Derecât’ül-Mesâlik*, (Yay. Emk. Binb. Sadettin Tokdemir), İstanbul Askeri Matbaa, İstanbul, 1937.
- ÇİĞ, Kemal, “Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser”, *Tarih Dünyası*, , C. I, Sayı: 9, İstanbul, 1950. s. 370-372.
- DANIŞMEND, İsmail Hakkı, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.II., Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.

DARKOT, Besim, “Rodos”, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, C. X., İstanbul 1964, s. 753-758.

Die Schreben Süleymans Des Prachtigen An Karl V., Ferdinand I. Und Maximilian II.

(Editör: Anton C. Schaendlinger), Wien, 1983.

DOWNEY, Fairfax, *Kanuni Sultan Süleyman*, (Terc. Enis Behiç Koryürek), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1975.

Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

ECKHART, Ferenc, *Macaristan Tarihi*, (Çev. İbrahim Kafesoğlu), Ankara, 1949.

EMECEN, Feridun, “Kanuni Sultan Süleyman”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. X, İstanbul, 1989.

_____, Feridun Emecen, “Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti”, *Türkler*, C. IX, Ankara, 2002. s. 501-520.

_____, “Sefere Götürülen Defterlerin Defteri”, *Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul, 1991. s.241-268.

_____, “The Otoman Legal System in the Reign of Sultan Süleyman the Magnificent”, *The Ottoman Empire in the Reign of Sultan Süleyman The Magnificent*, İstanbul.

ERALP, Nejat, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Kullanılan Silahlar*, Ankara, 1993.

ERCAN, Yavuz, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

ERENDİL, Muzaffer, *Topçuluk Tarihi*, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

ERTUĞ, Zeynep Tarım, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*,
Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999.

_____, “Minyatürlü Yazmaların Tarihi Kaynak Olma Nitelikleri ve
Nüzhet'ül-Esrar”, *Tarih Boyunca Türk Tarihini Kaynakları Semineri*,
İstanbul, 1997.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname*, (Yay. Tefik Temelkuran, Necati Aktaş), C. V.,
Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1978.

EYYÛBİ, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman (Risale-i Padişâh-Nâme)*, (Haz. Mehmet
Akkuş), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

FERİDUN AHMED BEY, *Nüzhet'ül-Ahbâr'il-Esrar der Sefer-i Sığetvar*, K.İ.K.
No:14622.

_____, *Münşe'at'üs-Selâtin*, C. I-II, İstanbul, 1274.

FİNKEL, Caroline, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Büyük Meydan Muharebelerinde
Uygulanan Strateji ve Taktikler”; *XV. ve XVI. Yüzyılları Türk Asrı
Yapan Değerler*, İstanbul, 1997.

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ, *Künh'ül Ahbâr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad
Efendi No: 2161.

_____, *Heft Meclis*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1316.

GOMBRİCH, Ernest H, *Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi*, (Çev. Prof Dr.
Ahmet Mumcu), İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1997.

GÖKBİLGİN, Tayyib, “Kanuni Süleyman'ın 1566 Sığetvar Seferi Sebepleri ve
Hazırlıkları”, *Tarih Dergisi*, Sayı:21, İstanbul, 1966. s.1-14.

_____, “Kanuni Sultan Süleyman'ın Sığetvar'daki Türbesi”, *Tarih
Dünyası*, Yıl:1, Sayı:1, İstanbul, 1950. s.144-145.

- _____, “Kanuni Sultan Süleyman’ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebepleri ve Âmilleri, Geçirdiği Safhalar”, *Kanuni Armağanı*, (2. Baskı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.5-40.
- _____, “Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 11/12, İstanbul, 1956.
- _____, “ Mehmed Paşa, Sokullu, Tâvîl”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, 1972. s.595-605.
- _____, “Süleyman I”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11., İstanbul 1979. s. 99-155.
- _____, “Ali Paşa, Semiz”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, C. I. s. 341-342.
- GRAMMONT, Jean-Louis Bacque, “Kanuni Sultan Süleyman’ın I. François’ya İki Mektubu”, (Çev: Refet Yinanç), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1985, s. 51-52.
- GÜÇER, Lütfi, *XVI. Ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul Üniversitesi İktisad Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1964.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002.
- HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Terc. Mümin Çevik-Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984.
- HEROLD, Rubina Möhring, *Türk Viyana*, (Çev. Müjdat Kayayerli), Konya, 1999.
- HEYWOOD, Colin, “Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17. Yüzyıl sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Koldaki Menzilhaneler”, *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde*

Via Egnatia (1280–1699), Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

HINZ, Walter, “İslam’da Ölçü Birimleri”, (Çev. Acar Sevim), *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı:5, İstanbul, 1990.

IŞIK, Hüseyin, “ Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı-Avrupa İlişkileri Mohaç Meydan Savaşının Nedenleri ve İki Tarafın Askeri Stratejisine Etkileri”, *Uluslararası Askeri Tarih Kongresi*, Ankara, 1984. s. 5-13.

İBN-İ KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman*, X. Defter, (Yay. Şerafettin Severcan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

İLGÜREL, Mücteba, “Political History of the Era of Sultan Süleyman the Magnificent”, *The Ottoman Empire in the Reign of Süleyman the Magnificent*, İstanbul, 1988.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

_____, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, (İngilizce’den Terc. Eşref Bengi Özbilgen), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 73, İstanbul, 1951. s. 21-50.

İNBAŞI, Mehmet, *Ukrayna’da Osmanlılar Kamaniçe Seferi ve Organizasyonu (1672)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2004,

İPÇİOĞLU, Mehmet, *Kanuni Sultan Süleyman’ın Estergon Seferi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1989.

- İŞBİLİR, Ömer, *XVII. Yüzyılın Başlarında Şark Seferlerinin İâşe, İkmâl ve Lojistik Meseleleri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.
- KALDY-NAGY, Gyula. *Kanuni Devri Budin Tahrir Defteri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.
- KARAÇELEBİ-ZÂDE, Abdülaziz, *Süleyman-Nâme*, K.İ.K. 50585, Bulak Matbaası, Kahire, 1248.
- KARARMAZ, Meryem, “*Heft Dâstân Adlı Eserin Tahkikli, Transkripsiyonu ve Tahlili*”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1996.
- KÂTİP ÇELEBİ, *Tarih-i Fezleke*, C. I, Konya İzzeddin Koyunoğlu Kütüphanesi, No:12964.
- _____, *Keşf’üz-Zünûn*, C. II, İstanbul, 1943.
- KURTOĞLU, Fevzi, “Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün/Bugün/Yarın*, İstanbul, 1987. s. 51-53.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî ve Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- LEE, Stephen J, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494–1789*, (Terc. Ertürk Demirel), Dost Kitabevi, Ankara, 2002.
- LEVENT, Agâh Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavât-nâmesi*, Ankara, 1956.
- LÜTFİ PAŞA, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Kayhan Atik), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

MAJER, Hans Georg, “17. Yüzyılın Sonlarında Avusturya ve Osmanlı Ordularının Seferlerdeki Lojistik Sorunları”, *Osmanlı Araştırmaları, II*, İstanbul, 1981.

MARSİGLİ, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitâtı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti*, (Terc: Kaymakam Nazmi), Ankara, 1934,

MİROĞLU, İsmet, “Osmanlı Yol Sistemine Dair”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, İstanbul, 1997.

MUSTAFA Nuri Paşa, *Netayic’ül-Vukuat*, (Sad. Neşet Çağatay), C. I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE EFENDİ, *Tarih*, C. II., (Terc. İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser, Eser No: 37., tarihsiz.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, (2. Baskı) Eren Yayınları, İstanbul, 1990.

ORTAYLI, İlber, “Devenin Taşıma Maliyeti Eğrisi Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadî ve Sosyal Değişim, Makaleler I*, Ankara, 2000.

Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Tasarruf Sistemi’nin Hukûkî ve Mâli Müeyyede ve Mükellefiyetleri Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi (Haz. Mithat Sertoğlu), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), C. I, İstanbul, 1999.

ÖZGÜVEN, Burcu, *Osmanlı Macaristan’ında Kentler ve Kaleler*, Ege Yayınları, İstanbul, 2001.

- ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, C. III-IV., Ötüken Yayınları, İstanbul, 1977.
- ÖZTÜRK, Yücel, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe 1475–1600*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- PARRY, Vernon, J, “Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harb Malzemesinin Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1972.
- PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, *Târih*, C. I., (Yay. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin, 1992.
- PERJES, Geza, *Mohaç Meydan Muharebesi*, (Terc. Şerif Baştav), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- RAMAZANZÂDE AGEHİ MANSUR ÇELEBİ, *Fetihname-i Kal’a-i Sigetvar*, İstanbul Üniversitesi Tarih Yazmaları, No:3884.
- SAMARÇİÇ, Radovan, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa*, (Fransızca’dan Terc. Meral Gaspıralı), Yenibinyıl Yayınları, İstanbul, 1996.
- SCHWARZ, Klaus, “16. yüzyılın Ortalarında Protestanların Umudu: Türkler”, *Tarih ve Toplum*, C. X/59, Kasım, 1988.
- SEİGNOBOS, Charles, *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi*, (Terc. Hüseyin Cahid Yalçın), Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939.
- SELÂNİKÎ, MUSTAFA EFENDİ, *Tarih*, (Yay. Haz. Mehmet İpşirli), C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

SEYYİD LOKMAN, *Hüner-nâme*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, C. I-II, 1523–1524.

SOLAK-ZÂDE MEHMED HEMDEMÎ, *Târih*, C. II., (Yay. Vahid Çabuk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

ŞAKUL, Kahraman, “Osmanlı Askeri Tarihi Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. I, Sayı, 2, İstanbul, 2003.

TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası İnsanlık Tarihine Giriş*, C. III, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.

Tarih-i Sefer-i Zâfer-i Alaman, Kâdızade Mehmed Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, No:557.

TURAN, Şerafettin, “Rodos’un Zaptından Malta Muhasarasına”, *Kanuni Armağanı*, (2. Baskı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001. s. 47-118.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Dönemi, C. III., *Rodos’un Fethi*, Gnkur. Yayınları, Ankara, 1979.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

_____, *Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, C. I-II. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

_____, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

_____, *Osmanlı Devletini Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

- ÜNVER, Ahmet Süheyl, “Kanuni Sultan Süleyman’ın Son Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni”, *Kanuni Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001. s. 301-306.
- VOCELKA, Karl, “Avusturya-Osmanlı Çekişmelerinin Dâhili Etkileri”, *Tarih Dergisi*, C. XXXI, İstanbul, 1977.
- YURDAYDIN, Hüseyin Gazi, “Sigetvarnâmeler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II-III, Ankara, 1952., s. 124-126.
- _____, *Kanuni’nin Cülûsu ve İlk Seferleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1961.
- YÜCEL, Yaşar, Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- ZAMOLO, Divna Djurić, “Belgrad”, *DİA*, C. II., İstanbul 1992, s. 407-409.
- ZENGİN, Sabri, *Osmanlılarda Kale Muhasaraları*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 1997.

[illegible]

سر
لور
م

E. 5473/1

رضوان الله تعالى عليهم اجمعين

خداوندگار و غزا شکار و شهریار جهان و غار و دلاوت
بنای ستاره سپاه و رافع اعلام السلاطین جامع
افشام الکائنات فی سبیل الله پادشاه ظلال
الله محض اعلام و نور و بین متین و احیاء آیین شریع
مبتدیان بکون خجسته خیر الم فیلوب و شرفه و عزه و قبح
صالح و زمره مشرکین و بین و فقره معاندین
فدائت آیین ایل و اولاد در جهان و امتها و سر فکشت در
که سوابق سلاطین عثمانی و سوائف پیشین
خاقانی و بر سرین انجلیس غزای غزا و جهاد اعلام
مبتدیان و فکشت در و محصله دایات دولت با بره و
هر نه جان سپاه صلای منصور و منظور و سسجند
سعاد و فکشت در هر نه بیره قدم بصدر مفتوح و مستحضر
اولاد بر پادشاه صاحب تخت و تاج ابدی که سبزه
اقبالیم ریح مکنون و بایج و شرایع الایمان که هر ملک
و منه و اخلاص عالمی و ابر شوب و دولت
و سعادت و مؤسسه علمیه و دکت عدالت و نور و
مملکت عدالت و متاد و نرند عدل و داد و زرد آبش
دار امش بیور مشایخ شهریار جهان و از حضرت
خالق و سوره کتبه و هر ملک عالمی و شفت
اخیر از ایشک سبب نه اولاد و غیور

شکرهای فراوان و سترهای بی پایان و حق جل شانه
و عظم بران حضرت مکرر به
شرفی موجب غنا و مسکنه کوفه ملاعبین ایله قشال
و جدالی ایجاب و فرض ایلدی و دینی
نحوای الیمین مفتضا سخی کفاة مؤمنین زره مشرکین
ایله جهاد و اجتهاد و امر و عرض ایلدی و صلوات نامحدود
و تسبیح نامحدود و پیشوای این و رسول متشدد
محمد مصطفی حضرت مکرر به که بنف النبی سیکر من آتی کثره غزای
غزای ایلدی کلمه کتب توار بخنده مکرر و در
و حدیث شریفی معلوم و مشهور در
دارالحکام مشقت سفر و ایلدن با کلمه دار است
برته دن نایبک و چهارده مسعودین خبر در ده
کرد آلود ایلد تراشاک اولدو یعنی رداست مجاهدین
مقولد رتا که حدیث شریفی
مسند عاصی سنجی اسم اسلام خشیانها و نوابه مشوبات
غزو و جهاد ایلد مستی و ادلوب جهاد و اجتهاد و زنده
اولد و در و فرضنده و رود آل طینین و اصحاب
طاهرین و ائمه مجتهدین و زنده که هدایه شریع
مبین و حیات طریقی و بن مسکنه او کلمه در

قرهآن سیاهیلرندن سفره اقدار
اولیوب و ثلاث مرویه محافظه سیچون قیصر

او تریماسی امرا اولوب آده نه کی پری

باشانک دفتری
الواقع فی اوایل رمضان المبارک
۹۷

وقتی محافظه سند اولون حرکت بکل
دفتری دخی بوند در

ادنه سنجاغند واقع اولان
سیاهیلرک تریجه دفتری

۹۷
لند

[illegible]

Keserű László

